K. Spółgłoska ta ~~[illegible]~~, prawie wszędzie (w mowie ludowej) dodaje się na końcu przysłówków np. jeszczek, juścik, którędyk, pewniek, przeciek, równak (w znacz. a jednak), tamtędyk, tędyk, zawdyk. cf. ki. „Jego babie bardzok cudno było, skąd on te pieniądze pobiera" wieś Zawada pow. Nowo-sądecki. Karol Mátyás G. lw. 88. 145. 2. „Ten leśny sie go przeląk bardzok" ib. „Tam na onej górze mój chłopaczek orze jesce dzisiak nie śniadał" O. Kolb. 6. 105

Kaban -a. m. ry. mn. prow. na Litwie i Rusi, nito-dy wieprz, wieprzak „Kabany i prosięta kole pod łopatki." Ad. Mick. 3. O tem H. Biegel. p. Tad. Mick. 19.

3

2

Kacabajka-i. ż. ki nm. Kacawaja-i. ż. je nm. Kacawejka-i. ż. ki nm. prow: kaftan kobiecy „Była to jejmość dobrodziejka w białej kacabajce, ze stoczkiem w ręku." J. Zachar. Bies. lit. 2. 675 „Dwie jejmoście w czepcach, w kacawajach i w spódnicach perkalowych" T. T. Jez ib. 3. 69 „Panny w białych spódniczkach i kaftanikach czy kacawejkach perkalikowych, używały świeżego powietrza koło domu" J. I. Kraszewski 29. 106.

4

3

<u>Kacap</u> - a. m. py mn. moskal, wielkorusin; kupiec w miastach polskich sprzedający rosyjskie towary „Kacap je jakiś sprzągł do swej kibitki" Ad. Mick. 1. 263 „Nuż wierzgać jak najlepsze. a kacap do bicza" ib. „Wyjadę, ucieknę. – Albo to cię twoje kochane kacapy puszczą tak łatwo" B. Bol. Trud burzy 50.

<u>Kacapski</u> - a - ie od kacapa „Broda kacapska"

5

4

Kacikowa - ej. ż. we mn. żona kacika, kata w pieśniach lud. „A chcesz ci ty moja być (mówi kat) mogę ja cię od tej śmierci obronić, nie byłam ja kacikową, nie będę - jakem dziecko zagubiła, niech ginę" O. Kol. 1.164.

<u>Kaczała</u> -y. <u>Kaczałka</u> -i. ż. ~~tej~~ 1. um. pierwsza karta wygrywająca dla bankiera, w sztosie i faraonie „as był na kaczale." § prow. prusy, Chełmiń. batog, korbacz. A. Krasnowol. Alb. młodz. Krasz. 303 A. kaciata.

Kaczan -a. m. -ny mn. Kaczanek -nka m. -ki mn.
prow. na Litwie i Rusi. głąb kapuściany a
na Podolu nadto i kiść w której osadzone
są ziarna kukurudzy. [Podole] A. Kwiec. Rocz. Tow. nauk.
[Drohob.] 41. 204. S. Taryt. Mater. do prow. 1. 69. Samochie. Bl.
Gdzie indziej trafia się w znacz. łodygi „Wyro-
śnie ze mnie koczanek, będzie mnie płakał
koczanek" Sieradzkie O. Kol. 1. 154.

8

7

Kaczka - i. ż. ki' nm. § zmyślona wiadomość, plotka sensacyjna, puf, humbug „kaczka dziennikarska v. gazeciarska" kłamstwo puszczona w kurs przez pismo „Kaczek w okolicach Warszawy jest dosyć (nie licząc swojskich i latających wewnątrz miasta... dziennikarskich.)" Echo 1877. 178. 4. „Wiele z tych historyj ma wszystkie charaktery kaczek, wylatujących w porze głodnej na żer - po srebrnym groszu od wiersza" Tł. Kwarz. wiek 1877. 146. (1) § żartobl. „niech cię kaczki zdepczą" = niech się licho weźmie, dziwiąc się czemu, urągając się nad kim lub czem „Niech go kaczka zdepcze, jaki on ma rozum!" Tł. Narzym. Tyg. Il. 2. 7. 146 f

(1) „Wiadomo, że „Figaro" nie cofa się przed żadną kaczką dziennikarską, przed żadnem kłamstwem" Wiek 1887. 232. 2. „Całe to doniesienie zdaje się być kaczką dziennikarską" G. nar. 1887. 274. 2. § dewizutka uwiązana nad

matnią u niewodu „Nareszcie pokazała się tak zwana kawka od matni, a żywe kotłowanie się wody, występującej na zewnątrz lodu, dawało poznać, że tam ryb musi być pod dostatkiem" A. Wilcz. Woły rob. 164.

F „A niechże was – myślę sobie – siarczyste kawki zdepczą z dzisiejszej wiarygę!" A. Wilcz. G. kow. 88. 229.

Kaczucza -y. ż. hiszp. cachucha, taniec hiszpański tańczony pojedynczo lub we dwie osoby „Dowiedziałem się, że mówi po francusku, że gra na fortepianie, że tańczy kaczuczę." An. Wi. 5. 77. „Prześlicznie tańczyła kaczuczę z kastanietami w ręku" A. wilcz. woły rob. 213.

Kadryl -a. m. 1e mn. franc. taniec salonowy w kilka ~~par~~ lub kilkanaście par, których liczba musi być parzystą, albo "czwórką", kontredans. „Wyskakiwał kadryla pod siwemi włosami — lecz serce miał polskie" Jul. Falk. Obr. ost. pokol. 1.160 „Naresztcie zadotano uformowali kilkanaście par do polki, a następnie do kadryla" wiec. 1. 122 „Dalej muzyka! panowie! utnijmy kadryla" Mucha 1871. 9. Dod. z muzyka do kadryla „I gwarniej się ciągnie biesiada przerwana, gdy huczna kapela gromi znowu kadryle" S. Prusz. Pow. poet. 3. 81.
„Mody francuskie wyrugowały die goldene Haube… To szyukach wiedeńskich tańczyć kadryle francuskie" A. hr. tr. Dz. 11. 111. „W tych czasach (1809 r.) pojawiły się we Lwowie kadryle francuskie, czyli jak je zwano kontradanse,

które nie tańczono tak jak dzisiaj chodząc prawie, ale tańczono sztucznie, baletniczo." A. Mw. Fr. Dz. II. 170. „Później poprosić ją do pierwszego kadryla" M. Bał. pam. dziady 178.

Kady-ego. m. owie mn. sędzia u Turków „Z arab. kādy urzędnik muzułmański któremu poruczą się załatwiać spory cywilne i religijne. Od tego wyrazu pochodzi Alcade, z przedimkiem al, tytuł sędziów w Hiszpanii" Ant. Muchliń. Źródłosł. 50.

8 12

Kady, Kaj, Kandy przyst. prow. lud. kędy, gdzie „Powiedz że mi Jasieniu kady ty co orujesz?" O. Kol. 1. 48. „Ni my ojca, ni my matki, kaj się przytulimy dziatki" ib. 363. „A kandy ją doścignieście, rączki, nóżki obetniecie." ib. 245. „Kaj to jedziesz Jasiu? na wojenkę Kasiu" ib. 274. cf. ken
„A ty ptaszku kręgulaszku wysoko latasz powiedzże mi nowinecke kady ty siadasz" O. Kolb. 6. 124. „Kadyż cię pochowali, mój Seweryniu? Przy kościele w grobie, moja Maryniu" Lenvir 127. cf. Kaj

13

9

Kadzidlany -a -e, od kadzidła, kadzidlny

„Oto lilje białe, Tobie anielska Marjo niosą chwałę, kwiaty i drzewo pękające rano, składają hołdy przez woń kadzidlaną." T. Lenart. Szopka 16.

Kadzidło -a. ż. w ziemi Sieradz. lud. nazwa komasacji. Ryki.

10 [11]

Kafarnaum im. wł. n. nieodm. miasto w Galilei, miejsce częstego przebywania Jezusa Chrystusa, dokąd zbiegały się niezliczone rzesze § fig. potocz. miejsce pełne czego i ludne „Wielki salon — kafarnaum!! czego tam niema! opisać go trudno." B. Bol. Pam. Pan. 75. „Marjonetka wyskakująca z teatralnego „Kapharnaum." Echo 1877. 53. 1. Fejl. „Pracownia przepełniona przedmiotami i bawidełkami sztuki, prawdziwe kafarnaum kwiatowych tkanin i jubilerszczyzny" Wiek 1886. 156. 2.

15

Kafel - fla m. fle - i mn. zdrob. Kafelek - lka m. lki - ów mn. powsz. dziś, Kachel, mówią w Kuj. z przysł. „napierać się kafla v. kafelka z pieca" t. j. rzeczy niepodobnej lub zbyt kosztownej; „Tylko bądźcież grzeczne dzieci! nie żądajcie kafli z pieca, ani szyby z okna" D. Bol. Tut. 3. 16.

12 16

Kaftaneczek - czka. m. czki mn. zdrb. kaftan „A on stoi na ganeczku w złotym ślubnym kaftaneczku." O. Kol. 1. 247.

17

209

Klerrer .ob. pejka

Klękać st. cz. nieprzech. ndkn. § „Klękajcie narody!" zdanie stanowiące wykrz. podziwu, pochwały, zachwycenia, uwielbienia „Panna Tekla na ten wieczór ustroiła się prześlicznie, a figurę miała taką, że ujrzawszy ją zawołał: - klękajcie narody!!" J. I. Kras. Tyg. powsz. 1882. 3. „Podobna do cyganeczki.. ale cudo!!.. klękajcie narody! w pyski się bić przed nią!" B. Bol. Pam. Pan. 57. „Niema na świecie, jak nasze Polki. Kiedy się która uda, to klękajcie narody" Z. Kaczk. 4. 276. § klęknąć - gł. jednokr. w r. ż. ma klękła lub klęknęła „Dziewczyna klęknęła przed kapliczką" M. Bał. Bib. war. 1870. 1. 4.

Klępa -y, ż. py - klęp mn. ż myśl. samica łosia „W styczniu łosie trzymają się gąszczu, bo już klępy ociężały" W. Pol 7. 242.

20

Tac.

Klient -a. m. -ci. mn. Klientka -i. ż. -ki mn.

lub wpływowej (:)
stronnik osoby możnej, w rzeczach publicznych trzymający się jej partji, szukający jej rady. „Wpływu takiego starzec bynajmniej nie szukał; owszem, chciał go się pozbyć, klientów swych fukał, i najczęściej wypychał milczkiem za drzwi domu" Ad. Mick. 3. 169 „Za nim obstawała większość magnatów, z których każdy licznych miał klijentów" H. Sienk. Og. i mie. 3. 215. || względem adwokata: ten, co powierza mu sprawę w sądzie, lub żąda od niego rad w interesach (interesant) „Tak dobrze utrzymywał interesa swojego klienta, że w końcu powrócił dziedzicem dóbr jego, zalicytowawszy je" J. I. Krasz. 18. 120 „Śmiał się, fajkę palił, w karty grał, i zapominał o licznych swoich klientach, co mu powierzywszy interesa, spokojnie zasypiali" ib. 17. 29. „Drewniane ławki

(:) zostający w zależności od niej.

Dla czekających uboższych klientów stoją
pod ścianą" A. Wilcz. Fot. 2. 6. „Dystyngowanych
klijentów zaprowadzał mecenas do pokoju ba-
-wialnego" ib. 7 „Pewno jakaś nowa klientka
z interesami... ja tu niepotrzebna" El. Orz.
Kraj. 1882. 25-5.

Klientela – i. ż. stosunek klienta do jego opiekuna, zależność od osoby możnej i udzielana przez nią opieka. „Z tych to rodzin składał się dwór liczny, służba, wojsko nadworne, officyaliści, dzierżawcy, a niektóre z nich od wieków klientelą były połączone z domem Radziwiłłów" J. I. Krasz. Sta War. 2. 201. ‖ z 1. m. lc. = li. Klijenci, poplecznicy, stronnictwo „konnexie potężne, mnogie klientele, a stąd ćma popleczników i kresek bez liku" Ad. Mick. 1. 272 „Żyli oni w ogromnych dobrach swoich, na sposób monarchiczny, otoczeni liczną klientelą szlachty" Bodz. Opow. hist. 156 „Wojewoda w Czesniku nie tylko zręcznego sejmikowicza na stronę swoją przeciągnął, lecz nadto z nim liczną klientelę" L. J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 139. ‖ zbior. interesanci, względem adwokata lub jakiejkolwiek instytucji udzielającej rad lub opieki. „Pan adwokat powoli uczuł się opuszczonym, ludzie

rozstępowali się do koła niego; klientella zmikała, sława szła w niepamięć, pozostał na boku" Pł. Warsz. 46. 35. „Zadaniem takich zakładów jest opłacanie się przedsiębiorcom za przytulisko, bawieniem i magnetyzmem przyciąganiem klienteli" Strażnica 1878. 357.
§ zbiór. nabywcy, odbiorcy, kupujący i zaopatrujący się w coś stale w pewnem miejscu. „Produkcje (tej) dystylarni wyrobiły już sobie klientelę liczną — nie tylko w Warszawie, lecz i we wszystkich większych prowincjonalnych miasteczkach" Kur. Cod. 88. 348. 6.

211 22

(·) wyrażenie lekceważące, ubliżające

Klika -i. ż. -ki. mn. gromada, kupa, partja, towarzystwo osób złączonych wspólnością celów, stronnictwo (·) (~~zwykle ze szkodą cudzą~~). „Więc z hukiem i koszykiem, wpadli do Dobromila i wiąże się klika na bezgłowie szydzenie" W. Pol ~~...~~ 3, 135. „Zachwycić języka, jaka w Twierdzy tymczasem związała się klika" ib. 149. „Zręczni szarlatani, wiele mówiący o sobie, mający klikę, co roznosi ich pochwały" J. I. Krasz. 19. 88. „Wczorajsze zgromadzenie wyborców spełzło na niczem, a to dzięki manewrowi kliki, forytującej kandydaturę p. B." G. nar. 1885. 119. 2. „Silna i karna klika pod przewodem ks. K. zamierzyła sterroryzować tutejszych mieszczan" ib. 120. 2.

Kliczka -i. ż. zdrb. pogardl. „Zaufany w sile i wpływie pewnej przyjacielskiej sobie kliczki dziennikarskiej." Rola 4. 465.

23
212

Klipper -a. m. ang. Clipper, nazwa pewnego rodzaju okrętów mniejszych rozmiarów, z spiczastym przodem, żeglujących szybko. „Z okrętów ruskich znajdują się w Barcelonie klipery „Wiestnik" i „Zabijaka"" Wiek 88.130.2

24
213

Klocia – i. ż. zdrob. imię żeńskie Klotylda

„Klocia zostanie w domu, ponieważ ma jedną tylko dobrą sukienkę" B. Prus To i owo. 29

Klocowaty -a -e, niby kloc, niezgrabny, nieruchawy; „Mimo klocowatej powierzchowności, przebiegłym był niezmiernie" D. Bol. Król i bond. 8.

Klomb - u. m. by nm. ang. grupa drzew (i krzewów) sadzonych dla ozdoby ogrodu. „Brzeg pięknego Klombu, szeroko napełniony kwiatami, spaja drzewa z Darniną." Iz. Czartory: Myśli o zakł. ogr. 63. Uwaga: Taż (str. 12) zaproponowała pol. wyraz Kłąb, ale jak sama w całem dziele używała ang. wyrazu klomb, tak też ten ostatni utarł się i upowszechnił. „W środku zielonych klombów ogródka, wznosił się lekki budynek" JI. Krasz. 73. 151.

Klombik - a. m. ki nm. zdrb. klomb, szczególniej z kwiatów. „Cóż tam słyszysz pośród klombika?. śpiewa się Basiu, głos to słowika." JA Fr. 1. 213. „Te kilkanaście świerków przy ścieżce wiodącej do studni, był to kląbik pono nią zasadzony". A. hr. Fr. Dz. 11. 206.

Klosza-y. ż.

Klosz-a. m. franc. dzwon szklany do nakrywania czegobądź „Wyciągnąć powietrze.. męczyć ptaszka pod kloszem" A. Wilcz. Fot. społ. 1. 5. „Stały dwa bukiety z robionych kwiatów pod kloszami" J.I. Krasz. 16. 58. „Na bufecie pod kloszami stały rogale, bułki z masłem, buterbrody" Jord. Tyg. Il. 3. 7. 75. „Tumany kurzu i wyziewy kuchenne obejmą miasteczko, niby wysokim kloszem z brudnego szkła" El. Orz. Kraj 1882. 25. 2. „Płonęła lampa w kolorową kloszą objęta" Z. Kawal. 9. 99.

217 28

Klown -a. m., ny -ów. um. ang. clown, błazen cyrkowy. „Cały ten świat skoczków, klownów, mimów i trefnisiów."

29

218

Klucz -a. m. cze -y mn. zdrb. Kluczyk -a. m. ki -ów mn.

§ fig. „z kluczami, kluczykami chodzić" = mówiąc o kobiecie, trudnić się gospodarstwem, być dobrą gospodynią, wrzątarką. „Panna Klotylda skończyła bardzo przezornie. Wyszła za mąż za pana podsędka, chodzi z kluczykami i hoduje czworo dzieci" kur. świąt. 1872. 64 § „pójść z kluczykiem" = wyjść na przechód, z potrzebą, do tranzety, wychodka. § „klucz", ciąg ptastwa, stado ciągnące na skrzydłach przyjętym razna zarówne porządkiem „Tam klucz żurawi ciągnie zdaleka; tu płochych kaczek para ucieka" T. Len. Bib. war. 1853. 2. 437.

30
219

Kluczny-a-e przym. ciągnący kluczem, mówiąc o ptactwie. „Ptactwo wracające z ciepłych ciągnie właściwie nocą; ale drobne tylko nocą, kiedy większe ptactwo sznurowe i kluczne i na dzień wędrówkę swoją niekiedy przeciąga." W. Pol 7. 253.

Kluczyna – y. ż. ny mn. prow. gałęź rosochata po ścięciu mająca podobieństwo do dwóch krokiewek złożonych z sobą „Zamiast krokwi tylko pozatykał kluczyny." J. I. Kras. 5. 53.

32

122

Kludzić -dź -i cz. ndk. prow. na Szląsku, mówić. Bib. war. 1849. 3. 348

Kluska - i. ż. ski - sek. mn. § „kluski w gębie mieć" = wymawiać niewyraźnie, jak gdyby mając kluski gorące w ustach § „ciepłe kluski" = niedojda, ciemięga, safanduła „Wkrótce majątek wyczerpie się do dna i trzeba będzie zakosztować sromu, lecz cóż dziwnego, kiedy pani modna ma zamiast męża, ciepłe kluski w domu." Kur. Świąt. 1877. 40 § prow. „kluski z mydłem" t. j. po ugotowaniu nie odcedzone zupełnie, lecz podane z kluszczanką.

Kluszczanka - i. ż. woda na której gotowały się kluski.

Kluskać st. cz. ndkn. Skluskać dkn. prow. lepić jak kluskę z ciasta, w przysłowiu: „Pan Bóg skluskał, ale nie umuskał" t. j. stworzył ale nie ogładził, o kimś niezgrabnym, niezręcznym.

<u>Kłaczeć</u> cz. nij. ndk. używ. o zwierzętach, dostawać włosa podobnego do kłaków. „W lutym liszka się grzeje, a skąd kłaczeje... skórka robi się ladaco." W. Pol 7. 246

<u>Kłaczysty</u> -a -e ~~mający kłaki~~ używ. o włosach, ~~włos~~ podobny do kłaków „Młode drapieżne zwierzęta pozbywają się kłaczystej wełny z końcem tego miesiąca, a pokrywają się gładkim włosem i sierścią" W. Pol 7. 285.

Kłak -a. m. Ki mn. ż przysłowiowo: „nie warte funta kłaków" = nic nie warte. „Tak z niczego, z jakiejś drobnostki nie wartej funta kłaków, napytują sobie tyle kłopotów" A. Wilcz. Fot. 1. 230. „Wszystkie wasze teorje funta kłaków nie warte" J. Dzierzk. 5. 34. „Funta kłaków nie wart, zaręczam!" W. Gom. Kur. Codz. 1878. 142. „Gospodarstwo miejskie pochłania krocie tysięcy, a w rzeczy samej nie warte jest i funta kłaków" G. nar. 1884. 285. 1

<u>Kłapeć</u> -pcia m. <u>pcie</u> -ców. mn. posp. stary gałganek, coś drobnego, niepożądanego na nic(.) „(Strzęśli, zrewidowali het do najmniejszego kłapcia" B. Bol. Pod burzą 88) „Strzęśli het-do nitki; do kłapcia, wszyściuteńko" ib. 124. (.) stary trzewik lub pantofel, który kłapie, kłapie podczas chodu „Jegomość nawykłeś chodzić w kłapciach – W pantoflach, gapiu." A. hr. Fr. 8. 192.

37
226

Zakłębić się -ił -i dkn.

Kłębić się st. zaim. ndkn. w kłęby się zwijać

„Z ziemi ziejącej, by paszcza smoka, wydobywał się dym czarny, zgęszczony, kłębiąc się w górę." Jul. Turczyński. G. Lwów 1887. 40 i fig. „Dziwnie mi się zakłębiło w sercu i w oczach, szalona radość i najgłębsza boleść opanowały mnie zarazem" Z. Kaczk. 2. 275. „Co widział i słyszał tej nocy, kłębiło mu się w głowie, jak niespokojny, ciężki sen" M. Bał. Żydówka 43.

Kłoda - y. ż. dy nm. ś wyst. „kłodą iść" = razem, kupą, mówiąc o psach „Gończe idą kłodą i wyprawą za lisem" Spiśc. 67.

39
229

<u>Kłopeć</u>-pcia. m. <u>pcie</u> mn. prow. Prusy. kloceк drzewa „Drzewo rznie się piłką na kłopcie (klocki) 6–8 cali wysokie" Jg. Zysk. Gosp. 178 „Na to stawiaj kłopcie jeden obok drugiego" ib.

<u>Kłopotek</u> -tku. m. <u>tki</u> -ów. mn. zdrbn. kłopot

małoznaczny

w niewielkich rozmiarach „wśród kłopotów i kłopotków powszednich, bieży nam czas cały." J. Krem. Listy z Krak. 1. 14.

41

w Krakowie Rogalka-i. ż

Kłotewka-i. Kołotewka-i. ż. ki um. prow. rus.

mątewka, drewno z pozostawionemi przy końcu 4 lub 5ma odnożkami słu- żące do kłócenia zaprawy mącznej, jaj, i t. p. „Na wszystkich jarmarkach gór- skich słyną tutejsze wyroby drewnianych łyżek, warzech, kołotewek, konwi i cebry- ków" Wal. Łoz. Czar. Matw. 58.

<u>Kłócić</u> <u>się</u> st. zaim. ndk. ≈ fig. o kolorach, nie pasować do siebie, źle odbijać jeden przy drugim. „Sprawiła sobie chustkę bardzo piękną, w której barwy czerwona, zielona i żółta kłóciły się z sobą zawzięcie." Kł. Jun. Rola 4. 555.

43
228

Kłódkować cz. cz. ndk. prow. zamykać na kłódkę „Srebra wziąść nie może, bo jest kłódkowane w tej nowej komorze" O. Kol. 1. 61.

Kłunia - i. ż. nie mn. prow. na Wołyniu i Podolu, szopa zastępująca stodołę. „Zaprowadzę was do kłuni, tam przesiedzicie strach w sianie." J. I. Krasz. 17. 81 „A też i stodoły, odryny, kłunie, szopki." ib. 71. 63.

Kłusować st. cz. ndk. Pokłusować dk. o koniu: chodzić kłusem „koń zwrócony z drogi, prosto kłusował polem" Ad. Mick. 3. 39. § o jeźdźcu: jeździć kłusem „A środkiem po roli, Asesor i pan Rejent kłusują powoli." ib. 37. „Kłusowałem na moim szpaku" J. I. Krasz. 32. 35. „I każdy pokłusował z cicha do swej bramy." W. Pol 3. 136 „Szybko zwróciłem konia i pokłusowałem do domu" H. Sienk. G. pol. 1876. 18.

46

Kłusownik - a. m. cy - ków. um. - skrytostrzelec, pokątny myśliwy, polujący ukradkiem w kniejach gdzie polowanie wzbronione

por. Kł. ob. 9. nav. 1879. 11.

47
232

<u>Kłyźnić się</u> st. zaim. ndkn. prow. przekomarzać się, kłótliwie i niezgodnie względem innych zachowywać się.

Kminkówka - i. ż. ki wu. wódka kminkowa „Nie zwarzył słów natchnionych kminkówką" Z.T. Uwarz. 33.17 „Growę kieliszek kminkówki" ib. 72.21.

49

233

Knejpa-y

Knajpa-y. ż. niem. posp. szynkownia, kawiarnia, piwiarnia zdrobn. Knajpka-i. ż. „A niemiec rzekł: ojcem moim jest warsztat, a matką ~~wiejską~~ knajpa" Ad. Mick. 4. 7. „Rozpacz wiodła go do knejpy i ogródków" T. T. kr. 72. 153 „Ojciec sądzi w naiwności, że się dobrze uczy syn, (·) a on w knajpach tylko gości" Kur. Świąt. 1872. 58

Knajpiarski-a-ie, Knajpowy-a-e od knajpy „Chłopcze! który swoją postać szargasz nałe- życie, jeśli pragniesz mężem zostać, rzuć knajpowe życie" Kur. Świąt. 1877. 48

Knajpować nij. ndk. prowadzić życie knajpowe, przesiadywać w knajpie „Knajpowanie dawniej mało było znane u nas, dopiero z wprowadzeniem piwa bawarskiego rozpoczęło się ono na dobre" Tyg. Ill. ser. 2 t. 2 str. 111. 1868. (1)

(·) „Milcz! – krzyknąłem – nie wymawiaj mi w knajpie jej imienia." H. Sienk. G. pol. 1876. 5

Knajpeczka „Na Podgórzu pan Tomasz miał także uprzywilejowaną knajpeczkę" M. Bał. Tyg. 2. 52.

(1) „Poszli po sutych imieninach knajpować we dwóch.. i tak się upili że w nocy zrobiwszy awanturę z policyą zostali osadzeni w kozie." Wiek 1887 76. 1. Feb.

<u>Knaster</u> – rz. m. posp. właściwie <u>Kanaster</u> z hiszp. tytoń dobrego gatunku Varinas, rozsyłany w koszykach (<u>canasta</u> po hiszp.) „Przy knastrze i czarnem piwie kreśliliśmy na stole różne plany wojskowe" Przw. Krak. 1821. 3. 58.

51

234

<u>Knedel</u> - dla m. dle - dawn. prow. kluska z mąki i tartej bułki „Myślisz że córka oberżystki ma knedel w swojej białej piersi zamiast serca?" J. Zahar. Kt. i kw. 158 „Knedle, rodzaj kluseczek z mięsa tłuczonego, służących zwykle za garnitur do potrawy białej lub tym podobnych" L. Ćwiw. Bluz. 23. Dod. 26.

<u>Kniejówka</u> -i. ż. <u>-ki</u> -wek mn. krótka strzelba „Mam wiadomość, bywa rogacz tu przy życie. Ja podłożę od ruczaju, mnie Jegomość dasz kniejówkę; na węglarni staniesz w gaju, a ja zagram stąd..." K. Brodz. Noc. str. 53.

53

235

Knot a. m. ty ów m. ∫ ~~pogard.~~ posp. smarkacz, nasraniec, malec „Ty knocie, jeszcześ nie dorosł.”

Knut -a m. kańczuk. Mickiewicz - Knutowładca -y m. władający za pomocą knuta. „Knutowładca wschodu dozna w forsownych swych konkurach do Europy powszechnego odkosza" Kron. Codz. (Lwow.) 1877. 39. Knutowładny -a -e „Car knutowładny w todze Rzymianina" Ad. Mick. 2. 442. „Naród doprowadzony do ostateczności tyraństwem knutowładnego cara, chwycił za oręż" G. nar. 1883. 17. 2.

55
236

Knykcić st. cz. ndkn. Wyknykcić dkn. prow. Wykuksać, knykciami v. pięściami czyli kułakami bić

56

237

Krykieć-kia. m. kcie-ciów mn. Kikut, reszta pozostała odciętej ręki lub palca odciętego „Przy każdem umierającem dziecku odcinają matce jeden członek palca u ręki, i oto dlaczego nieraz widzimy je posiadające tylko krykcie" Wędr. 3. 8. 418

Krykut-a. m. ty mn. prow. Kij; kulawa ręka lub noga.

57

238

Kobiałka – i. ż. ki – łek mn. – przysłowiowo „kobiałka za wozem" = niespokojny, ciągle się kręcący, wierzający, jak kobiałka do obroku, uwiązana za wozem.

58
239

Kobiecarz-a. m. człowiek za kobietami szalejący. Kobieciarz. „kochali się w niej z kolei młodzi i starzy, co miała kobieciarzy Warszawa." T. T. Kr. 72. 70. Kobiecięta-ciąt. z. bez l. poj. kobieciny, kobietki. „A skrzat choć stary i kobiecięta lubi" T. T. Kr. 77. 256. „My rządzim światem, nami kobiety — prawda to wielka i święta zmusza nas nieraz wołać, niestety, oj kobiecięta!" Kolce 1872 n. 16 str. 37. „Oj! szkoda... że czas z pięknych dziewcząt robi kobiecięta" Kur. Świąt. 1872. 55.

Kobiecisko-a. n. niezgrabna, szpetna kobieta. — § żałujące lub pieszczot., biedna, dobra kobieta „Ot! poczciwe kobiecisko! służyła niegdyś u nieboszczki wojewodzianki" Z. Kacz. 5. 55. „Trzeba ci wiedzieć, że to jest kobiecisko poczciwe z kościami, gospodyni

idealna, a przywiązana do mnie, że nie idzie dalej!" Bl. mar. kaw. 14. ✠

Kobiecość-i. ż. Charakter, natura kobieca, wszystko co stanowi właściwości kobiecej natury i charakteru „Jeżeliby kobieta miała zostać lekarzem, musiałaby się wyrzec kobiecości" K. Ben. prel. „Panna Klara jest silną swym urokiem niewieścim, tym czarem kobiecości, która najtęższe głowy często zawraca" Echo 1877. 10 Teatr. „Jakąż bronią my kobiety walczemy z mężczyznami? płaczem, kaprysem, zalotnością, słowem kobiecością naszą" Cz. Ławr. Now. 1878. 169. „Dziwna to kobieta, tak w niej mało istotnej kobiecości: dwóch rzeczy brakło jej do wykształcenia w niej niewieściego pierwiastku: miłości i wdzięków" Bluszcz 19. 79

Kobiecinka-i. ż. Kobietuchna-y. ż.

„Hrabina straciła szybko wszelki wdzięk kobiecości" Z. Sarn. G. lwow. 1887. 9. „Matki, pragnące szczęścia córek, powinny je od najmłodszego wieku wychowywać w ideałe kobiecości, poświęconej domowi i rodzinie" M. Kn. Bluszcz 24. 187

59

240

Kobylak - u. m. prow. Kuj. roślina dziko rosnąca przy płotach i budynkach, chwast z wielkiemi liściami i wysoko wyrastający.

Kobylsko - a. n. zgrub. stara licha kobyła „Moje kobylsko z parobkiem robla dziś zarobi." Kl. Jun. Rola 4. 557

Kobylina - y. ż. ny. ..., zdrb. licha kobyła „Ekonom przywlókł się na mizernej kobylinie" Ff. Kwarz. 17. 63.

60
241

Kobyłka - i. ż. łki - łek. mn. ξ przysł. pleon. „słowo się rzekło, kobyłka u płotu."

Kobyła - y. ż. - ły - był mn. ξ przysł. posp. „po pstrej kobyle po łysym wole" mówiąc o dalekiem pokrewieństwie cf. jakiś po płocie

Kobyleczka - i. ż. ki mn. zdrob. kobyłka w pieśn. ludowych „Oj kobyleczka siwa o gonczkiem kiwa." O. Kol. 1. 436.

61
242

Kochać się recipr. st. zaim. ndkn. z subst. „Kochajmy się!" zwykły toast przy końcu uczty. „...Ze wszystkich wiwatów, które zna Ojczyzna, kochajmy się! po Ojcach najdroższa puścizna!" W. Pol 3. 89. „A nakoniec po piątej szklanicy wypitej, wnoszono: Kochajmy się." Ad. Mick. 3. 41. „Zapiwszy więc ostatnie — kochajmy się... z wolna żegnać się zaczęli goście." J. I. Krasz. Sta Baś. 1. 34.

62
243

Kochańcio-a. m. Kochańcia-i. ż. pierwotn. kochaneczek, kochaneczka „Obejźryj się kochańciu do domku swojego" górał. O. Kolb. Lud 1. Pieśni 70. cf Ld. Kochaniec

Kochasio-a. m. cf Ld. kochaś.

Kochasia-i. ż

Kochanek, -nka. m. -nkowie -ów Kochanka -i. ż.
ki -nek mn. z teatr. amant, aktor i
aktorka grywający role kochanków i
kochanek „pierwszy kochanek”, „lekki
kochanek”, „kochanka naiwna”.

Kochany -a -e 3 dobry, poczciwy, wiąteczny
„A miałem podówczas ja szkapę kochaną... koń czuły i rożny i twardy do drogi..” W. Pol 3. 11.

Kochiwać się sł. zaim. recipr. częstotl. Podkochiwać się częstl. Zakochiwać się jednotl.

66
247

Kochliwość -i, ż. ~~wyr.~~ posp. Usposobienie romansowe, łatwość zakochania się.(1) Kochliwy -a -e posp. romansowy, łatwy do zakochania się. „Dawniej już powieściopisarze francuzcy, używali tej osobliwej ekspjacji zbyt kochliwych w młodości rodzicielek" Kur. Codz. 1878. 142. „Nie umiał jeszcze pozbyć się swej romansowej czyli jak dziś mówią kochliwej natury, bo zaraz gruchnęła wieść po wsi, że młody dziedzic ugania się za młodycami" Wal. Łoz. Czar. Matw. 71. „Trzpiot, bałamut, kochliwy, jedynaczek" L. Kunic. Tyg. Ill. 1868. I. 147. „Kochliwym być – kochać się jednak przez próżność, zwracając affekta swoje w sfery wcale nie robocze" T. T. Jer. Now. 1878. 142 „Putkowicki jest niesłychanie kochliwym i niezmiernie zaufanym w swoich podbojczych, wielce niebezpiecznych dla serc niewieścich powabach" Wł. Sab. Mrów. 1869. 192 „Byłem wielce kochliwym, gdy mając zaledwie lat pięć, kochałem się w pannie służącej mojej matki" L. Potoc. Urywek ze wspom. 102.

(1) „~~Dla poznania jego~~ „Choćbyśmy odtworzyli całą listę kochanek wielkiego artysty, na cóżby się to zdało? Dla poznania jego charakteru wystarcza zaznaczony rys kochliwości" Tyg. Il. r. 3 t. 7 p. 15

<u>Kocia</u> -i. ż. zdrob. i pieszcz. imię żeń. Konstancja.
„Zastaliśmy pannę Konstancję, a jak ojciec nazywał Kocię." JJ. Kras. 71. 70.
„Zajmowała się wychowaniem Koci" ib. 94.

<u>Kocio</u> -a. m. zdrob. imię męzkie Konstanty.
„Zosia poznała Kocia, a Kocio był młody." Kur. Świąt. 1872. 63.

68

249

Obkocić dkn.

Kocić st. cz. ndkn. prow. kulać, toczyć „Dolinka była tak równa, że choć kulę po niej kocić" J. Dzierzk. 2. 289.

<u>Kocina</u> -y. m. i ż. ny mn. zdrob. biedny kot, kotek. „Poczciwy kocina" J. Zachar. Tyg. Il. 16. 179.

70
250

Kociołek -łka. m. ʒ myśl. ob. Echo 1878. 206.

ʒ pula w preferansie, w której zbierają się płatki za wpadnięte, „Żeby przyjechał teraz, zagralibyśmy po dwa grosze punkt z kociołkiem” A. Wilcz. Woły rob. 186

Kociuba - y. ż. by mn. § prow. rus. drążek opatrzony rodzajem gracy drewnianej do zgrzebywania żaru w piecu, ożóg, kosior, u Mazurów pociasek „Stanąwszy przed piecem, porozturchała w ognisku kociubą" T. T. Jeż. 1.12.

257 [72]

<u>Kocmołuch</u> -a. m. porp. smoluch, brudas, flondra, niechluj.

Kocołować sł. cz. ndkn. praw. Kuj. nie móc spocząć, nie mieć spoczynku szczególniej w nocy, bezsennie i niewygodnie noc pędzić z musu „Kocołuję tak już trzecią noc." Bł. przekocołować cz. dkn. przepędzić noc bezsennie i niewygodnie „przekocołowałem całą noc przy chorym." Bł. cf Ld. wykoczołować pod wyrazem Koczować § 2.

252 74

Kocur -a. m. lm. -ów. mn. posp. kot wielki, samiec, kocur, koczur „Kocur miauczy na dachu woła: chodź tu, chodź tu, do mnie koteczko" J. A. Tw. 1. 212.

Koczobryk -a m., -ki -ków, lm. bryka kryta nakształt powozu, ~~[illegible]~~ *(wstawka nad wierszem: powozik kryty, pół bryczki, pół powozu J. Dz. 2.11)*

„Po drodze spotykasz wózki, wózeczki, koczobryki, kocze, karety" J. I. Krasz. 18. 11.

„Jedzie koczobrykiem, końmi w krakowskich szlejach" ib. „Nie godziło się zajechać bryczką... strojono więc koczobryk" 30. 105. „Jedzie z synem, szlachcic żółtym koczobrykiem" Kur. Świąt. 1882. 60. 3.

„Skoczył lekko do swego koczobryka" J. Dziewcz. 2. 13.

Koczotować, intrans. ndk. prow. posp. niewygód użyć, - niewygodnie przebywać, bezsennie i t.p. czas przepędzać „przekoczotowałem nie śpiąc całą noc" U Ld. „koczotowanie" przytoczone pod wyrazem „koczować § 2", ale w innem znaczeniu.

77
254

Kogut -a. m. ty mn. § w śpiewie posp. nuta wzięta fałszywie, kiks. „Tenor przy końcu allegra palnął przeraźliwego koguta." Echo 1880. 140. 3. „To co francuzi nazywają un chat dans la gorge, u nas zwie się kogutem" ib. 1877. 30. 4.

Kojarznik -a. m. cy. ków mn. poet. ten co kojarzy, łączy, łącznik. Kojarznica -y. ż. ce mn. ż. „Boże! zmiłuj się nad nami! między dwiema szkaradami zostać ma Polska kojarznicą!" Z. Kras. 2. 296.

79
255

<u>Kok</u>-a. m. strój głowy u kobiet z włosów przyprawnych „Zastałam tę oto Marynię w sukni panieńskiej.. kok miała na głowie" Wilcz. Fot. 1. 72. „Laura miała na głowie kok, co jak miękki materac zapobiegł skaleczeniu przy tak strasznym upadku" Kolce 1877. 255

cf. [illegible]

80

256

<u>Kokarda</u>-y ż. zdrobn. <u>Kokardka</u>-i franc. węzeł z wstążek lub innej materyi przypinany do odzieży, kapelusza i t. p. jako oznaka lub ozdoba „Pierwszy on co się lękał wprzódy nosa na ulicę pokazać, przypiął ogromną kokardę narodową i stał się najzapaleńszym patryotą" Bol. Przed burzą. 148 „Ileż ciocia chce tej wstążki? — Trzy ćwierci łokcia będzie dosyć, bo to na pół kokardy" Wilcz. Fot. 1. 169 „Modna u boku kokardka" Z. Moll. Zwoł. wian. 9. „Szlachcic kokardę żółto-niebieską do czapki przypiął. One kokardki barwy herbowej Potockich po raz pierwszy na tym sejmiku pojawiły się." P. J. Dyk. Ost. sejm. 2. 51. „[Na łbie] Kapelusz stósowany składany, zwany <u>Claque</u>, z ogromną białą kokardą.." A. Wr. Tr. Oczeta 11. 109.

Kokieterja -ji ż. bez l. mn. franc. u kobiety: wabność, zwracanie na siebie uwagi mężczyzn przez strojenie się, uwydatnianie wdzięków, wyzywające obejście się. ę wdzięk, chęć podobania się (1)

Kokieta -y, Kokietka -i ż. kobieta usiłująca zwracać na siebie uwagę mężczyzn z pomocą kokieterji

Kokietować cz. ndkn. robić z pomocą kokieterji „kto się zbliży do niej, młody czy stary, ładny czy brzydki, musi być ujarzmiony jej wdziękami. Kokietuje nieustannie" A. kr. Tow. Dzieła 9. 12.

(1) „Młody poeta podobał się jej i chciała go wciągnąć w sidła swojej kokieteryi" J. Tretj. Przew. nauk. i lit. 15. 22.

„Zaczęła kokietować ojca, i umizgi te doprowadziła do tego, że Chorąży nawet domyślił się, że o coś idzie, i rzekł: - Już widzę, żeś tu nie próżno przyszła." J. Korzen. 1. 57.

82

257

Kokieteryjny -a -e nie przysł. kokieteryą nacechowany, zalotny. „Uniósłszy białej sukni osłonę, z kokieteryjnym wyrazem wdzięku, sunie leciuchno" Kur. Święt 1867. 5. „Kokieteryjnie wpięty we włosy kwiatek." Z. Mell. Groch. wian. 9. „Ni to był salon, ni budoar ten pokój, za kokieteryjny na pierwszy, za mało miękki na drugi" Hey. G. Warsz. 1887. 131. „Obejrzała się nieco w tył przegięta, ruchem, który byłby kokieteryjny, gdyby nie ta jej niezrównana prostota, rozwiewająca w pich podobne podejrzenia" Tam ib. 128

Kokosowy-a-e od kokosu, z drzewa lub orzecha kokosowego wyrobiony. „Księdza bawił się pasikiem swoim i różańcem kokosowym" Fl. Kras. 2. 191.

84
258

Kokoszeczka -i. ż. czki - czek um. - zdrob. kokoszka; spieszczenie napotykane w pieśniach lud. „Cóż ja sobie poradzę, kokoszeczkę nasadzę, kurczęteczka rozprzedam" O. Kol. 1. 192.

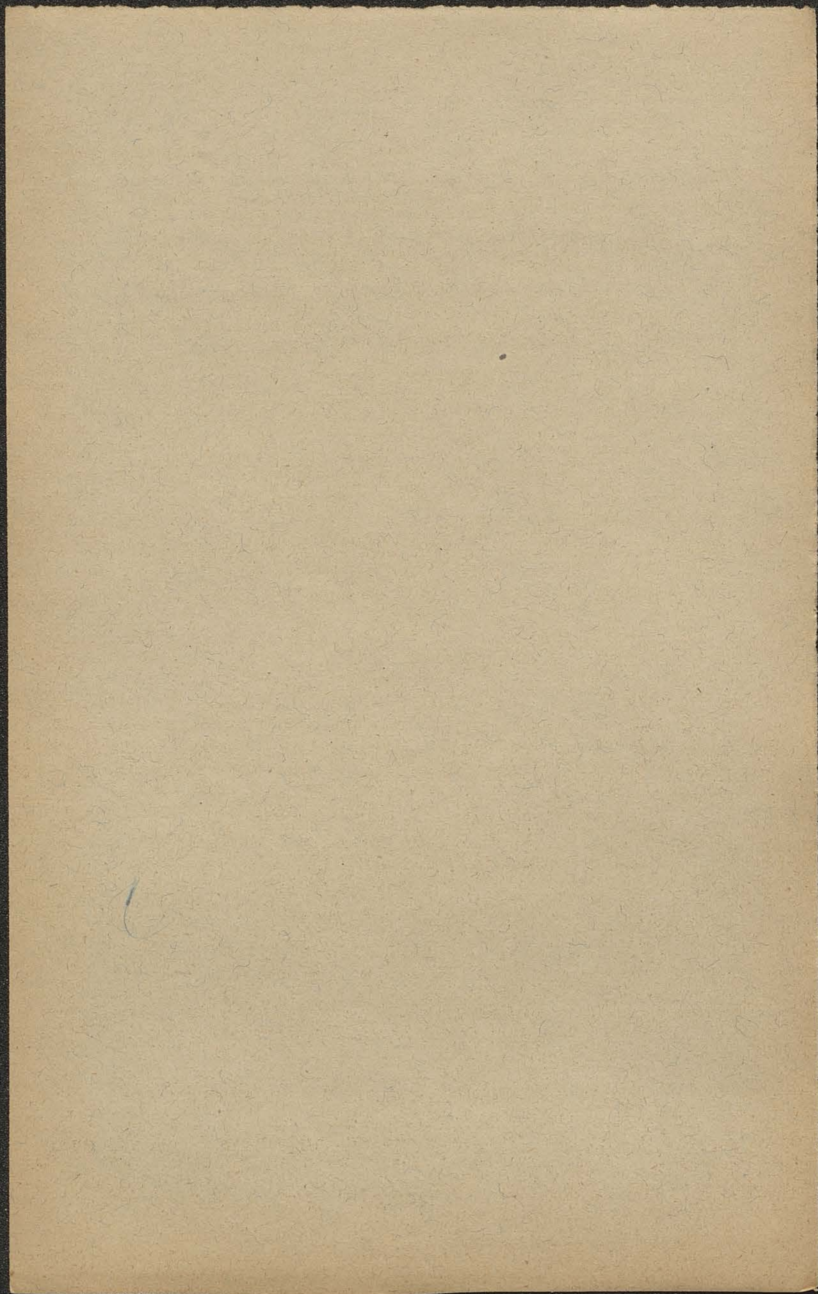

Kokotka - i. z franc. dziewczyna lekkich obyczajów, strojnisia podejrzanego prowadzenia - delikatna nazwa nierządnicy wyższej klasy. „U wód kobiety z arystokracji zwłaszcza noszą suknie proste i niekosztowne wcale - za to kokotki nie żałują sobie strojów, to też od razu poznać je można" Kur. War. 1878. 173. „Na bogatych zdechlaczków polują kokotki, starając się udawać naiwne, figlarne" Mucha 1871. 5. „U nas w Warszawie teraz taka moda, że wielkie damy starają się być podobne do kokotek, a kokotki pozują na wielkie damy" Kur. Świąt. 1872. 57. „Francuzi nazywają kobiety tego rodzaju istotami z „demi-monde", albo „kokotkami", a ten ostatni wyraz sztuki francuzkie importowały i do nas" Recenz. teatr. w Gaz. Narod. 1880. 147.

86

Kollaboracja -cyi. ż. łac. współpracownictwo.
„Bez pieniędzy, bez kollaboracyi, bez stałych funduszów, fundować takie pismo na świat!" T. T. Kr. 35. 19 Kollaborator -a. m. współpracownik „Czekaj chwilę, zejdą się tu do mnie kollaboratorowie i protektorowie mego dziennika, mamy ekstraordynaryjną sesję" T. T. Kr. 33. 40 „Kupił gazetę, suto zapłacił kollaboratorów, którzy czynnościom jego dawali rozgłos" Bodz. Opow. hist. 120. Kollaboratorka -i ż. współpracowniczka.
„Winszujemy redakcyi: takiego mieć kollaboratora, to skarb" Wiek 1882. 270. 1.

87

260

Kolano -a. n. średnie przegięcie nogi - §. fig. „poczęstować kogo kolanem" dać mu kolanem w tyłek, wyrzucić za drzwi. „Idź mi zjąd precz, bo cię kolanem wyprowę za drzwi" T. T. kr. 34. 37. „On chce mnie jak widzę pozbyć się kolanem" Id. 75. 73. (·) — § fig. „pisać na kolanie," na prędce, byle zbyć [na poczekaniu] „Kiedy Dudde, Tainy zjawią się na planie, wnet o nich oceny piszę na kolanie" Kur. Świąt. 1878. 54.

(·) „Poił ich, karmił, szydził z nich, śmiał się i zmudziwszy nareszcie, kolanem w tył wyprawiał" T. T. kr. 29. 22.

„Komedja powstała na poczekaniu, na kolanie, — ma też w budowie wady zbytniego pośpiechu" G. C. Wieł. 88. 143. 3.

§ posp. „w cztery kolana" bawić się = spać z kobietą, figlować z nią.

<u>Kolaseczka</u> - i. ż. <u>czki</u> - czek mn. zdrb. kolaska
„A jak ci ją zamówili, w kolaseczkę ją wsadzili" O. Kol. 1. 243.

Kolateralny-a-e i subst. ny-ego m. ni-nych mn.

Łac. boczny, poboczny, nie w prostej linji, mówiąc o pokrewieństwie „kolateralni" subst. dalsi krewni, pochodzący od brata lub siostry, albo też od rodzeństwa rodziców. „Ja nie długowieczna, jegomość słaby także... majątek rozerwą kollateralni" Fl. Warsz. 73. 174.

Kolbertyny-ów. l. mn. dawn. w XVIII w. galony szyte na sukniach, „Haftowane fraki aksamitne, kamizelki z kolbertynami, koronkowe żaboty.” Z. Kaczk. 4. 181.

91

262

<u>Kole</u> przyim. gw. prow. zam. koło, obok, podle „Kole niego tak porządnie, co się zowie" J. J. kraw. Wieś 1878. 39 „Wyciąga go (kula) kole kortek." O. kol. 1. 249 „Jeden go ciągł kole kolan: na cóżeś nam siostrę pojąn" ib. 245 „Da i chodziłam kole rzeczki da i zgubiłam koralicki." ib. 2. 224. „Każ mi otworzyć Marysia albo sama wstań, niechże ja się nie poturam (potyram) kołe ludzkich ścian." ib. 232 cf. pole. cf kiele

Kolega -i- m. spólnik, spółurzędnik, właściwie towarzysz w jakimś zawodzie, spółuczeń, bez cechy spólnictwa. zdrobn. Koleżka -i m. najczęściej z pewnym przekąsem, towarzysz. „Powracał z szynku w towarzystwie dwóch godnych koleżków" J. I. Kr. 78. 42. § „dobry koleżka" człowiek przyjacielski, wesoły, usłużny. „Wyglądał na dobrego, wesołego koleżkę tego kółka" J. I. Kr. Tyg. Ill. 1878. 5. 7.

93 264

Kolej-ei. ż. bruzda którą pojazdy na ziemi wycie-
wają — § „kolej żelazna" szyny żelazne poło-
żone na drodze, po których idą parochody —
metom. posp. pociąg idący po szynach, jazda tymże,
zabudowania stacyjne „Żeśmy się na kolei w
wagonie spotkały, już się nie będę prezento-
wany, kłania" Bol. Hybr. 47 „Panie zawiadow-
co, prędko kolej przyjdzie?" Mucha 1871. 8. „Wy-
jechał nie zobaczywszy się ze mną. Miałeś być
na kolei." Mell. Fabr. 61. (+)

Kolejnik-a. m. posp. urzędnik albo oficyali-
sta przy drodze żelaznej „Rozeszła się wieść,"
że jeden z tutejszych kolejników ma zamiar
wydawać nowe pismo pod tytułem: Przegląd
kolejowy" Mucha 1878. 1. Kolejowy-a-e —
od kolei (+) (+) „Siądź na kolej, na parostatek
lub wreszcie na bryczkę żydowską i ucieć
stąd daleko, daleko..." Kolce 1877. 210. „Czyliż
to wam prawić o solenności festynu? wam,

którzy od ślubnego ołtarza, wsiadacie na kolej żelazną, i pierwsze uroki szczęścia, pierwszy zachwyt miłości strzechą niemieckiego hotelu pokrywacie!" P. T. Dyk. Ost. Sejm. 1. 140.

(1) „Na mocy nieznanych przepisów wszyscy oficerowie mają bezwarunkowo słuchać wszelkich dyspozycyj policyjnych żandarmeryi kolejowej bez względu na jej stopień" Wiek 1885. 261. 2.

„Przez grzeczność trzeba ich było odesłać do kolei" A. Wilcz. Tyg. powsz. 1882. 226.

94
265

Kolejka – i. z. u Ld. tylko adv. kolejką – kolej, ~~ustanowiony~~ porządek jakiego się trzymają w pełnieniu czego, piciu i t. d. „Jegomość Walentego dębową klepką przez plecy ściągnął. Mateusz, nie czekając kolejki, jednym susem płot przeskoczył" Au. Wi. 3. 22 „Obiady i uczty dlań wyprawiane, szły nieprzerwaną kolejką z dnia na dzień" ib. 5. 75. „Kielich mu kolejką okrążył, parę godzin na miłej rozmowie minęło" C. T. Dyk. Ost. Sejm. 2. 28 „Gdy dni biesiadnych kolejka minęła, ojciec ich wzywał do świętego dzieła" W. Syrok. Gaw. 4. 134. „Pijanemu wolno wmawiać w innych, a samemu eskamotować kolejki" W. Skiba. Kan. 128.

Kolejkowy – a – e. od kolejki „Pijanemu wolno kolejkowy kieliszek upuścić i rozbić wraz z winem" W. Skiba. Kan. 128.

„Przy gawędce wypili jedną kolejkę i drugą i trzecią" M. Bał. Tyd. 2. 51 „Pominięcie kolejki w piciu uważa Serb za obrazę" Ogn. dom. (lwow.) 4.^{B}35. „Napiliśmy się wódki

z powtórzeniem kolejki" A. Wilcz. G. lwow. 88. 229.

95

266

przemysł

Kolejnictwo – a. n. bez l. mn. zawód kolejowy mają-
cy na celu eksploatacyę kolei to jest komu-
nikacyi po drogach żelaznych, wszystko co ma
związek z tym przemysłem „Słownik kolejowy
będzie obejmować... nazwy materyałów i na-
rzędzi używanych w kolejnictwie" G. Lwow.
1888, 7. 4.

96

267

Kolekcja - ji. ż. kcje - cyj. nn. zbiór jakichkolwiek przedmiotów jednego rodzaju lub do wspólnego wątku służących, ułożony z pewnym i przedstawiający względną całość. ładem i systematem „Na stelugach siodła i rzędy kosztowne; na tę kollekcję zda się iż wszelkie narodowości i kraje złożyły się." P. J. Dyb. Ost. Sejm. 1. 20. „Masztarnia podobna do salonu... kulbaki, siodła, terlice - wszystkiego podostatkiem. Same czapraki kollekcję stanowią" B. Dol. Pam. Pan. 115.

Kolekcjomanja -nji. ż. nje -nij lm. manja zbierania kolekcyj, kolekcjonowania, „Kolekcjomanja jest niewolą, a pragnę pozostać swobodnym" J.I. Krasz. Na cm. na wul. 101.

Kolekcjonować st. cz. ndk. zbierać coś, w celu utworzenia z tego kolekcyi, „Obawiam się, przyznaję, jednej rzeczy do której mam pewną skłonność, manii kolekcjonowania" ib.

Kolektor - a. m. rowie i ry-rów. nm. z łac. utrzymujący kantor loterji, sprzedający losy loteryjne „Kolektor loterji zeznał, iż wygrała raz u niego 140 złr." S. kor. G. lwow. 1885. 282. 1.

99

269

Kolisko-a. n. zgrub. złe, brzydkie koło. — § poet. koło „Hej! ramię do ramienia! spólnemi łańcuchy opaszmy ziemskie kolisko!" Ad. Mick. 1. 154.

Kollizja -ji. ż. Łac. starcie się, walka, rozterka, nieporozumienie, niezgodność „Strącony samochcąc z dawniejszej swej wysokości człowiek, we własnem sumieniu i w tej kolizji, w jaką go wplątały jego błędy, największą znajdował karę" Czas 1877-58. Tenże „Nie pojmuję tych przeszkód, ale je mogę przypuszczać, bo to różne bywają kolizje, a zwłaszcza w mieście, gdzie wszyscy mają siebie ciągle na oku" Ż. Karzk. 4. 246. „Konkurencja to sprawia te różne a dziwne niekiedy kolizje i zawikłania" Kolce 1877. 259. „Nie mówiąc to jest że u ludzi wytrawnych, a ze wszech ~~nie~~ względów estymy godnych, z krewkości i niepowściągliwości, dziwne i niespodziane wyradzają się kollizje" O. J. Dyk. Ost. Sejm. 1. 132. „Joanna najlepszego obecnie obrońcę ma we mnie, i w chwili, w której by jej sprawy skarżyły z mojemi w kollizji, natychmiast się usunę" K. Zal. art. 264. 46.

101
270

Koljа – ji. ż. lje – lji. mn. z fran. collier, naszyjnik „Oto jest kolia, przerobiona zupełnie na model tej, jaką miała księżna na balu u kasztelanowej." Z. kazk. 4. 252 „Patrzno co to za kolia cudowna." ib.

Kollokacja - ji ż. cje - cyj lm. praw. - rozdzielenie ziemi pomiędzy wierzycieli majątku. „Sprzedaż dóbr za długi, po naszemu, przez licytację publiczną, odbywana na żądanie wierzycieli, nie istniała. Prawo nasze znało tylko kollokacje. Tak nazywało się proporcjonalne wydzielenie ziemi na rzecz tych wierzycieli, którzy utrzymywali się w szacunku dóbr kollokacyjnych" Alf. Goldberg Wiek 1888. 31. 2.

Kolonizacja - ji. ż. cje - cyj lm. osadzanie kolonistów, zaludnianie mało zamieszkałych krajów. „W tej dzielnicy (N. Jorku) znajdują się pokątne ajencje wenezuelskie, ekwatorskie i brazylijskie celem namawiania do kolonizacji rówmika" Św. Kraw. Mrówka 9. mar. 1885. 32.1. „Pod śniegami Sybiru rozpoczęła Moskwa kolonizację niewoli, głodu i nędzy, ów nieludzki rozsadnik nieszczęścia, któremu każdy stan, wiek i niedola, każdy rok przez setki lat miał dostarczać nowych ofiar" B. Bol. Tut. 1. 204.

104

271

Kolonizator – a. m. rowie – rów. um. zakładający kolonje „Nie podlega wątpliwości, że Anglicy są dzielnymi kolonizatorami." G. lwow. 1885. 126. 3.

<u>Kolonjalny</u>-a-e pochodzący z kolonij; tyczący się takowych „u najbliższego kupca korzennego.. zaopatrywano się we wszystkie towary kolonjalne" Bluszcz 1886. 214.

106

Koloński -a -ie ż „Woda kolońska" wódka pachnąca toaletowa. „Na miłość Boską! co to pani? wódki kolońskiej? soli?" J. I. Kras. Wiele 1878. 45.

Kolor - u. m. barwa, maść - § maść w kartach francuskich. „Kapitan grający z nim, strzelał niedarowane bąki, bił własne lewy, zrzucał najpotrzebniejsze kolory" J. I. Kr. Czcin. 59. § kolory - ów. plur. rumieńce na twarzy. „Wracała zbyt spiesznie z lasu, i poprawić kolory swe nie miała czasu" Ad. Mick. 3. 133. „Wątpiono czy kolory miał naturalne i czy ich nieco nie ożywiał barwą przybraną" J. I. Kr. 58. 42 (.) - § „kolory" plur. pop. czyszczenia miesięczne u kobiet. (.) „Wszyscy dla zabawy zawsze mocno nalegali na mię, aż w końcu biedne dziewczę dostało mocnych kolorów i postradało cierpliwość." J. I. Kr. Na cm. na walk. 68.

Koloryt - u. m. z franc. coloris - ~~[illegible]~~ ubarwienie; wypadek, ogólny ton barw, skutek kombinacji kolorów czy to w naturze, czy w obrazie. „W lipcu łąki i pola płowieją i tracą żywość kolorytu" W. Pol 7. 273. „Opodal nieco stali ugrupowani artyści: Sestini w mieszczani

nad kolorytem krajobrazu tak żywym, a tak doskonale harmonijnym" J. I. Kr. Na Cm. na wielk. 117 „Duży wąs biały od żółtej twarzy odbijał kolorytem" J. I. Kr. 72. 7. „Na polach wiało pustką, którą smętnym jakimś kolorytem, powlekała pora jesienna, acz pogodna" J. I. Jer Dus. lit. 3. 69. „Malować po większej części dla osób, co malarstwa wyobrażenia nie mając, wymagały kolorytu odrażającej surowości" J. I. Kr. 33. 57. (x)

§ barwa, fig. „Tak niegdyś Ateny, potem Roma, dziś Paryż i Londyn, dają światu konwencjonalnemu, zwanemu wyższym, ton i koloryt" J. I. Kr. 5. 10

(x) „Harmonja nadaje koloryt ~~tworzona~~ melodji" L. Mart. 9. nar. 1883. 17. 2 „W Rzymie panny ubierają się z wielką prostotą. - kolor biały, blado-niebieski, blado-różowy, to sfera ich kolorytu" Bhur. 23. 101.

272 [108]

Koloratura -y. ż. muz. (.) Koloraturowy -a -e -wo muz. od koloratury „ Sopran przeźliczny, o barwie sympatycznej, wyrobiony koloraturowo" L. Mat. G. nar. 1883. 17. 2.

(.) „ Artystka śpiewała świetnie, a mianowicie śliczną aryę o słowiku, w której pyszną koloraturę pobiła na głowę flecistę orkiestry, ośmielającego się walczyć z nią o lepsze na passaże i tryle" Wiek 1883. 59. 3.

109

273

Koloryzować st. cz. ndk. Ukoloryzować dk.

3 fig. przedstawiać rzecz w barwach nieprawdziwych „A nie koloryzujesz waść troszka o owych majętnościach?" H. Sienk. Og. i mie. 3. 280.

Kolos -u m. — § fig. wszystko, cokolwiek jest wyższych nad zwykłe rozmiarów. (·)

Kolosalny -a -e. nie. przym. nakształt kolosu, olbrzymich rozmiarów. „Podczas łamania się lodów płynęły po jeziorach i rzekach kolosalne stosy kry" W. Szajn. Jad. i Jag. 1. 9. „Karty są kolosalne w wielkiej księdze nieba, a tu skróconem pismem wyrazić je trzeba" W. Syrok. Gaw. 4. 119. „Czepiec cudownie ustrojony fontaziami kolosalnemi z wstążek jaskrawych" J. Dzierzk. 1. 8. (1)

(·) „Kto widział przed kilku jeszcze dniami to ożywione energją i wolą oblicze, dziś cierpieniem i rezygnacją napiętnowane, ~~[illegible]~~ poznałby, że już ztamtąd uchodziło życie. Patrząc na ten kolos, chwiejący się i tuż, tuż do upadku nachylony, doznałbyś takiego wrażenia, jak na widok gmachu, któryś wczoraj piętrzącym się ku niebu podziwiał, a dziś deptał po jego gruzach" P. J. Byk. Ost. Sejm. 2. 63.

„Pojął żonę, przez świat czczoną, uznawaną… kolos cnoty — djablicę, która tę zasługę, że jest uczciwą, wszystkich wali jak maczugą" K. Zalewski. Szkoły kobiet. 57. (2)

(1) „Zaprowadził go do kościoła i pokazał całe skarby bractwa, owe kolosalne zapasy, wosku, świec i lamp, nagromadzone w dwóch skrzyniach pod chórem" A. Wilcz. Wiek 1880. 138.

(2) „O całe pół głowy słuszniejsza od ujżwiszym dobrego wzrostu, istny kolos kobiecy" Z. Kaczk. G. lwow. 1887. 205. 1.

Kołdun-a. m. ny-ów. mn. prow. lit. potrawa, pierogi nakładane surowem skrobanem mięsem z łojem, i tak gotowane „Kołduny są potrawą czysto litewską i bardzo mało u nas używane; jestto bardzo smaczna potrawa, tylko dość ciężka do trawienia" Ł. Ćw. 365 obia. 81. „Całą noc przewracał się, jak po trzech tuzinach kołdunów zjedzonych na kolację" M. Gawal. Rom. i pow. 8. 307.

Koteczek - czka. m. czki - ów. mn. zdrb. mały kotek „Wysoki płoteczek tatulo zagrodził .. wezmę siekiereczki podetnę koteczki" O. Kol. 1. 421.

113
274

Kotek - tka. m. ki mn. ż prow. Galicja, dziadek, w niektórych grach kartowych np. w wiście „Wista przecież niepodobna grać z dwoma kotkami" J. Lam Tydz. 1. 409 „p. Tadeusz grając z kotkiem, dał szlema swoim przeciwnikom." ib. 419 (1) ż przysłówko „kotkiem" = w miejscu, ani rusz. „Hej! pająk! a gdzie to umykasz z tang? tu, kotkiem przy mnie!" Z. Kaczk. 4. 268.

(1) „Siadajmyż do wista, mówił staruszek, a grał zapalenie, zaraz pociągnął rozgłśnie za asa, aby grać z kotkiem, bo grano we trzech" Micz. kamin. Kwiaty 1. 3.

114
275

Kółeczko-a-n.

Kółko-a-n. demin. nom. koło – § fig. pewien obręb zajęć, obowiązków i t.p. „Myśli ich obracały się w ciasnem kółku poprzedniego życia" J. I. Kr. ~~Kat.~~ Wieb 1878. 19 – § fig. pewne grono ludzi, towarzystwo wspólnością pewną złączone (.) „Ludzi tych znałem, kochałem ich, w tem kółku żyłem." J. I. Kr. 71. 7. „Musimy na czas rozstać się z kółkiem, w które wprowadziliśmy czytelnika i cofnąć się o lat kilka" Id. 72. 5 „Z twarzy znać było, że w swojem przynajmniej kółku panować musiał" ib. 111. „Wpadł w burszowską atmosferę artystycznego kółka, przyjął tryb jego życia i upodobał w nim sobie" ib. 152 „Wolę być samotnie niż w niedobrem towarzystwie – ale też moje kółko bardzo szczupłe" Bol. Pam. Pan. 32. „Towarzystwo porozchodziło się po pokojach i rozmowa rozbiła się na pojedyncze kółka" M. Bał. Biały murz. 220. „koło mej, jakby

koło królowej salonu zebrało się zaraz kółko męzczyzn" Mar. Polit. Echo 1878. 22. Febr. (·) cf. Ld. koło. „Z onych jednostek niemasz tak mizernej, którejby wybycie ze świata nie oddziałałoby chociaż na jakieś małe kółeczko, nie pozostawiło po sobie pamięci" P. T. Dyk. Ost. Sejm. 2. 74.
„Nie miałbym nawet lepszego bytu, gdybym go miał okupić porzucaniem tego kółka, które mnie otacza" J. I. Kraszewski 71. 10.

115
276

Kołnierz -a. m. ◊ „stojący kołnierz" meton. mundur, i stąd podobnież meton. wojskowy i w ogóle oficjalista urzędowy, głównie: policjant (dawniej). „Był w stosunkach z osobami podejrzanemi, bo do niego chodziły czasem stojące kołnierze" B. Bol. Prus Burza 112. ◊ gm. posp. Kołnirz i Kałnirz

116

277

Kołnierzykowy-a-e, od kołnierzyka § żartobl. osoba odznaczająca się kołnierzykami „I my! – dodali drudzy panowie, kołnierzykowy i parasolowy" T. I. kr. 75. 83.

118
117
278

Koło - a. n. *koła* - kół mn. § u ludu spotyka się jeszcze l. podw. kole zam. koła „Jechali przez pole złamali dwie kole" O. Kol. 1. 325.

*Kołodzi*ej - a. n. § powsz. w Kuj. w Galicji nieznane, tylko stelmach § w Kuj. nazwa pewnego tańca

118

279

Kołomyjka – i. ż. ki – yjek mn. taniec narodowy i muzyka do niego rusinów „Przywozić mnóstwo z każdej na Niemen wyprawy, kołomyjek z Halicza, mazurów z Warszawy" Ad. Mick. 3. 96 „Kołomyjki, piosenki ruskie w rodzaju mazurów polskich" ib. 331.

119
280

Kołowaty -a -e ʒ o człow. posp. gamoń, jak głupi, nieprzytomny „Weronika! słyszysz kołowata, przynieś mi wody." An. Wi. 1. 127.

120
281

Kołowrocić się cz. zaim. ndkn. Zakołowrocić się dkn. prow. Kuj. kręcić się „Tak mi się w głowie kołowroci, zakołowrociło się."

Kołowrot -u, m. ły -ów, mn. ż wrota u wjazdu do wsi w niektórych okolicach używane, składające się z drabiny przytwierdzonej w środkowym punkcie do słupa, koło którego się wykręca „Za wioską o kilkaset kroków od kołowrotu było stare cmentarzysko" J.I. Krasz. 72.66. „Gęsi wiejskie zbierają się w stada i obmyślają jakby tu przejść" kołowrot, który teraz gdy już po żniwach niepilnowany, stoi otworem" W. Pol 7.281. „W środku tam była wioska poleska ze swemi chałupami niskiemi i zadymionemi, kołowrotem wiecznie dziurawym jakby las był o sto mil" J. Dzierżk. 1.6. „Całe towarzystwo odprowadziło go

do krzyża stojącego na końcu lipowej alei,
blisko kołowrotu" H. Sienk. G. pol. 1876. 11.

Kołtun-a. m. ny-ów. mn. ≡ posp. pogardl. tyle, mieszczanin „Dawniej były pełne kasy, kiedy miastem rządziły t. zw. „kołtuny," obecnie w tych kasach pustki, w skutek niemieszania się do spraw miasta inteligencji." G. nar. 1882. 135. 3.

Kołysanka – i. ż. ki mn. śpiew przy kołysce, melodja kołysząca do snu, po franc. berceuse „Ktoś grał kołysankę, i to tak marząco, sennie, że zlewała się z ciszą nocy w harmonijną całość" M. Bał. Bies. lit. 7. 4.

<u>Koma</u>-y. ż. <u>Komat</u>-u. m. grec. κόμμα, przecinek, znak pisarski (,)/: w jęz. franc. comma, zwany dwukropek :) „Przeszłość, której pamięći nie sięga wszak nie na podziały, stulecia ledwie czasem komat dzieli" A. Kr. Fr. II. 46.

124
285

Komasacja – ji. ż. cje – cyj. nm. łac. skupienie, zebranie w jedno, rozproszonych części; w szczególn. gruntów włościańskich rozdrobnionych w jeden kompleks. Przykład ob. 9. nar. 1877. 38.

125
286

Kombinacja - ji. ż. łac. zestawienie faktów, zastanowienie się nad niemi, wyprowadzenie wniosków, rozważanie przyczyn i skutków; połączenie dla sprawienia dobrego efektu np. barw, tonów. „Cały się zdawał zatopiony w jakichś głębokich kombinacjach i rozmysłach" J. I. Krasz. Wiek 1878. 2; „Nie zapuszczał się w głębokie polityczne kombinacje" B. Bol. Przed burzą 105 „Posiadał on ten zdrowy rozsądek i bystrość pojęcia, które mu pozwalały z małej ilości wiedzy nabytej robić kombinacje logiczne i tworzyć sobie sąd własny o rzeczach" St. Grudz. Echo 1878. 250.

Kombinować cz. ndkn. snuć kombinacje, łączyć i zestawiać, zastanawiać się nad przyczynami i skutkami „Zawsześ gotowy zadość uczynić każdej prośbie; mój drogi, nie kombinujesz" A. Wilcz. Fot. społ. 1. 198 „Zawrzeszczałem na chłopca, by dźgał za wilkiem, a sam kombinuję, co z tych żartów będzie

jak chłopa bliżej zobaczy" K. W. Woj. Spuść. 72

<u>Pokombinować</u>, <u>Skombinować</u>, <u>Ukombi-
nować</u> cz. dkn. „Tak dokładny opis tylko
wiarogodny świadek podać może, a chyba nig-
dy niewykształcony chłop skombinować" Śledz.
Sąd. G. nar. 1882. 283. 3. „Jak to ślicznie ukom-
binowano! mnie ubogiego szarpnęli, państwo
okpili, i — ani znaku." J. I. Krasz. Wik. 1878. 39.

„Był to człowiek pełen rozumu, umiejący
kombinować postępki i ich powody" J. Korzen.
1. 34.

Komeciany -a -e od komet, obfitujący w komety, odznaczający się temiż „Rok bieżący w całem tego słowa znaczeniu jest „komecianym", a tem samem według tradycyi powinien być dobrym dla gospodarzy winnic" G. lwow. 1885. 51. 4.

Komedjanctwo - a. n. odgrywanie komedji fig. blaga, „Wiele się przebacza jeńcowi, ale komedjanctwo dla zwrócenia na siebie uwagi, okrywa śmiesznością" Tyg. Ilustr. Wiel. 1877. 146

Komedyjka - i. ż. drobna komedja, sztuczka teatralna „Ta jedna scena stanowi o zaletach i powodzeniu tej komedyjki" Słowo 1883. 13. 3.

128
289

Komenda -y. ż. termin wojskowy, oznaczający moc nad częścią wojska daną oficerowi - § transl. „Wykształciła się osobna klasa wydawców, czyli ludzi dających kapitał, a mających pod swoją komendą redaktora i współpracowników" Czas 1877. 74. § rozkaz wydany przez dowódzcę cf komenderówka „Komenda przerwał Chrzciciel, dobra ku paradzie; u nas była komenda w Kowieńskiej brygadzie krótka a węzłowata: strzelaj, sam się nie strachaj; bij, nie daj się, postępuj często, gęsto maszeruj!" Ad. Mick. 3. 178 „Oto twój mąż! oczy na dół! komenda: na kolana! I przyjednani narzeczeni, jakoby rzeczywiście na komendę, uklękli przed pułkownikiem oboje" Wilcz. Tot. 1. 88 „Nad błoniami ważą się sępy w coraz większych chmurach; podziwiać trzeba zwroty tej chmury i szybowania powietrzne, których jak na komendę kształty, wielkość i kierunek zmienia" W. Tot. 7. 283 (+) Komendancki -a -ie. od komendan-

ta – „Generał powitał go z wysokości swej komendanckiej godności" J. I. Kr. 27 let. wojny 2. 119. Komenderować – cz. ndk. rządzić wojskiem § wydawać rozkaz, komendę.(·) zakomenderować cz. dok. Pochodne: od-na-przy-(s-)wy-komenderować.(?) Komenderówka – i. ż. Rozkaz, komenda wydana. „Wedle umowy, idąc, strzelać mieli razem na komenderówkę" J. I. Kr. 73. 159. (X)

(·) u Ld. wzmianka o tem znaczeniu pod wyrazem: koń („komenderuję: na konie! lub na konia!")

(+) „Za gwardję stali ulubieńcy pana kozacy ukraińscy, mający komendę w własnem narzeczu" P. J. Dyk. ost. Sejm. 1. 77.

(?) § k. kogo „We dwa tygodnie już komenderowali mnie na posyłki" Bol. Gród burza 118 – „Mnich odkomenderowany był do pierwszej kamienicy, do której się dobić było można" ib. 138. „Do każdego okręgu, w przewidywaniu czegoś" odkomenderował odpowiednią siłę zbrojną" G. nar. 1882. 297. 2. „Za mną! – skomenderował pan Michał." H. Sienk. Og. i miec. 3. 444.

(X) „Chłop musi słuchać komenderówki,(+) bo na komenderówce cały świat stoi" J. Dzierzk. 5. 34.

129
2 90
2.

(<u>Komenderować</u>). „A zatem do dzieła! — komenderuje Franek. — Część rzeczy musimy przenieść do drugiego pokoju, ażeby nam nie zawadzały" Sewer Wiek 1885. 267.

130
291

Komentarz-a m. rze-y. mn. ž posp. szczegół. w l. mn., uwagi robione przez ludzi, z powodu jakiego wypadku, objaśnienia, wnioski „To miłosierdzie dla rodziny artystki musiało wywołać komentarze, skompromitować go, okryć pewną śmiesznością.” J. I. Krasz. Wiek 1878. 17 „Już zmrok padł zupełny i komentarze najosobliwsze na ucho sobie podawano” B. Bol. Prud. Lwia 78.

Komentarz -a. m. pismo tłumaczące i objaśniające trudne wyrazy drugiego pisma § objaśnienie ustne, uwagi, roztrząsania robione z powodu jakiegoś faktu.

Komentować cz. ndk. roztrząsać, robić uwagi nad czem, wyprowadzać wnioski „Jakiego to potrzeba braku zajęcia, żeby się tem bawić, zajmować, żeby całe dnie komentować podobne wypadki" J. I. Kras. 18. 32 „Staś wracając dorożką do miasta, komentował słowa wujowskie po swojemu" J. I. Kras. 34. 33. „Pester Lloyd komentuje obecną sytuację na półwyspie Bałkańskim w sposób następujący:" G. nar. 1885. 124. 1.

<u>Komeraż</u> -u. m. franc. nieporozumienie, waśń skutkiem plotek babskich i intryg; w l.m. <u>komeraże</u> -żów - plotki, babskie intrygi, swary. „Jakby to wyszło na jaw pomiędzy nasze babki kochane, toby się z tego zrobił jakiś taki komeraż, żebyśmy go nie zmyły z siebie do śmierci” Z. Kaczk. 4. 68 „Ich dom był stekiem komerażów z całego miasta” ib. 265 „Nie miała pani wojewodzina innej rozrywki, nad komeraże swych faworytów, nad plotki któremi je karmiono” J. I. Kr. Stara War. 1. 102. „Dobra, łagodna, wyrozumiała, mimo uszów puszczała wszelkie komeraże sąsiedzkie... nikomu wody nie zamąciła..” J. I. Jez. 2. 396.

<u>Komerażnik</u> -a. m. człowiek bawiący się ~~komę~~ plotkami, siejący komeraże. <u>Komerażnica</u> -y ż. „Przypominał sobie każde słowo tej zdradzieckiej komerażnicy” J. Korzen. 4. 56.

294 133

Kometa -y. ż. 2 fig. posp. miejsc. „Malcy, którzy od niedawna spodenki nosić zaczęli, mieli je zwykle z tyłu zapinane, i to najczęściej z kawałkiem koszuli, wystającym poza rozporek, co się w dziecięcym języku nazywało kometą.” M. Bał. Pam. Siady 10.

Komfort -u. m. ~~bez l. mn.~~ ang. wygody w urządzeniu życia, mające cechę miękkości i wykwintu „Postawiono mnie w gościnnym pokoju, urządzonym z komfortem i przepychem książęcym" Bol. Pam. Pan. 112 „Jeżeli nie majątek sam, to to co on daje, wygody, komfort, wolność od troski o chleb na jutro, uważał za konieczne w życiu" Wł. Sab. Kuc. Imm. 70 „Nasi przodkowie nie mieli wyobrażenia o wygodach i komforcie" Wilcz. Fot. 1.178 „Strój jego był najwykwintniejszego smaku, niewidny, jednobarwny, uszyty wygodnie, a krawiec naśladował w nim modę angielską, w której comfort stanowi całą niemal wygodę." J.I. Kr. 1.19. „Weszli do domu, który był starannie i z komfortem urządzony." St. Grudz. Echo 1878. 256. „Posiada swój własny pałac, po magnacku i z niezwykłym komfortem urządzony" Quis Bluszcz. 22.378.

Komiczność -ci. ż. Komika -i. ż. śmieszność dopatrzona w naturze ludzkiej, w przewadze objawów zmysłowych nad duchem, przeciwstawienie wzniosłości

Komiczny -a -e posiadający przymiot komiczności

Komik -a. m. aktor przedstawiający role komiczne (1); człowiek śmieszny, zabawny.

Komizm -u. m. duch komiki, rodzaj ~~[illegible]~~ komiczności w jakimkolwiek utworze sztuki „Komizm w tej farsie krzykliwy, przesadny" Kur. Codz. 1878. 142 „Sztuka ta łączy komizm z tragicznością w sposób logicznie nie usprawiedliwiony" St. Krzem. Bluszcz 1882. 405.

(1) „W jednym dniu stracić trzech amantów, jednego komika i jedną naiwną - to cios, który da się uczuć i pierwszorzędnej scenie, a cóż dopiero tak anemicznej jak nasza" G. nar. 1885. 118. 2.

296 136

Kominowy. a. e., Kominkowy-a-e, od komina, kominka, u Ld. jest dziś nieużywane „kominny." „Robotnicy mają niby zabezpieczenie od wypadku, w kawałku postronka przywiązanego do ławki kominowej" Kur. pow. 1882. 239. 2. „Mieszkańcy wsi uciekają do stolicy przed zimowemi zamieciami i jednostajnością kominkowych wieczorów" Z. Kaczk. 9. 75.

Komisant – a m. ci – tów. mn. agent handlowy, ułatwiający przesyłkę i sprzedaż towarów, jeżdżący sam z próbkami tychże i zawierający umowy w imieniu firmy, której służy „Wyglądał porządnie i nie miał pozoru człowieka, który spekuluje na nieznajomych, chociaż wziąć go za komisanta podróżnego nic nie przeszkadzało" B. Bol. Nad modr. Dun. 46. „Wszyscy komisanci bankierów i szulery jeżdżą pierwszą klasą" ib. 36 „Wzięli go za podróżującego komisanta z Bordeaux" Id. Niebo. 57

cf. Ld. Komisarz (zapewne mylnie, bo w przykładach jest komisant), komisjonarz. Czy w 2ej ed. poprawiono?

138
297

Komisarja – ji. ż. vje – vyj. mn. prow. urząd komisarski w prywatnych dobrach – ~~mięj~~ „Zwierzowa, przychodzi do starego z komisarji zapowiedź, vulgo nakaz, stawienia się czuj-świt ze strzelbą na polowanie. Stary na czynszu mieszkał. Nakazów z komisarji przychodzących słuchać musiał.” T. T. Jer. 2. 3. ‖ miejsce tegoż urzędu, ekonomja „Interesa wszelkie załatwiają się na komisarji” ib 19. „Jak będziesz miał interes jaki, to udaj się na komisarję.” ib. 21.

139
298

Komisarjat-u. Komisarjat-u. m. z fr. urząd administracji wojskowej. „Służył w komisarjacie i na jakichś dostawach grosza uciułał" B. Bol. Prus Burza 3.

Komisarski -a -ie od komisarza, zarządczy dóbr, do komisarza należący. „Odezwała się trąba komisarska; strzelcy się ściągnęli." T. T. Jez. 2. 9.

141

299

Komisarzować' st. cz. ndkn. pełnić urząd komisarza, należeć do komisji „Czasu pokoju jeździ, postuje, komisarzuje" Zł. Kraw. 2. 198 „Deputat trochę zanadto mówi o rozgraniczeniach, w których komisarzował" ib. 31, 185.

Komisjoner – a. m. rzecz. rodz. m. z fr. i Ld. komisjonarz, faktor, posłaniec publiczny „Zrana przywiózł izraelita, który się mienił hotelu komisionerem" D. Dol. Fam. Pam. 8.

‖ agent handlowy lub kupiecki, działający na cudze zlecenie „Donoszą znowu o nowej defraudacji popełnionej przez komisjonera giełdowego na szkodę jego komitentów" Kur. lwow. 1885. 64. 4.

143
300

<u>Komiśny</u>-a-e <u>Komissowy</u>-a-e głównie mówiąc o żołnierskim, chlebie: dostarczany wojsku przez komisarjat „Przyniesiono kilka bochenków komiśnego chleba i parę flasz wódki." W. Gorzat. 2. 132. „Zapowiedziano, że miasto będzie mieć obowiązek dostarczania komissowego chleba dla wojska" J. J. Kraszewski Z 7 let. woj. 2. 32. „Więźniom rozdano chleb komissowy, posłano po wodę i jakiejś polewki w kociołku dali." ib. 150

Komitent -a. m. -nci -ntów. mn. w handlu, na giełdzie i t.p. ten co powierza ajentowi czyli komisjonerowi, kapitały dla obracania niemi „Przedsięwziął na rachunek komitenta znaczne spekulacyje giełdowe" Kur. Lwow. 1885. 64. 4. „Tymczasem poczęli się zgłaszać do policyi komitenci, którzy powierzyli mu depozyta" ib. 5.

Komitet - u. m. ty-ów um. franc. comité, zebranie kilku osób z jakiegoś zgromadzenia, w celu narad (rozpatrzenia i kierowania sprawą „Komitet przedwyborczy uchwalił przedłożyć komitetowi centralnemu relację z wymienieniem kandydatury pana S." G. nar. 1887. 17. 2

146

Komitywa y. ż. z łac. idące z kim lub za kim towarzystwo, świta § dobre porozumienie, zgoda, przestawanie z kimś „W najlepszej zgodzie i komitywie będąc z familją, pozywał ją o lada okoliczności" J. I. Kr. 17. 22. „Znałem go bardzo mało... interesu i komitywy z sobą nie mieliśmy" Id. 72. 10. „Z ciocią, i szewcowa i żona stolarza były w takiej komitywie, że na gawędki siadywały godzinami" B. Bol. Przed burzą. 6. „Wszyscy w najlepszej komitywie ze sobą zeszli z góry zamkowej." Z. Kaczk. 4. 332. „Ubolewałbym nad zerwaniem dobrej komitywy między państwem". Fr. Skar. pan Star. 15. „Był z deputatem w bardzo dobrej komitywie" J. I. Kracz. Tyg. powsz. 1882. 19 „Kłócili się przy szachach i marjaszu, ale te burze wdzieczne przechodziły szybko i po nich znowu w godzinę najlepsza wznawiała się komitywa" J. I. Kracz. 38. 144. „Moi sąsiedzi, wszakże żyliśmy

zawsze w dobrej komitywie A. hr. Fr. Dzie
ła g. 233.

Komiwojażer - a. m. ży ... franc. commis voyageur, komisant, ajent handlowy lub kupiecki podróżujący w interesach handlu, rozwożący próbki towarów i zawierający umowy w rozmaitych miejscowościach w imieniu domu któremu służy.

Komiwojażerka - i. ż. kobieta podróżująca jako komisantka „W Szwecyi komiwojażerki, zwłaszcza w przedmiotach kobiecego handlu prawie zupełnie zastąpiły mężczyzn." Bluszcz. 23. 8.

„Granville, miasto przewozowego handlu pomiędzy Southampton, Jersey, Guernsey a Normandją, miasto przejeżdżających komiwojażerów.." K. Ctyg. 9. tow. 1888. 23. „Od czasu jak Anglicy i Niemcy mają perkale i noże do sprzedania, rzemiosło Kolumba przeszło na komiwojażerów. Tych znajdzie dziś w krajach, których uczeni jeszcze nie zbadali." ib. 27.

148

Commiseratio

Kommizeracja - ji. ż. łac. współczucie, politowanie „Dla obudzenia kommizeracyi, i przez skąpstwo, mieścił się w alkierzu żydowskiego domu" J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 19

Komoda – y. ż. dy. lm. franc. sprzęt pokojowy, niska szafa bez drzwi, tylko z szufladami do chowania bielizny, sukien i t.p. „Komoda niezgrabna, na niej krucyfiks" J.J. Kraszewski. Wiek 1878. 4. „Pod ścianą komoda, a na komodzie kilka wyczytanych książek" Tenże 16. 100. „Dobywała z komody pannę fotografię" M. Bał. Biały murz. 230. „Staroświecka komoda." A. Wilcz. Fot. 1. 31.

Komora -y ż. pokój bez pieca na mieszkanie albo schowanie. § myśliw. kadłub, klatka piersiowa u zwierzęcia „Kordelasem dzika do ziemi przygwoździł.. czarna posoka z komory aż na pióra żygnęła z wysoka" W. Pol. 7. 19 „Czy w łeb? czy w komorę strzał pierwszy ugodził?" ib. 185 „Rozjuszonego odyńca odważnie a zręcznie pod komorę uderzył i trupem położył" An. Wi. 5. 10. „Pierwszy strzał trafił konia w łopatkę, drugi w komorę sercową" Słowo 1883. 25. 3.

<u>Komorować</u> cz. cont. mieszkać komornem „Mieszkał [illegible] z matką u niej, gdzie także Franciszka komorowała" Śledz. sąd. w Rzeszowie G. nar. 1882. 285. 3. „Podczas tego komorowania utrzymywała się z wyrobku" ib. 283. 2.

<u>Komosa</u> -y. ż. (<u>Kumosa</u> -y. ż. pow. kuj.) bot. inaczej Mączyniec, Chenopodium, zielsko dziko rosnące wszędzie przy drogach i budynkach, zkąd często w pieśn. lud. wspominane „Na polu kumosa nie będzie w stodole ni kłosa" O. kol. 3. 211 „Oj na polu kumosa, a w stodole i kłosa" ib. 4. 231.

Komórka -i. ż. ki -rek. mn. § „gra w komórki" zabawa towarzyska, w której się pyta: „gdzie jest komórka do najęcia?" odp. „W podle na pomietle."

Komornik ob. Krach. Zarówno używany w Kongresówce a w Galicji. W Kongresówce Komornik znaczy urzędnik sądowy do zabierania i przymusowego sprzedawania ruchomości na pokrycie długu. W Galicji Komornik jako tytuł dawany przez grzeczność koncypjentom i adwokatom.

Komórusia -si. ż. zdrob. prow. komórka, komóreczka. „W sieni grają, w izbie grają, w komórusi buzi dają." O. Kolb. Kuj. 2. 255

Kompanista - y. m. ści mn. fam. dobry do kompanji, wesoły i zgodny towarzysz. „Usłużny i pokorny, wesoły i dobry kompanista" Jl. Kraszewski 39. 66.

156
305

franc. comparse

Kompars -a. m. u Ld.? – figurant, statysta na scenie fig. w jakiemkolwiek towarzystwie osoba bierna, niedziałająca, milcząca. „Służbę miał wytresowaną znakomicie, grającą w potrzebie role komparsów, gdy komedja jaka była na porządku dziennym" J. I. Kr. Hof. wiek 1878. 50. „Były wszystkie figury bez tytułu i pretensji do literatury i sztuki, które odgrywały role komparsów w tym zawsze ruchliwym obrazku." M. Gawal. Bluszcz 1886. 348. „Księżna siedziała już niemal najpierwsza przybywszy (na trybunał), wraz z mężem, który jako kompars bywał jej wszystkim" J. I. Kr. Tyg. powsz. 1882. 131.

157
306

Kompartyment - u. m. -ta - cie mn. z franc. = przegroda, przegródka, przedział. „Mieniała wszystko na srebro i złoto... miedź miała swe kompartymenta po skrzynkach, bo tu szeląg żaden nie był wzgardzony" J. I. Kraszewski 1878. 47. „Chaos nowych i starych dzieł, porzucanych na kupy, podłoga podzielona jakby ścieżkami na jakieś kompartymenta osobne" B. Bol. Pam. Pan. 169.

158
307

Kompensata -y. ż. ly. nm. Łac. wynagrodzenie, korzyść uzyskana w zamian za poniesioną ofiarę „Pozbędzie się żon uwadnych mężów bez miłości, jawnie i oczywiście szukała dla siebie kompensaty" J. I. Kraszewski. Wiek 1878. 51. „Też same pieniądze, składane częściowo w kasie oszczędności, stanowiłyby już pewien majątek; a loterja zjadła to wszystko, bez żadnej kompensaty" Tyg. Il. 2. 5. 310.

159
308

Komplanować st. cz. ndk. łac. zawierać układy spór kończące „Wyprawiono młodego księcia, aby czuwał nad układaniem instrukcji i komplanował w razie potrzeby z przeciwnem stronnictwem" L. Dębic. Przew. nauk. i lit. 14. 422

160

309

Kompleks -u. m. ksy mn. Łac. zbiór większej lub mniejszej ilości przedmiotów, uważany jako odrębna całość. „To za murami opactwa, leży dawny klasztor, dzisiaj kollegium. Zwór cały kompleks wielce zajmujących murów" K. Ch. Tyg. G. Lwow. 1886. 219.

Komplet u m. ty. w. n. z Warsz. u nauczycieli tańców zebranie wieczorne dla praktycznej wprawy w tańcu.

162

311

Kompletny -a -e ~~mie przysł.~~ komplet stanowiący, całkowity, zupełny, któremu nic nie brakuje i pod każdym względem taki. „Te panie... jakby to powiedzieć otwarcie, takie... no... kompletne parafianki." A. Wilcz. Fot. 1. 161.

Kompletnie przysł. całkiem, zupełnie „Naczelnik domu wywiadowczego kompletnie stracił przytomność." A. Wilcz. Fot. 1. 59.

163
312

Kompletować. ndk. st. cz. dopełniać, uzupełniać.

st. cz. dok. Dokompletować, Skompletować.

Ukompletować - uzupełnić, dopełnić, „Z przybyciem paryżanki, edukacja Ludki ukompletowała się pod dyrekcją naczelną samej pani." T. T. Jez. 2. 29

<u>Komplikacja</u> - ji. ż. łac. zawikłanie, zbieg różnych okoliczności ~~[illegible]~~ sprawiających takowe ~~[illegible]~~ „Trwało to wszystko czas jakiś bez większych komplikacyj" J. I. Kras. Strzecha 1878. 53. „~~Innym razem dokończymy kwestję~~ to „Komplikacja choroby i jej następstwo budzi najwyższą trwogę" G. nar. 1882. 299. 4.

<u>Komplikować</u> się - zaim. wikłać się, gmatwać, stawać trudnem do zrozumienia od pierwszego razu „Innym razem dokończymy kwestję to skomplikowane zbytecznie i wielostronne" B. Bol. Nad modr. Dun. 120. „Trawienie jest jedną z najbardziej skomplikowanych funkcyj, jakie organizm człowieka wykonywa" Dr. J. Starkman Bluszcz 23. 135 <u>Skomplikowany</u>-a-e pełen komplikacyj, zawiły ob.

Kompliment - u. m. -ta -ów. nm. franc. niewłaściwie komplement (4. Ld.), lubo więcej używane to ostatnie „Przyjaźni ich nie objawiała się samemi czczemi komplimentami." Z. Kaczk. G. 118 „Kręciłby się koło mnie, prawiłby komplimenta." B. Prus To i wo 29. „Mnóstwo mu nagadała komplementów o postępach, jakie zrobił" J. Korzen. 1. 80.

166

315

Kompot-u. m. -ty-ów. mn. zdrb. Kompocik-u. m. -ki-ów. mn. franc. posp. zarazem Komput, kompucik, owoce gotowane z cukrem do użytku natychmiastowego, nie do konserwacji „kompot z gruszek robi się zupełnie podobnie jak z jabłek." L. Ćw. 365 obia. 303. „Kompocik byłby mi niewątpliwie pożądańszy, niż ten pęk kwiecia zebrany na łące" Z. Mell. Gou. teatr. 22.

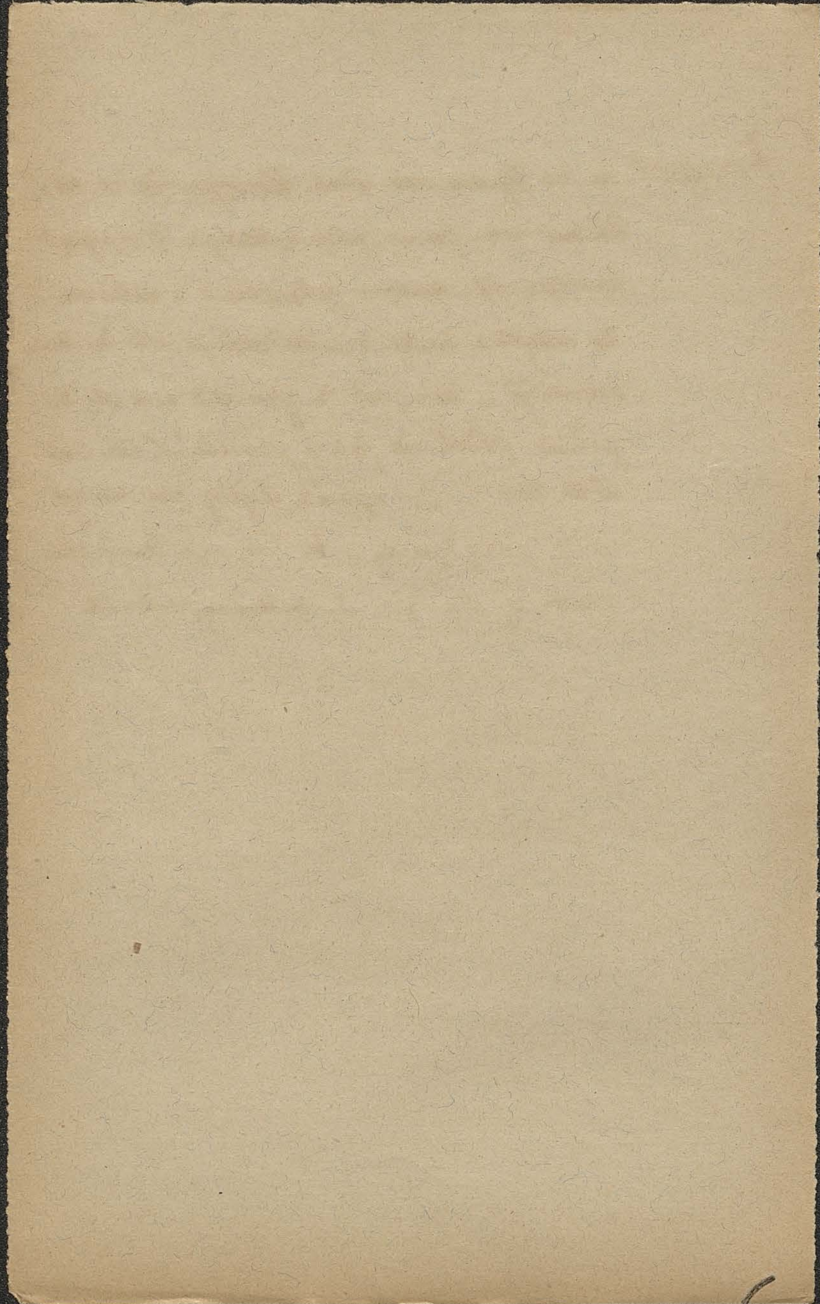

Kompromitacya -ji. ż. franc. Szwank, ujma, (wstyd, zawsty-dzenie „Żal mi pana, że imię swoje, tudzież szanownej matki narażał na taką kompromitacyę" A. Wilcz. Kot. sp. 1. 58. „Są zbyt przyzwoici, aby się który z nich na skandal i kompromitacyę naraził" Ł. Kr. 73. 59. „Słuchaj coś to mi ty za figla wypłatał? Albom to ja potrzebował takiej kompromitacyi? Ł. Kr. Stawar. 1. 62.

Kompromitować ?. cz. ndk. Skompromitować dk.
stanowić)
(Dowód ~~do~~ winy, umieszczać w złą sprawę, narażać na kompromitacyę, szwank, wstyd, podejrzenie, zawstydzać publicznie. „Rozpruwszy poduszkę szukali w niej dowodów kompromitujących" Ruf. Siotr. 2. 10 „Jednego tylko z tej kategoryi najmniej skompromitowanego, umieszczono na tym samym korytarzu" ib. 11. „~~Czas~~ powrócił z Emigracyi do kraju, dla zaszczepienia zasad burzących wszelki porządek społeczeństwa i dla sprowadzenia nowego na kraj nieszczęścia kompromitując niewinnych i spokojnych ludzi" ib. 73. „Dasz pieniędzy, nie dasz, jak sobie zechcesz, ale nie kompromituj mnie, proszę cię." J. Korz. 11. 51. „Co ona sobie

myśli? ja gdybym był mniej honorowym człowiekiem, niż jestem, tobym potrafił ją tak skompromitować, że nie odważyłaby się więcej oczów pokazać w porządnem towarzystwie" A. Wilcz. Fot. sp. 1. 202. „Nie chciał się ciekawością kompromitować względem rządu" B. Bol. Pod burzą 87 „Nabrał się do ogromnego strachu, aby cała kamienica, uchowaj Boże, przez zuchwały postępek majstrowej nie była skompromitowaną" ib. 89. „Ma zawsze mnóstwo starających się o jej rękę, często bywając przez odepchniętych konkurentów kompromitowaną" T.T. Kr. 71. 120. „Zalecałeś się do panny, kompromitowałeś ją ... może im zależało na tem, abyś się prędzej zdecydował" Mar. Półn. Echo 1878. 18 „Tłómaczył się przed sobą, że dla Leona nie powinien być czynić więcej, boby popsuł i przyszłość jego skompromitował, pomagał więc w naszce, ale worek trzymał zamknięty" T.T. Kr. 72. 146. „Raz powierzonego sobie interesu nie zdradził, przeciwnej stronie papierów nie sprzedał i sprawy klienta za nic w świecie nie skompromitował" T.T. Kr. 17. 20

ob. c. d.

168
31 2.

kompromitować „Gorzej, nieuważny, popędliwy, często popełniał błędy, zapominał formalności, kompromitował sprawy" J. I. Kr. 17. 28 „Jesteś na złej drodze i całe może swoje życie, całą przyszłość kompromitujesz" ib. 115 „Boję się, być nie zapędziła się za daleko i nie skompromitowała siebie i nas tą znajomością" M. Bał. Piąty Umrz. 225 „Tylkom co był usiadł się ubierać, gdy się ta figura zjawiła. Szczęściem, że nie było nikogo, coby mnie fatalnie skompromitował" B. Bol. Pam. Pan. 39 „Supponuję, że to jakiś cudzoziemiec, pod obcem imieniem zmuszony szukać przytułku w obcem państwie, skompromitowany w własnym kraju" ib. 63. „Zdaje się, że na złość dziwactwa wygaduje i wyrabia, aby salon skompromitować... a cierpieć go musimy" B. Bol. Dziw. Sev. 39 „Nadto jestem ostrożną, żebym się dała uplątać... oczyma można sobie igrać, to nie kompromituje" ib. 77. „Czytał dużo i tak umiał się wywinąć z rozmowy o literaturze, że się nigdy nie skompromitował" B. Bol. Nad modr. Dun. 31. „Nie umiał dać pokrywki przystojnej swym namiętnościom, kompromitował się grą

niepomiarkowaną hulanką i ładnemi twarzyczkami, dla których słabość jego była widoczną" J. Kr. 1. 90. „Co to jest? pan mnie i dom mój kompromitujesz; rzuciłeś cień podejrzenia na całe życie uczciwego starca stojącego nad grobem" ib. 60. 129. „Miałażby dorwać nieprzyzwoitych zabiegów młodemu człowiekowi, w którego wejrzeniu i całej postawie była jakaś kompromitująca śmiałość!" J. Kor. 1. 444. „Wieczór możesz sobie pić, co ci się zmieści, ale w dzień trzeba nam dbać o to, żeby się nie kompromitować" M. Bał. Pan. dziady 56.

Komtur-a i Kontur-a m. owie-ów. um. komandor, rycerz krzyżacki, korzystający z komandorji, to jest dóbr wraz z tym tytułem wydzielonych mu przez zakon.

„Z obradnej sali idą do kaplicy: najpierwszy komtur, wielcy urzędnicy, kapłani, bracia i rycerzy grono" Ad. Mick. 2. 72.

„Był dzień patrona, uroczyste święto. Komtury z braćmi do stolicy jadą." ib. 89

„Pociąłem krzyżak na Kontura czole, a brałem Carów moskiewskich w niewolę." Napis na szabli. W. Pol 9. 14 i 116.

Arcykomtur najwyższy komtur, mistrz krzyżaków „Po modłach wyszli. Arcykomtur zlecił spoczęwszy nieco powracać do morza" Ad. Mick. 2. 73.

170
319

Komuna – y. ż. łcy. mn. Łac. gmina, samorząd gminny § nazwa rządu rewolucyjnego we Francji w r. 1789 i drugi raz w 1871 „Rewolucja 1789 r. będzie parodjowana przez Komunę 1871 r." Wod. Sk. na paryż. br. 22.

Kommunał - u. m. Ły - ów. mn. myśl lub zdanie błahe, oklepane, ogólnik. „Była za świętą, za rezolutną, zanadto znudzoną, aby ją potrafił rozbawić, lub nawet zająć komunałami, którymi się posługiwał." B. Bol. Hyb. 20 „Są to zwyczajne kommunały grzeczności, którymi trabia szafujesz." Sewer Burz. 23. 42.

Komunard - a. m. dzi - dów mn. franc. zwolennik zasad komuny paryzkiéj z 1871, lub jéj uczestnik
socjalista czerwony. „Z powodu ostatnich burd komunardów potwierdziła rada ministerjalna rozporządzenie prefekta policji, które zakazuje w całym departamencie Sekwany używania innych chorągwi i oznak jak narodowe" G. nar. 1885. 120. 3. „Podczas pogrzebu byłego komunarda Potier, ukazało się kilka deputacyj z czerwonemi chorągwiami: przyszło do gwałtownych starć z policyą, nastąpiły liczne aresztowania... Idąc za karawanem rewolucjoniści wznowili okrzyki: „Niech żyje komuna" " G. nar. 1887. 256. 3.

173
321

Kommunikat - u. m. ty nn, akt urzędowy, uchwała, postanowienie i t. p. zakomunikowane to jest podane do wiadomości ogółu lub stron interesowanych „Mowy te wypowiedziane zostały 13 b. m. i tegoż dnia tekst ich przesłany został do Wiednia drogą telegraficzną. Komunikat ten otrzymano tegoż dnia wrządzie" Wiek 1886. 259. 2.

Konać - verb. neutr. życia dokonywać, umierać - fig. „Fala o brzeg odbita z miłym szmerem kona" K. Gaszyń. Rozm. War. 1828. 346 „U każdego pudło na resorach, gdyby i przyszło czwartą część konającego majątku na to odłożyć, być musi" An. Wi. 3.14.

Koncentrować st. cz. ndkn. Skoncentrować dkn. z łac.ześrodkowywać, do jednego punktu lub celu wszystko ściągać „Pokolenie to nie miało już tak koniecznego ani skoncentrowanego pola do swoich popisów, i widzimy je rozrzucone prawie po całym świecie." Z. Kaczk. 5. 64. § — się st. zaim.ześrodkowywać się, skupiać się w jednym punkcie „Dotychczas nim kolej Nadwiślańska przez Mławę do Gdańska przeprowadzoną będzie, w Płocku koncentruje się handel zbożowy prawie czterech powiatów." Echo 1877. 56.

176
324

Koncepista -y. m. ści - stów urz. urzędnik w Galicji „Inaczej jechałby kurjer głównego sztabu wielkiej armji jak jechał czeski student wiedeńskim Landkutscherem na koncepistę do Lwowa" A. Gr. Fr. Deich 11. 35.

177
325

<u>Konceptowy</u> -a -e od konceptu, bruljonu pisma „papier konceptowy" pośledniejszego gatunku, używany na bruljon.

<u>Konceptować</u> ndk. ξ ob. wykonceptować

Konceptowy -a -e, od konceptu; używa się tylko w nazwie pośledniejszego gatunku papieru „papier konceptowy" używany na bruljon, pierwszy koncept na którym się poprawia i przepisuje następnie na czysto.

na popis.

Koncert-u. m. gatunek większej muzyki - § fig. (·)
„Podano śniadanie. Siadł jeść a mógł koncerta grać na półmiskach - jadł co napadł, ogromnie" Bol. Przed burzą 107. Koncercista-y. m.
Koncertant-a. m. artysta grający publicznie, dający koncert. Koncertantka-i. ż. „Będzie niby wielkim panem artystą, protegował czasem sławnych koncertantów" J. I. Kr. 72. 120 „Taka gadanina niepotrzebna, przypomina koncertanta, który na scenie stroi instrument" An. Wi. 1. 5. „koncertantka śpiewała wczoraj wiele" Wiek. 1877. 56. „Wszyscyśmy ucałowali z kolei koncertantkę" Wilcz. Lot. 1. 180 „Przyzwyczajeni jesteśmy do lekkiej muzyki, którą obecnie wypełniają wieczorki panowie koncerciści" G. narod. 1878. 268.
(·) „Panna Aniela potrafiła się zebrać na odpowiedź i zmusić do takiego tonu, któryby nie

brzmiał dysharmonijnie wśród koncertu
uczuć serdecznych" Bol. Nad uwdr. Dum. 171
„Łagodne światło dnia i melodyjny koncert
natury, czyż wywrą na nas takie samo wraże-
nie, jak ciemności i grobowe milczenie?" Kl.
Podwysoc. Tyg. Ill. 2.5. 316.
<u>Koncertować</u> cz. ndk. zabawiać się koncerta-
mi cf. Przekoncertować ob. oddziela
§ (zgodność, harmonja) „I oto co stanowi siłę
polityki francuskiej związanej nierozłącz-
nie z polityką koncertu europejskiego" Gaz.
1885. 129. 2. „Austrja, pod ks. Metternichem
odzyskała dawniejsze stanowisko w koncer-
cie państw europejskich i nawet prym w
nim wiodła" J. Rog. Wiek. 1886. 285. 1.

189 327

Koncertować -ał -tuje sł. cz. ndkn. wystąpić z koncertem, grać koncert przed publicznością „Gori nasz, który świeżo z powodzeniem koncertował w pałacu kryształowym i Covent-Garden, odegra jutro „koncert na skrzypce" Brucha.." Kur. Warsz. 1887. 330. 3.
Bawić się koncertami „Szkoda, że nasz świat balujący, lub koncertujący, nie wymyśli w tym czasie jakiejś zabawy" Wiek 86. 32. 4.

Koncessja -ji, ż. z łac. ustępstwo w jakimbądź rodzaju, odstąpienie od pewnych praw, prerogatyw, pretensyj, ulżenie w ciężarach, obowiązkach, udzielenie przez władzę pozwolenia na jakieś przedsiębiorstwo „Ono raz tam kiedyś serduszko ozwało się, lecz że ten wybór z dyplomacją wojewodziny nie zgadzał się, bez szemrania od niego odstąpiła. Za tę koncessję, pani wiano znaczne przy świetnej partji przyobiecała" P. T. Bejt.-Ost. Sejm. 1. 73. „Byleśmy tylko pozory lojalności zachowali, koncessję otrzymamy... muszą je dać. - Jakie koncessje? na co? komu? - Rozumie się krajowi. - A! myślałem, że na koleje i banki" B. Bol. Nad modr. Dun. 86 „Jeden z zamożniejszych i wpływowych przedsiębierców czyni starania o pozyskanie koncessji na teatr prywatny zimowy w Warszawie" Now. 1878. 66. „W Anglii przeciwne sobie partje wzajemnemi koncessjami otrzymają to, czego stronnictwa postępowe w innych narodach rewolucjami nie otrzymają" Z. Kaczk. 9. 95.

Koncesjonowany -a -e za koncesją „Koncesjonowane biuro przedsiębiorstwa"

Kondolencyjny -a -e, mający na celu i wyrażający kondolencję, pocieszalny. „Gdy odsiedzi karę, gotów znowu wrócić do stosunków.. a przyjaciele może mu sprawią kondolencyjną bibkę w więzieniu" Quis Bluszcz 23. 322. „Obie Izby zebrały się na posiedzenie, na którem uchwalono wystosować enuncjacje kondolencyjne do cesarzowej wdowy" G. lw. 88. 149. 3.

Konduktor - a - m. narzędzie elektryczne dla ochrony budowli od piorunu, piorunochron, gromochron; § Przewodnik, oficjalista przy dyliżansach, karetach pocztowych, omnibusach i pociągach kolei żelaznej, pilnujący porządku przy wsiadaniu podróżnych, odbierający bilety i t. d. „Dopadł szybko wagonu nie pytając konduktora i zatrzasnął drzwi za sobą" Bol. Nad modr. Dun. 5. „Pociąg biegł już coraz żywiej, gdy stanął w oknie konduktor dopominając się o bilety" ib. 8. „Woźnica biczem szkapy smagał z konduktorem kolegą" Echo 1877. 55.

Konduktorować - cz. intrans. być konduktorem, pełnić obowiązki konduktorskie. „Musi konduktorować przy omnibusach" Kur. Świąt. 1867. 4. Konduktorski - a - ie. od konduktora.

184
332

Kondygnacya -ji. łac. spiętrzenie, szczeblowanie, ułożenie w piętra, tarasy, wzniesienia jedno nad drugiem. „Ogród pałacowy prześliczny... szpalery, tarasy, kondygnacye" J. I. Kr. 71. 101. „Stary dwór modrzewiowy, z dachem o dwóch kondygnacyach" Wilcz. Fot. 1. 128. „Dach niegdyś na dwie kondygnacye, tak pogarbił się, połamał, że cudem trzymał się jeszcze" J. I. Kr. 31. 17.

185
333

Koneserski -a -ie prz. od konesera, właściwy koneserowi; pełen znawstwa, znajomości rzeczy „Targują konie aby się pochwalić z koneserskim rozumem, i że mają niby... gotówkę." Spiść. 62.

186

334

Konfederat -a. m. ci -tów mn. 2go potocz. mowie znaczy pospolicie żołnierza konfederacji barskiej, barszczanina „~~w~~ (ogólniej wojak) „Barczysty, zbrojny, z czapką, po której poznać było można konfederata" D. Kol. Tut. 1. 115.

187

335

Konfekcik – u. m. -ki -ów. nm. zdrb. konfekt, konfiturka „A dali, pamiętam jak gdyby dziś, grzybki, mędrzyki wyborne, konfekcik i rybki..” W. Pol 3. 27.

336 188

zdrob. Konferencyjka -i. ż. mała k.

Konferencja -ji. ż. cje -cyj. mn. łac. narada kilku osób w ważnej sprawie, osobliwie na polu polityki, prawodawstwa, spraw kościelnych i t.p. „Konferencje Stambulskie 1876 r.” ‖ posp. w ogóle narada wp. prawna „Tak się skończyła konferencja i pan kuratelam wyszedł” J. I. Kraszewski Ruch lit. 1875. 114. „Trzeba było zwoływać ich na konferencje, kłócić się, grozić, targować.” Z. Kaczk. 5. 34. „Miejscowi arendarze coraz częściej wzywani byli na konferencje do dworów, aby się coś nowego dowiedzieć” A. Wilcz. Fot. 1. 202. „Panna Tekla względem aktoratów mając wątpliwości, wezwała go pierwej na małą konferencyjkę” J. I. Kraszewski Tyg. powsz. 1882. 115

Konferować st. cz. ndkn. Łac. odbywać konferencyę, (obradować) §) naradzać się „Wczoraj Sadyk basza poseł turecki odwiedził hr. Andrassego i przez dwie godziny z nim konferował" G. nar. 1877. 38 §) udzielać, upodobnić, urząd. „Król JMć konferował starostwo"... §) wnosić „Potem znowu ksiądz biskup zdrowie konferował już na cześć wojewody - świeckiego senatu!" W. Pol. 3. 76

190
337

Konfesata - y. ż. ty nu. z łac. wymuszone wyznanie, badanie, wybadywanie, pytki „Dziadunio powoli zaczyna mnie brać na konfesatę." Fl. Kracz. 13. 28 „wziął go na konfessatę, żeby się coś dowiedzieć" ib. 71. 119.

Konfidencjonalny -a -e nie przyst. konfidencją naccechowany, poufały, poufny. „Toć mój pan, stryjeczny brat tego nieboszczyka – ciszej odezwał się konfidencjonalnie chłopak." J. I. Kras. 72. 22.

Konfirmacja -ji. ż. cje -cyj. mn. łac. potwierdzenie, uprawomocnienie np. wyroku

§ W kościele ewangelickim uroczystość, zastępująca istniejący w kośc. katolickim sakrament bierzmowania.

193
339

<u>Konfirmować</u> sł. cz. jednotl. łac. potwierdzać „Wyrok sam na siebie piszesz..., w. książę podpisze go i konfirmować będzie" B. Bol. Przed burzą 130. „Kobiety zapewniały, że jej w tym stroju do twarzy, ale że żaden mężczyzna nie konfirmował tego wyroku, pułkownikowa nie była jednak pewną." J. I. Krasz. Czcin.

Konflikt – u. m. – kty mn. Łac. franc. spór, rywalizacja, starcie się, zatarg, walka interesów „Rosja nie porzuci kroków, któreby mogły wywołać konflikt z mocarstwami sąsiedniemi" Dzien. pol. 1886. 197. 1. – „Wkroczenie Moskali na Spiż, groźba dalszej pogoni, jeżeli Potocki wraz ze swym oddziałem na Węgrzech pozostanie, wszystko to składało się na przyczyny konfliktu" K. Jaroch. Przew. nauk. lit. 13. 200 „Potrzeba było szybko wysłać przyobiecaną koronę i tem zaalarmować Polskę, równie jak i Litwę, ewentualnie wywołać już raz ustanowiony a dawno upragniony konflikt pomiędzy zbratanymi świeżo narodami i krajami" A. Proch. Ost. lata Witolda 297. „Jeżeli pomimo takiej niepewności, uważają dziś w Madrycie sytuację za zadawalniającą, to dla tego, iż ostatnie rokowania z Francją usunęły obawę konfliktu z tem mocarstwem, wykazawszy, że gabinet paryzki, gdyby tego zaszła potrzeba, zamierza

działać w porozumieniu z Hiszpanią" Wiek 1887. 235. 1. „Z powodu zajęcia wyspy Peregil, grozi konflikt między Hiszpanią i Marokiem. Marokanie nie uznają mniemanych praw własności do wyspy, na które się Hiszpanie powołują, usunęli chorągiew hiszpańską, na Peregilu zatkniętą" Wiek 1887. 266. 1. „Między wiadomościami, w ciągu dni ostatnich rozpowszechnianemi, najmniej prawdopodobnem wydaje się doniesienie dzienników londyńskich, o zbliżającym się jakoby konflikcie między Anglją i Turcją" ib 88. 166. 1. „Odpowiedź księcia była aż nadto stanowczą, żeby nie miała zrodzić konfliktu pomiędzy zawiązującymi stosunek trwałej przyjaźni narodami" A. Proch. Ost. lata Witolda + 11. „Odwiedziny nie przyszłyby do skutku, gdyby uchyleniu rosyjsko-niemieckiego konfliktu stały na przeszkodzie nieprzezwyciężone trudności" Czas 1888. 165. 1. „Międzynarodowe stosunki nie zależą od sztucznie stworzonych konfliktów, lecz od wzajemnych naturalnych interesów pokojowych ludów" Tamże

Konfrontować czyn. kont., przytomne strony lub świadków razem słuchać i powieści ich znieść. § sprawdzać, weryfikować „ ~~sprawdzanie~~ „konfrontować rachunki" „Zwycięzca powinien był przynieść dewizę swoją do skonfrontowania wielkiemu Magowi, i sam się dać poznać" J. Szym. 197.

196
340

Kongres-u. m. z łac. zebranie ministrów różnych mocarstw (a niekiedy samych monarchów w celu) dla (zawarcia pokoju ~~itp.~~ lub roztrzygnienia innych kwestyj międzynarodowych „kongres wiedeński 1815 r." „kongres berliński 1878" § zebranie uczonych różnych narodowości dla porozumiewania się w kwestjach naukowych. § zgromadzenie reprezentantów Stanów zjednoczonych Ameryki północnej

Kongresowiak-a. m. mieszkaniec ~~króle~~ Kongresówki „Ta noc miała kongresowiaków, Litwinów, Galicjan i Ukraińców połączyć" B. Bol. Przed burzą 52.

Kongresówka-i. ż. królestwo polskie w granicach ustanowionych przez kongres wiedeński 1815 r.

Kongresowy-a-e, tyczący się kongresem

197
341

Koniasty -a -e sto przyst. żart. od koni, konnej jazdy, paradowania na koniach „Mości porucznik! u was koniasto i mniasto, lecz muszt[r]y ani rurz. Słowa ks. Józefa (Poniatowskiego) do Józ. Wierzchowskiego porucznika roty pancernej, co dziś pułkownika niby znaczy, za to iż podrzędni oficerowie tylko u niego spijali, smaczne kąski jadali, a wąsa kręcili" Rękop. (Zbiór przyst.) S. Nierabitowb. bez przytocz. źródła.

Koniaszek - szka m. zdrob. prow. konik, koniczek „Nowa czapka papierowa, siwy koniaszek" O. Kolb. Kuj. 2. 252.

konik ob. w. „Na demokratycznego wsiądę konika i stosując się do ultra-postępowej mody XIX stulecia - walbę wydam pyszałkowatemu rodowi wyznawców złotego cielca" A. Urb. 9. nar. 1885. 137. 1.

ob. Duh

199
343

Kwnicz-u m. cze-ów. mn. jest. rodz. węg. w Ga-
licji.

Koniczeniek-ńka. m. zdrob. koniczek, spieszczenie napotykane w pieśniach lud. „Po czemżeś go chłopcze poznał, po koniczeńku po wronym" O. Kol. 1. 234.

Koniec - ńca. m. ξ „ostry koniec," u stołu = szary koniec, poślednie miejsce „Wojski na ostrym końcu śród myśliwych siedział" Ad. Mick. 3. 27 „Przy wyższym końcu stoła wrzał tylko krzyk wielki, ale z ostrego końca latały butelki koło hrabiego głowy." ib. 144. ξ przysł. „ledwo końce wiąże" = ledwo sobie radę daje, ledwo mu wystarcza dochód na wydatki (1) ξ prow. rus. Samoc. zrawy tak samo koniec, jak i początek „powiedz z końca, jak to było?" = od początku.

(1) „Siedzi jak dzień długi, pije kawę i zapycha się ciastem. Cierpi na tem gospodarstwo a prócz tem niedostępstwem jest to że nie mogą nigdy końców związać" Wiek 1887. 107. 3. Felj. „Nie dorabiają się majątku, a jeśli który z nich przy usilnej pracy i skromnych życia wymaganiach, zdoła w zwyczajnych okolicznościach więzać jak to mówią koniec z końcem, w trudnem znajduje się położeniu, gdy przyjdą chwile, które większych wymagają wydatków" ib. 1888. 7. 3. „Kasa zam-

kowa miała ogromne wydatki, a nie zawsze stykały się końce" Z. Kaczk. G. lwow. 1887. 200.

292
346

Konik-a. m. ki-ów. um. zdrb. ‡ w szachach figura, koń, „Gdy laufrem przejmie i zatrzyma w pędzie, konika zbije w najlepszym zamachu" A. hr. Fr. 2. 53. ‡ „mieć swego konika", „jeździć zawsze na jednym koniku" = mieć pewną myśl stałą, uprzedzenie, ćwieka w głowie, wyjeżdżać z czem zawsze „Wanda zaraz wpadła na swojego konika patrjotycznego, dowodząc gorąco, że otwarcie domu, w którymby skupiać się mogli ludzie uczuć szlachetnych, byłoby wielce dla społeczeństwa potrzebnem" B. Bol. Pam. Pan. 137 „Zdaje się być dobrej woli i łagodna. Pod koniec rozmowy tylko, gdym o podróżach coś począł, wpadła na swego konika, że kraj własny nad wszystko przenosi." ib. 210. „Przysłowie mówi, że każdy człowiek ma swego konika, na któ-

rym jeździ. Moim konikiem jest to, aby nie-
dać zmarnować się zdolnościom siostry i
wykierować ją na niezależną i szczęśliwą
kobietę" El. Orz. Kraj 1882. 26. 2. „Katkow marzy,
jakby znowu wyjechać na polskim koniku,
który tak znakomicie przyczynił się do jego
wywyższenia" G. nar. 1883. 38. 2 (1) ≈ haftka za-
krzywiona, do zaczepiania za drugą, która
się nazywa kobyłką. „Głupiej haftki zapiąć
nie potrafisz. – konik tak się pokrzywił, że nie
może zaczepić kobyłki." Kolce 1872. 269.
(1.) „Na demokratycznego wsiądę konika i –
stosując się do ultra-postępowej mody XIX
stulecia – walkę wydam pyszałkowatemu
rodowi wyznawców złotego cielca" A. Urb.
G. nar. 1885. 137.

203
347

Konokrad-a-m

Koniokrad-a-m. złodziej koni „~~[illegible]~~" „Przyczynił się do schwytania kilku uczestników bandy koniokradów" Echo 1880. 260. 3. „Dowiedział się że żyd jest pierwszym szajki koniokradów" G. nar. 1880. 269. 1. „Widocznie złodzieje koni czyli tak zwani na prowincji „koniokrady," przenieśli część swoich chwalebnych operacyj i do Warszawy także" Wiek 1883. 4. 3. (·) Koniokradztwo-a. n. rzemiosło koniokradów „Brak energicznej represji sądowej przeciwko złodziejstwu a szczególniej koniokradztwu praktykowanemu w niektórych okolicach kraju" Echo 1880. 260. 3. „Koniokradztwo przybiera coraz groźniejsze rozmiary; jest ono formalnie uorganizowane" Now. 1882. 83. 3.

(·) „Musiał być konokradem, bo potrzeby kupieć nie potrzebowałby się taić, że nie kupił konia, jeśliby ten koń nie był kradziony" Wł. Zag. Pam. star. par. 23 „Tropić miał szajki

koniokradów i innych gmin złodziejski"
Gaz. Tarnow. 9. lutow 1887. 43. Uwaga: rzecz dziwna, że jest to wyraz nowy nietylko Lindemu ale nawet Słownikowi wileńskiemu nie znany, natomiast dawny wyraz bydłokradźca dziś mniej słyszany.

Konisko-a. n. zdr.-ówo um. duży, niezgrabny albo biedny koń, Derer, „to wytrwałe konisko" B. Dol. Tat. 1. 68

Konjunktura -y. ż. vy mn. łac. kombinacja, zbieg okoliczności, z którego można wyprowadzać wróżby, wnioski o przyszłych zdarzeniach „O ile można sądzić z dotychczasowych konjunktur, jarmark powiedzie się dobrze” Wiek 1888. 129. 3.

Konkieta - z franc. conquête, dosł. zdobycie, jako czynność słowa conquérir (zdobyć) oraz jako rzecz zdobyta. U nas przyswojono sobie ten wyraz w znacz. zwycięstwa w miłości, zdobyczy serca, „wąsik w igiełkę... pazurki jak widelki... pręcik w ręku... dalej na konkietę..." A.hr.Fr. Dz. 7. 52 = na zdobywanie serc, na miłosne awantury.

207
348

Konkokcja-ji ż. łac. trawienie pokarmów, strawność", „Wódka, aqua vitae, i dla konkokcji i dla osadzenia winnych waporów, zdaniem podkomorzego, była jedyną." J. I. Kr. Skr. Hem. Tyg. Ill. s. 3 r. 5 p. 339.

208
349

Konkubina -y. ż. łac. concubina, nałożnica, żona nieprawa. „Miał gdzieś konkubinę, z którą związek jakkolwiek nie pobłogosławiony przez kościół, był dość szczodrze pobłogosławiony przez Pana Boga liczną familją.” M. Bał. pam. Ziady 62.

Konkursowy -a -e, od konkursu, współubiegania się „Dramat ludowy i bez konkursowych zachęt ma teraz powodzenie" Kłosy 43. 271.

<u>Konneksje</u> - syj. ż. pl. stosunki, znajomości „Konnexie potężne, mnogie klientele, a stąd ćma popleczników" Ad. Mick. 1.272. „Przez konneksje rosnę w znaczeniu." Z. Kaczk. 5.42.

Konopie – l. mn. z przysł. „oddaj się Bogu, wleź w konopie" = daj za wygraną, nie powadziwa. „Zimny i poważny na twarzy, zdawał się być flegmatykiem... ale jak porwał nagle w swoje długie ręce, to i niedźwiedź lepiej nie zdusił. – Oddaj się Bogu i wleź w konopie! – mówił w takim razie pan Dyzma" J. Dzierżk. 8. 18.

Notatnik-a. m

Konotatnik-a. m. Ki-ów. mn. - książeczka podręczna do konotowania „Pugilaresy i notatniki" El. Orz. W zim. wieczór 56.

213
353

Konrad -u, m. ziele, kurdwan, Bluszczyk pospolity.

Konrad -a, m. dawniej Kondrat -a, imię męskie. „Ten to Konrad był początkiem domu książąt udzielnych Mazowieckich" Ad. Narusz. Hist. 6. 188. „Milszycie w obiad, mój panie Kondracie, czy tylko na chleb gębę swą chowacie?" J. Kochan. 2. 293. Konradek -dka, Konradzio -a, zdrobn. „Te pochwały nauczyciela, dały Konradkowi zarozumiałości potężną." J. I. Kr. 58. 50 „Strzeż się, Konradku, nie sprzeczaj się ze mną." Wilcz. Kur. War. 1878. 185

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] в 188[illegible]

214

354

Konserwacja-ji. ż. z łac. § „własna konserwacja," instynkt zachowawczy „Nie wiedziałem dotąd, do jakiego stopnia zwierzęcie uczucie własnej konserwacji jest silne w człowieku" Ruf. Piotr. 1. 300.

Konserwa-y. ż. bez l. mn. § konserwacja, konserwowanie, zachowanie „Ten szapiec na konserwę nie kupował wina, musi być lekkie i nie kwalifikujące się do lochu tylko do brzucha. Trzeba więc je wypić, aby nie skwaśniało" J.I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 131.

215
355

Konserwacyjny-a-e i Konserwatywny-a-e
od konserwatyzmu, zachowawczy, nie-
postępowy, wsteczny „Żyję z nowato-
rami i romantykami, nie mi jednak
z absolutnych konserwacyjnych opinij
swoich, nie ustępował" JJ. Kraszewski 33. 42.

Konserwatysta -y. m. ści - stów z łac. człowiek opinij zachowawczych, pragnący utrzymania istniejącego porządku rzeczy, nie idący z postępem, wstecznik „Pan jesteś młody i postępowy, oczywiście — ja starszy i konserwatysta — ale wierzaj mi pan, konserwatyzm, mój przynajmniej, nie wyłącza postępu" B. Bol. Nad modr. Dun. 85 „Był zdania, że do rządzenia światem i do wywierania potężnego na cały ludzkość wpływu, człowiek najzdolniejszym jest między osiemnastym a dwudziestym trzecim rokiem życia, później bowiem staje się zwolna idjotą — czyli konserwatystą." H. Sienk. G. pol. 1876. 5. „Ksiądz konserwatysta zakamieniały, nie mógł się zgodzić na zmianę nuty śpiewanych pieśni w kościele" A. Wilcz. Fot. 1. 119.

Konserwatyzm - u. m. właściwość sposobu myślenia nie godzącego się na wprowadzanie jakichkolwiek nowości, duch przeciwny wszelkim zmianom i postępowi, wstecznictwo „Klasycyzm warszawski był wyrazem bezmyślnego, gnuśnego konserwatyzmu niemców, ukrywających swą nagość za posągami mistrzów starożytnych" B. Bol. Przed burzą, 26 „Pan jesteś młody i postępowy, rzeczywiście - ja stary i konserwatysta - ale wierzaj mi pan, konserwatyzm, mój przynajmniej, nie wyłącza postępu" Jd. Nad mod. Dun. 85 „U ludu tego konserwatyzm niezmienionej mowy ojców, więcej się uwydatnia jak gdzie indziej" H. Sienk. Tyg. Il. 2. 5. 303.

Konsolidować -at -duje st. cz. ndk. Skonsolidować dk. łac. consolidare, umacniać, opierać na stałej podstawie - zwartym czynić, skupiać ś. — się st. zaim. „Król chcąc za życia zabezpieczyć następstwo jednemu z synów, oparł się o stronnictwo biskupa, pozwolił mu wzrość i skonsolidować się." A. Groch. Przew. nauk. i lit. 15. 3.

Konsolować. cz. ndk. cieszyć, pocieszać „Na to rzekł konsolując pan Bal podkomorzy: wszystko to tam spoczywa jeszcze w ręce Bożej" W. Pol 3. Pam. wuj. 149. „Biegał jak oparzony, to przyprawiać panią, to konsolować dziadunia" J. I. Kr. Hot. wiek 1878. 55

Konsorcjum – n. w l.p. nieodm. w l.mn. cja-ów
Łac. stowarzyszenie, spółka „Konsorcjum techniczne produkujące kartacze" Wiek 1886. 214. 3. „Konsorcjum kapitalistów zagranicznych stara się o koncesję na połączenie stałą komunikacją wodną morza Bałtyckiego z Czarnem" ib. 1887. 230: 3.

Konspirator - a. m. rzy-roio. mn. z łac. spiskowiec, knujący spiski „Ten twój gość coś mi na konspiratora wygląda.. - konspiratora precio bierzemi - rozesmiać się Elj'ara" B. Bol. Nad Niemn. Dum. 51.

Konspirować st. cz. ndkn. knuć spiski, spiskować „Tu jeśli nie konspirowano, przynajmniej wszyscy do ostatniego chłopca Moskalom pokazywali figi w kieszeni" B. Bol. Trud buntu 83.

Konstabl-a. m. blowie-blów. mn. z ang. sługa policyjny, policyant „W innych krajach jak stypraz, trzyma urząd drabów, policyantów różnych, żandarmów, konstablów" (sic) Ad. Mick. 3. 301.

223
358

Konstancja – ji. ż. imię żeńskie „Panna Konstancja dorosła już i na wydaniu" Jł. Kraszewski 71. 69 „Zastaliśmy pannę Konstancję, a jak ojciec nazywał Kocię" ib. 70

224

Konstrukcja -ji. ż. cje -cyj. mn. ≈ budowa, sposób budowy „Rozwijając rzecz porządkiem chronologicznym, nad konstrukcją powieści głowy łamać nie będzie potrzeba" T. T. Jeż. 2. 16.

Konstytuować st. cz. ndkn. Ukonstytuować dkn. łac. ustanawiać, stanowić, do porządku przyprowadzać, postawić w stanie zupełnego urządzenia „Podczas raz zapowiedział, że nas reformować, cywilizować będzie i konstytuować." Ad. Mick. 3. 17 „Myśli jego były w tych pięknych, szczęśliwych, na nowo ukonstytuowanych tworzach." Z. Kaczk. 5. 85. „Obie izby nowego parlamentu już się ukonstytuowały" wiek 1887. 230. 2.

226

Konsultacja -ji. ż. Łac. konsylium, narada lekarska „Doktor z towarzyszami żył w zgodzie najlepszej, na konsultacjach chciał go było do rany przyłożyć” Jd. Kras. 1. 42 „Na konsultacji oświadczyli lekarze, że choroba przybiera przebieg prawidłowy” G. Nar. 1882, 299. 4

227
359

Konsumcja (Tu.) – ji. ż. bez l. mn. spotrzebowanie na pożywanie „Wykazy konsumcji Paryża, stwierdzają podwójny objaw: zmniejszenie konsumcji chleba, zwiększenie konsumcji mięsa" Wiek 1885. 40. 4. „Przekradał się pod karczemkę, gdy obcwiższa wysunął się ku niemu probując czy się nie da do jakiej konsumcji nakłonić" J. I. Krasz. Wiek 1878. 55. (1)

Konsument – a. m. ci mn. ten co konsumuje, spożywa, spotrzebowywa, spożywacz. „W sklepach błyszczące towary, wystawione dla sprowadzenia oka i konsumenta" J. I. Krasz. 32. 113. „Handlarz małomiasteczkowy jest niezbędnym pośrednikiem między producentem a konsumentem" B. Prus Kur. War. 1878. 184.

Konsumować cz. ndk. skonsumować dk. jeść, spożywać, spotrzebowywać „Taką ilość chleba, masła, mięsa i t. d. konsumowanego u państwa X. nie da się wcale opisać" J. Lam G. Lwow. 1886. 175. 1. „Z skrupulatnością obliczać ilość butelek, które mogą być skonsumowane" Id. ib.

(1.) „Walcząc przeciw pijaństwu, wpłynął na ograniczenie konsumcyi trunków" Wiek 1885, 259. 3.

Konsyderacyja -ji ż. -cje -cyj. mn. łac. uważanie, poważanie „Radby był na stare lata odzyskać konsyderacyję, na którą nie zasłużył" J.I. Kras. Wiek 1878. 23 „Więź ta zwiększyła znacznie konsyderacyję dla rodziny, bo nic niestety, tak nie podnosi na świecie, jak ten grosz na pozór lekceważony" ib. 66. „To wszakże chcesz pokryć kapturem świętym zakonnym taką butną głowę, która stroni się ludzi i więcej baczy na światowe ~~[illegible]~~ konsyderacje niżli na chwałę Boską?" O.J. Dyk. Ost. Sejm. 1.48.

229
360

Konsyljarz -a. m — § posp. nazwa dawana lekarzowi „Doktor mówił, że nie dożyjesz godziny dziewiątej. Jak się przekonywam, konsyljarz omylił się najwyraźniej" An. Wi. 4. 287. „W tem wszedł doktór. — A! pana konsyljarza! — odezwał się pan Paweł" J. I. Krasz. 1. 90 „Gdy doktor schodził zamyślony, kucharka go zagadnęła: proszę pana konsyljarza — cóż nasza panna?" B. Bol. Prądem burzy 39 „Powiedz nam konsyljarzu, czy siostra moja wyszła już z niebezpieczeństwa? J. Dzierzk. 1. 23. „Ach, jak to dobrze, że pana konsyljarza Bóg w te strony sprowadził. To tak, jakby mi kto połowę zdrowia wrócił, bo ja do pana konsyljarza miałam zawsze największe zaufanie" M. Bał. Biały murz. 232.

Konsylium w l. p. nieodm. l. m. konsyljа -ów — § narada lekarzy nad chorym „Pan Onufry mimo starań lekarzy, konsyljów i nieznużonej troskliwości, jednego wieczora skończył żywot doczesny" J. I. Krasz. Wieś 1878. 64. „Doktora już

znaleźliśmy... ale gdyby konsylium się okazało potrzebnem... — Zmiłuj się, nie jest tak źle"... JI. Krasz. Nad modr. Dun. 167 „Dni kilka upłynęło, a pan konsyljarz zaledwie się na lekarstwo odważył, nie był jednak pewien jego skutku i swojej rady, bo wezwał konsyljum" JI Krasz. 19. 57. (*)
cf. Konsultacja.

__Konsyljarzować__ cz. cont. pełnić funkcję konsyljarza porp. radzić, doradzać „Trwały ciągle narady ciche między małżeństwem, zjeżdżali się krewni, różne przywożono wiadomości i zdania, domownicy konsyljarzowali" JI. Krasz. 101. 79.

(*) „Na wczorajszem konzylium lekarzy, skonstatowano rozszerzenie się zapalenia" G. nar. 1882. 299. 4. „Konsylium lekarskie postanowiło wstrzymać się z operacją" ~~[illegible]~~ Słowo 1882. 300. 1.

Konsystować st. cz. ndk. łac. mieć konsystencyę, znajdować się, być rozlokowanym — mówiąc o wojsku „Bonaparte przybył do Nicei, ażeby objąć główną komendę nad armią konsystującą we Włoszech" Z. Kaczk. 5.76 „Strach i popłoch się rozszedł po całem wojsku konsystującem we Włoszech" ib. 79 „Wojska carowej konsystowały w okolicy" Bodz. Opow. hist. 240. „Z ofiar urzędników miejscowych i osób wojskowych w Suwałkach konsystujących ukończoną została nowa kaplica" Al. Połuj. Wędr. po gub. Aug. 222.

Kontemplacja-ji. ż. cje-cyj. mn. łac. ξ zapatrzenie się, zatapianie się w rozpatrywaniu „Pogrąża się w kontemplacji natury, marzy, płacze, ma wizje w księżycowych nocach."

Kontemplacyjny-a-e od kontemplacji, zatapiający się w rozważaniu czego „Asceta, ale nie smakował w kontemplacyjnej ekstazie: odrywał się z samotnych rozmów z Bogiem dla ludzi, których czuł obowiązanym wspomagać." J. I. Krasz. 2. 224.

Kontenans - u. m. bez l. mn. franc. pewności siebie, dobra mina „Na raz jeden tracił kontenans, skewał się zupełnie innym" L. Kunic. Tyg. Il. 2. 1. 171. „Pchnąłem wszystko na czerwoną i przegrałem. To był istotny mojego nieszczęścia początek, wpadłem bowiem w pasję, straciłem kontenans." B. Bol. Pam. Pan. 257. „Zatrzymywał się przed obrazami dla nadania sobie kontenansu" J. I. Jeż Now. (codz.) 1878. 9. 1.

238
363

Kontentny -a -e prow. lud. zam. kontent „Niech się pani za to nie krzywi, bo dzieci kontentne z tego przyjacielstwa" Wł. pm. Wiek 1886. 183. „Kontentna jestem, że się tak dzieje" A. hr. Fr. Dzieła 9. 222.

<u>Kontentować</u> st. cz. ndkn. z prow. lud. nagrodzić, zapłacić komuś za co. „Jakże ja mam z wacpanem nocować, nie mam czem kontentować, liche na mnie szaty nie mam ja zapłaty." O. Kol. 1. 257. „Nie chcę ja służków chować nie mam ich czem kontentować." ib. 259.

Kontorsja -ji. ż. lp. -syj lm. łac. contorsio, gwałtowne poruszenie muskułów, wykrzywienie konwulsyjne członków „Chłód śmierci go zalewał; bielmem zaszłe, nieruchome oczy błysnęły blado z pośród zastygłej w kontorsjach kurcu twarzy." Kaj. G. Lwow. 1886. 270.

<u>Kontrabanda</u>-y. ż. z franc. przemycanie, wprowadzanie do kraju z zagranicy towarów potajemnie, bez cła albo rzeczy całkiem zakazanych (-) (+) „Żydzi zostawszy bliżej granicy, przewodniczą wielkiemu choć rozdrobnionemu handlowi kontrabandy, przemycaniu" I. J. Kr. 32. 69. (-) meton. towar przemycany. „Nie kupował więcej na raz jak ołówek funtowy tabaki, a i z tem w obawie wykrycia kontrabandy miał zanadto kłopotów" Wilcz. Zot. 1. 115 „Żadna bez jakiej takiej kontrabandy nie wraca, bo one po to tylko jadą" J. Korzen. Podróżom. a. 3 sc. 1 „Mamy doniesienie że pani wiezie kontrabandę" ib. sc. 4 - fig. Udała się zupełnie w mamę... dziwicy jeszcze niewiniątko, bo mama całą kontrabandę wyłącznie dla siebie zagarnia" Au. Wi. 1. 133. -§ „kontrabandą" przysłówkowo potajemnie, niepravnie ~~wbrew przepisom~~ „Byłeś świadkiem umowy?

jakim sposobem? toć chyba kontrabandę" J. I. Kr. Sta war. 3. 143.

Kontrabandzista -y. m. trudniący się kontra-
przemytnik, szwarcownik.
bandą „Kupiec daje tylko zadatek na swój towar, a kontrabandzista umawia się dostawić go w pewne miejsce, gdzie wartość towaru i procent na się opłaci." J. I. Kr. 32. 69.
na szkodę skarbu publ.
(+) dopuszczanie się rzeczy zabronionych prawem. „Jeśli który z strażników złapał szlachcica na przedłożonym lub nadliczbowym zacierze lub jakąkolwiek inną pochwycił kontrabandę, pan rzepicient umiał z bólem serca dobre wytłoczyć urzędowanie" Wal. Łoz. Czar. Matio. 180 „Dubień-skiego powiatu donoszą że kontrabanda austryac-kiego spirytusu wzrasta coraz więcej" Wiek 1883. 1. 3.

„Żydzi mnożą często włościan nawet kradzieży, oszustwa i przemycania kontrabandy" M. Gad. Opis. pow. Telszew. 122.
„W powiatach położonych nad samą granicą, z tytułu różnych formalności celnych i nieustannego pościgu straży za kontrabandzistami, spokojni ludzie narażeni są na nieprzyjemności" Wiek 1887. 187. 3

237
366

Kontradans v. Kontredans -a. m. -se -ów. mn. franc. taniec salonowy w kilka lub kilkanaście par, których liczba musi być zawsze parzystą, kadryl „Cezar ledwie się wyrwał od kasztelanowej, by przy drugim czy trzecim kontradansie stanąć do tańca z panną Fanny" J. Dzierzk. 5. 64 „W kontredansie coś zaglądał pani bardzo w oczy" A. Wilcz. Fot. 1. 108 ob. Kadryl

<u>Kontrakt</u> -u. m. -kty -ów -mi. ζ posp. „na psi kontrakt żyć", gdy mężczyzna i kobieta żyją z sobą na wiarę t. j. bez ślubu.

239
368

<u>Kontramarka</u> - i. ż. <u>ki</u> mn. znaczek jaki się otrzymuje przy chwilowem wyjściu z teatru, koncertu i t.p. widowiska, w zamian za oddany przy wejściu bilet „Przedawać kontramarki przy Aztekach" Kur. Święt. 1867. 4. § znaczek na oddaną służbie wierzchnią odzież na balu, widowisku i t.p. § żart. Warsz. „zawracać kontramarkę" = zawracać głowę „Ja się tu przed hrabiami i panami opędzić nie mogę, a ty mi takim chamem zawracasz kontramarkę" Kur. Święt. 1883. 64. 3. cf. gitara, kopyto

<u>Kontramarkarnia</u> - i. ż. <u>nie</u> mn. skład na wierzchnią odzież oddawaną za kontramarkami przez gości przybyłych na bal, widowisko i t.p. „Podobno towarzystwo muzyczne postanowiło dla powiększenia swych dochodów, pobieranie po 5 kop. za pozostawiane w kontramarkarni zwierzchnie ubranie" Kur. Święt. 1872. 54. „Wznowione zostało rozporządzenie, aby właściciele restauracyj, cukier-

ni, kawiarni i t. p. urządzali kontramarkowanie dla bezpiecznego przechowania odzieży."
Wiek 1885. 240. 3.

Kontrast -u. m. odbijanie się - przeciwieństwo,
różność „Grupa malownicza! głowy charak-
terowe! z kontrastem oblicza!" Ad. Mick. 3. 78.
„Salony popodściancami przyozdobiły się grzę-
dą piękności, gdzieniegdzie poprzerywanych
okwitłemi i zżółkłemi postaciami dla
zbawiennego kontrastu" J. I. Kr. Czerw. 144
„Widzę jaki kontrast ta szczęśliwość nie-
rana stanowiła z bladością jej twarzy,
zdawało się, jak gdyby jej duch tem wysile-
niem swojem trawił zarazem ciało" Z. Kaczk.
4. 218 „Chłopska sierota poczuła w sobie
jakąś wyższość, a poczucie to wypłynęło
z kontrastu pomiędzy nią a powierzoną
jej pieczy trzodą" J. I. Jez. Wrzec. 69. (·)
Kontrastować się. ndk. różnić się, odbijać kon-
trastem „Nieprzebita ciemność nie pozwalała
rozróżnić ich rysów, uroznaby jednak światło

przypuszczać, że nie kontrastowały z tą ponurą chwilą natury" Wal. Łoz. Czar. Matw. 277. (+)

(·) „Pierwszy raz w życiu zdarzyło mi się być na uczcie zupełnie trzeźwym między pijanymi, i powiem, iem ledwo nie miał ochoty upić się z nimi, bo ten kontrast jest bardzo nieznośny" W. Pol. Kł. i Kw. 17.

(+) „Żywe czarne oczy kontrastują z starą pomarszczoną twarzą i siwemi kosmykami włosów" Wal. Łoz. Czar. Matw. 9.

„Natura wszędzie dopełnia się kontrastami" J. I. Kr. 2.130

241
369

Kontrkandydat – a. m. ci – tów – kandydat na urząd obieralny, stający przeciwko kandydatowi strony przeciwnej. „Pomimo kontrkandydatów mamy otuchę, że dotychczasowy poseł przy nadchodzących wyborach poważną większość uzyska." G. nar. 1885. 120. 2.

<u>Kontroler</u> -a. m. § W całej Galicyi nazywają „<u>kontrolor</u>". „Minister handlu zamianował starszego kontrolora telegraficznego... starszym kontrolorem poczty." G. lw. 1884. 86. 1

franc. contrôleur „Wypuszczono go po 17 miesięcznem więzieniu odbytem niewinnie — li tylko w skutek omyłki kontrolora" G. nar. 1882. 22 czy 21 lutego.

<u>Kontrolować</u> -<u>ał</u> -<u>luję</u> st. cz. dkn. § w potocz. znacz. śledzić oczyma, zważać uwagę, pilnować. „Czuję się swobodniejszą, nie mam około siebie kontrolujących spojrzeń mamy, siostry, ludzi obcych... jak ja tego nie lubię!" M. Gawal. Dłum. 23. 204. „Oczy żywo, niespokojnie rzucały spojrzenia w zwierciadło, kontrolując każdą część ubrania" M. Bał. Panie dziady 124.

243
371

Kontrpunkt-u. m. kty-ów. mn. wyrażenie ~~[illegible]~~ szermiercze, pewna sztuka w robieniu rapierem „I nad głowami gości błyskawicą mignął, przypominając polskie fechtarskie wykręty: krzyżową sztukę, młyńca, cios krzywy, raz cięty, cios kradziony, i tempy kontrpunktów, tercetów, które też umiał, bo był ze szkoły kadetów.” Ad. Mick. 3. 308.

244

<u>Kontrybucja</u>-ji. ż. Łac. wszelki podatek tak w pieniądzach jak w naturze nałożony przymusowo, czy to przez nieprzyjaciela czy przez własny rząd. „Do ostudzenia zwolenników pruskich, przyczyniły się kontrybucje, żywienie wojska i wszelkiego rodzaju zabory" J. I. Kr. 27 let woj. 2. 42 i nast. „Żebym miała ciągle u boku takiego miłego przyjaciela i kuzynka, tobym nie narzekała... a tymczasem póki tu jesteś, biorę się w kontrybucyę" Bol. Pam. Pan. 70.

Kontuar - u. m. ry - ów. m. franc. - stół w skle-
pie, handlu, a szczególniej w kantorze
wekslowym i bankowym, na którym
się rozkładają towary lub następują
wypłaty, kantor „Śliczna rzecz znaj-
dować się w salonie z kimś kogo się jutro
może znaleźć w sklepie za kontuarem"
B. Bol. Hybr. 134.

Kontusina -y, Kontuszyna -y. m. i ż. lichy kontusz „Miał na sobie szaraczkową kontusinę wytartą po łokciach" J. I. Kr. 31. 145 „Kontuszyna na nim wytarty, mizerny" Id. 64. 46.

Kontuszowy, a, e, adj. od kontusza; też subst. Kontuszowy -ego i Kontuszowiec -wca. m. szlachcic dawnej daty, ubierający się w kontusz „Na to rzekł kontuszowy:" Ad. Mick. 1. 242. „Po pierwszym toaście krzycząc jęli kontuszowi na całe gardło" J. I. Kr. Stan. Wav. 1. 33. „Kontuszowy młodzieniec patrzył ciągle" Z. Kaczk. 4. 64 „Wieleż to pierwsze wtenczas było kontuszowych w swoich bogatych ubiorach!" Spuśc. 60

Kontuszówka -i. ż. gatunek wódki „Raczył się kiełbasą i kontuszówką" Z. Kaczk. 5. 4.

Kontyna -y. ż. ny -tyn. mn. świątynia „Z za dymu i płomieni widać było na ścianie kontyny postać bóstwa" J. I. Kras. St. baśń 50 „Lasy były pogan schronieniem, w nich oni bezkarnie sprawowali swe obrzędy. Uroczyska zastępowały kontyny." Id. Bo. Zwarto. 1.179 „Tuż na gruzach dawnej pogańskiej kontyny, kościół katedralny, pierwsza w Polsce stolica biskupia" ib. 1. 48 „Obok zamku stała kontyna pogańska Jessego" Id. Lub. 1. 80. „Byli to wieszczbowie i gęślarze od kontyny." ib. 141.

Kontynent-u. m. łac. continens franc. continent wielki ląd stały. „Warszawa wygląda na jedno z najniezwyklejszych miast, jeżeli nie na całym „padole płaczu", to przynajmniej na kontynencie" Wiek 1886. 31. 3. t.j. na naszej części świata, w Europie.

Łac. continens

Kontynent-u. m. ~~franc.~~ ląd stały „Widownia, na której rozegrały się wypadki, stanowiące treść tego opowiadania, leży w środkowej części kontynentu amerykańskiego." Węd. 3.3.130. (1)

Kontynentalny-a-e. od kontynentu czyli stałego lądu

(1) „W narodzie niemieckim wyrobiła się już stanowcza idea i dążność nietylko do powszechnego panowania, ale do podporządkowania sobie wszelkiej potęgi na kontynencie." Wiek 1885. 273. 1. „Obecne zajmienie ważnem jest i z tego powodu, że będzie widzialne głównie na kontynencie, nie na oceanach wielkich, jak to zdarzało się w ostatnich zjawiskach" Wiek 1887. 163. 2.

Kontyngens-u, m. część, którą kto z repartycyi do składki przyłożyć się winien. — § fig. „W jednej Ameryce podobno szkoły elementarne rozwijają się świetnie, ale tam ogromny kontyngens nauczycieli przyczynia się do ich bytu" J. J. Kolwek 1877. 176.

251
344

Konwas-a. m. sy-ów. mn. kowew, konowia, prow. nawzywie w karczmach do wódki „Ej szynkareczka nasza, ej stoi u konwasa” O. Kol. 1. 288.

se-ów mn.
Konwenans-u. m. franc. przyzwoitość, przystojność ze względu na formy światowe „Historji Mamy i Ojca nie znałam wcale, oprócz że ich poświatcono dla konwenansu" Bol. Dzien. Sev. 52 „Moja duszo, myśmy wszystkie powychodziły za mąż dla konwenansów, i ciebie to czeka" ib. 81. „Nazywać rzeczy po imieniu wydało się niektórym zuchwałością niepraktykowaną na scenie naszej, lubiącej się … w konwenansach" Słowo 1883. 9. 3. „Zaprawiano go etykietalnym tonikiem wyszukanej grzeczności, jedwabnemi słówkami konwenansu" Wol. Skiba Na paryz. bv. 25. „Dźwiga z gwarów ciasnej opinii, z sztywnych więzów konwenansu, kieruje się porywami swej szlachetnej samodzielności." Now. 1883. 1. 3. „Nigdy przykrzejszym nie wydawał się jej konwenans światowy i jarzmo jego niewoli, jak w tej właśnie chwili" M. Gawal. Bluszcz 23. 235.

zrobiony dla formy

Konwencjonalny-a-e- umówiony, ogólnie przyjęty.

„Nieprzyjaciel przesądów, nieprzyjaciel konwencjonalnych prawd, pewien był, że się ktoś musi trafić co wedle nowego systemu zreformuje wszystkie ludzkości" J. I. Kr. 58. 45.
„Głos ma przepyszny – nie do śpiewu, ale w czytaniu, w rozmowie, zagięcia, spadki cudowne, nie obmyślone z góry, ani naciągnięte do pewnych tonów konwencjonalnych ciągła improwizacja, ciągłe niespodzianki". N. Żmich. Kł. i kw. 34. „I zniecierpliwiony, podnosząc głos ze skali zwyczajnego swego konwencjonalnego barytonu do urzędowego basu chronometrycznego, rzekł..." Wal. Łoz. Czar. Mate. 236
„Odprowadziłem go do progu mieszkania, nastąpował konwencjonalny uścisk dłoni – i na tem koniec" A. Rolle G. hoow. 1886. 281.

Konwersacyjny-a-e tyczący się konwersacji, sztuki prowadzenia rozmowy np. „styl konwersacyjny" t.j. właściwy konwersacji „komedja konwersacyjna" jest ta, w której djalogi przeważają nad akcją „Ustępy zbiorowe, konwersacyjne w akcie drugim, wcale dobrze prowadzone były przez artystów niższego stanu." K. Karz. Tyg. II. 2. 15. 135.

255

346

Konwiktowy-a-e od konwiktu „Jędruś, znajdował w jego domu po twardych pracach konwiktowych bardzo wesołą rozrywkę."
Z. Kaczk. V. 87.

Konwinkować st. cz. ndkn. Skonwinkować dkn.

1ac. przekonywać „Zkonwinkował mnie mój Ojciec duchowny przez te mądre słowa" B. J. Byk. Ost. sejm. 1. 48. „Ja instancyonuję bom w sumieniu skonwinkowany, że krzywdy wdowie i sierocie wyrządzić się dla laski książęcej nie godzi." J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 20 „Że narażać się nie chciał, prosił ~~go~~ deputata aby pojedynczo swych towarzyszów i niezbyt uszczwliwie konwinkował" ib.

257.
347

Konwój - u. m. jē-ów mn. franc. ξ orszak towarzyszący pogrzebowi „W miejscu oznaczonem przy pałacu zgromadzone zostały wszystkie osoby do tego konwoju żałobnego służyć mające" Opis pogrz. St. Aug. Rozm. Warsz. 1830. 171.

Konwulsyjny-a-e, nie przym. od konwulsji, to ~~ruchach~~ poruszeniach nerwowy jak gdyby skutkiem konwulsyj" „Trzymał jej rączki w swoich dłoniach i okrywając je konwulsyjnemi pocałunkami, szeptał jakieś niezrozumiałe lecz równie konwulsyjne zaklęcia" Z. Kaczk. 4. 63. „Na jego widok podkomorzyna rzuciła mu się z konwulsyjnym krzykiem radości na szyję." ib. 5. 65 „Wyrzucała z swoich ust konwulsyjnie drgających same wykrzykniki" ib. 5. 8. „Dziękuję panu, – odpowiedziała niby zimno; ale pan August uczuł konwulsyjne ściśnienie (ręki), na które lekkiem ściśnięciem odpowiedział" J. Korzen. 1. 46. „Ruchy jej stały się gwałtowne, konwulsyjne, urywane, niecstetyczne" Z. Sarn. G. lwow. 1887–9. „Przystąpiła do matki, i gdy całowała jej rękę.. konwulsyjnie ją ścisnęła" J. Korzen. 1. 21. „Wstał i

chodził po sali, był zmieniony i drżący troche, ruchy jego były nerwowe, konwulsyjne" Elpidon Młodzi i Starzy 184

Koń-ia. m. - § „koń pana Jezusa" osioł; delikatnie zamiast: osie „ty, koniu pana Jezusa!" § proverb. „Spaść z konia, to już z dobrego." t.j. jeżeli co zbroić, to przynajmniej żeby się opłaciło. - § „konia z rzędem" obiecywać = sutą nagrodę, żartując, za coś niepodobnego do wykonania „Zwiedź piwnice wszystkie moje, gdzie sto beczek stoi rzędem; jeśli znajdziesz co takiego, dam ci, bratku, konia z rzędem." Al. Fred. 5. 169. Koniarski-a-ie. od koniarza „Wszystkiegom się mógł spodziewać, ale takich koni, takiego ich utrzymania, takiej umiejętności koniarskiej - nigdy." Bol. Pam. Pan. 114.

Koniarz-rza. m. Lubownik, znawca koni „Koniarz żyje w koniach, z końmi i z koni, a ma zawsze złe tylko konie; i tem się tylko różni od kupca, który końmi handluje" J. I. Kr. 18. 28. „Koniarz był sławny, choć końmi nie frymarczył" J. I. Kr. Strzecha 1875. 5.

Ko

Konią. adv. niewż. konno, na koniu. „I pókim nie znał się z wszelaką bronią, pókim nie umiał wszystko czynić konią, póty mnie Hetman w tem pole niewolił" W. Pot 1. pah. hetm. 62. „Choć ni w czytaniu, ni w służbie nie zmylił, i czynić konią i bronią się silił jako najlepiej" ib. 63. Konię-ęcia n. l.p. niewż. mn. Konięta. mały koń, konik (mierzyn.) „Koniętą głodne prosiły się na paszę" J. I. Kr. 17. 73. „kałamarzkę ciągną koniętą sparte, ale nierosłe" J. I. Kr. Wsp. Pol. Woł. i Lit. 91. Konik-a. m. dem. rzecz. koń – § figura w szachach cf. Ld. koń. „Gdy laufrów przejmie i zatrzyma w pędzie, konika zbije w najlepszym zamachu" Al. Fred. 2. 53 – § „jeździć zawsze na jednym koniku" mieć pewne uprzedzenie, ćwieka w głowie, wyjeżdżać z czem zawsze. „Wanda zaraz wpadła na swojego konika patryotycznego,

konik

dowodzące jeszcze, iż otwarcie domu, w którym
by skupiać się mogli ludzie uczeni szlacheckich,
byłoby wielce dla społeczeństwa potrzebnem"
Dot. Pam. Pan. 137 „Zdaje się być dobrej woli i
łagodna. Pod koniec rozmowy tylko, gdym o po-
dróżach coś począł, wpadła na swego konika, że
kraj własny nad wszystko przenosi" ib. 210. (*)
Konikowy-a-e. od konika w szachach „Zadanie
konikowe ~~[illegible]~~, w którem idzie o to,
żeby rozpierzchnione zgłoski na polach szachowni-
cy spoić w myśl za pomocą skoków konika"
Tyg. Ill. 1. 16. Koniometr-a. m. miara do mie-
rzenia wzrostu konia „Wyciągnięta służba
z koniometrami... mierzą, przeprowadzają, obzie-
rają" Spuśc. 62. Konnopolec-lca. m. daw. w woj-
sku „Pułk konnopolców" lekkiej jazdy, ułanów.
Konny-a-e. na koniu jeżdżący „pułk lekkokon-
ny" cf. Szwoleżer. Koński-a-ie. od koni.

przysłowiowo „Końskie zdrowie" silne, wytrwałe „Końskie lekarstwo" gwałtowne, silnie działające.

Koniopas-a. m. posp. żart. pasący konie, parobek „Najniższy wiejski koniopas jest w obecnej chwili istotą bardziej uprzywilejowaną i szczęśliwszą odemnie" Kolce 1877. 210.

Koniarstwo-a. m. zamiłowanie, znawstwo koni, fryzmarczenie i handel końmi „Brata rodzonego-by oszukał na koniu, ale to znowu inny interes; koniarstwo ma ~~swoje~~ prawa swoje" J. I. Kr. 2. 154.

Koniarek-rka. m. chłopiec pasący źrebce, stadniaj, stadziarek „Rozległ się śpiew pasącego źrebięta koniarka" Ed. Chłop. Kłosy. 31. 205.

(:) „Przysłowie mówi, że każdy człowiek ma swego konika, na którym jeździ. Moim konikiem jest to, aby nie dać zmarnować się zdolnościom świętym i wyplenić je na niezależnej i szczęśliwej kobiecie" El. Orz. Kraj. 1882. 26. 2. „Katkow marzy, jak by znowu wyjechać na polskim koniku, który tak znakomicie przyczynił się do jego wyniesienia" G. Nar. 1883. 38. 2

ob. n. Koniczek

Koniś-sia. m. prow. konik „Sachole o tem usłyszało zaraz czem pilniej konisia siodłało i pojechał po pana" Od Łowiczsku Dzierzowskie O. Kol. Lud 1 Pieśni 97 „Do ciągu konisie do ciągu, wybierzcież-że się pani młoda do ślubu" Krakowskie O. Kolb. 6. 18.

Końcować st. cz. ndkn. prow. nakładać żelazem zużyte przez orkę końce lemiesza lub kroju (trzusła) u pługa, radła i t. d. „Od końcowanego lemiesza kowalowi gr. 20” Rach. gorp.

Końszczyzna -y. ż. wszystko co się tyczy koni i koniarstwa „Człowiek dalej naturę przybierze zwierzęcą. Tak mi już nieraz głowę końszczyzną zakręcą, że ledwie wyjdę, kłusem puszczam się z kopyta" A. hr. Fr. Dzieła 6. 25.

Kooptować

Kooptacyja -yi ż. barb. łac. cooptatio, przypuszczenie, przybranie do jakiegoś zgromadzenia. „Galicyjski Bank kredytowy. Rada zawiadowcza w miejsce zmarłego ś.p. Edwarda Simona kooptowała na członka swego dr. Stan. Krzyżanowskiego, mianując go jednocześnie członkiem komitetu wykonawczego" G. lwow. 89. 76. 5.

Kopanka - i. ż. prow. kij. niecka

Kopciuch -a m. zawsze w kopciu bawiący, brudny.

zdrobn. Kopciuszek -szka m. zwykle o dziewczynie, kobiecie zaniedbywanej, wycierającej kąty, brudnej(?). „Smutno będzie się znaleźć w swych znajomych gronie i nowego Kopciuszka widzieć w swojej żonie" Al. Fred. I. 12 „Uśmiechały mu się nieraz różne kopciuszki o które się ocierał, lecz nie czyniły żadnego wrażenia" J. I. Kr. Hof. wiek 1878. 42 „Pierwszy raz ją widzę... ot, jakiś kopciuszek wiszący przy pańskiej klamce" J. Zachar. Kł. i Kw. 169

266

350

Kopcować st. cz. ndkn. w kopce kłaść rośliny okopowe, po sprzęcie „Najlepiej kopcować rośliny okopowe t. j. układać nad powierzchnią ziemi" Niedz. 1884. 357 b — i okopcować dkn. kopce sypać, kopcami znaczyć granice pomiędzy majętnościami.

351 267

Kopertać się -ał -a, st. zaim. ndkn. prow. Zakopane; kręcić się, pluskać się „Reby (ryby) sie kopertały" A. Kryń. Rozpr. wydz. filol. akad. 10. 216.

268

Kopista-y. m. ści-stów, m. trudniący się kopjowaniem, kopjujący, przepisujący, przepisywacz. „Na ścianie biblioteki, gdyż tak się nazywała izba kopiistów, wisiał obraz ojca zakonu" J. I. Kracz. Dw. Zmarłe. 2. 94.

269
352

Kopja -ji -z. drzewce, pika – § „kruszyć kopje" fig. bronić kogo, gardłować za kimś „Tymek perorował głośno, zapalczywie, kruszące kopje za Natalją." I. T. kr. 34. 19.

Kopnąć się - ął - pnie st. zaim. dkn. zerwać się do biegu, popędzić „Ni z tego, ni z owego, jak się nie kopnie!... Strzała, wiatr! Pędzi jak gdyby zły duch ćwiczył jej (klaczy) boki" A. Kr. Fr. Dz. II. 149 „Łapaj! krzyknął - łapaj!... I sam zwróciwszy konia, kopnął się za wózkiem aby doścignąć, nim w las wjedzie" ib. 200.

Kopt-a. m. ptowie-tów mn. nazwa chrześcijańskich potomków starożytnych Egipcjan. „Z arab. Kypt Egipt, kypty mieszkaniec Egiptu, nazwa chrześcijan pochodzących z Tebajdy w górnym Egipcie" Ant. Muchl. Źródło s. 66.

Kopyto - a. n. § jako kopyto szewckie, pouszarz. forma: kopyt, jeszcze niekiedy używana: „Wiek XVIII chętnie na swój kopyt przerabiał wszystko" J. I. Kraszewski 1. 46. § posp. żart. tobaz. „zawracać kopyto" = zawracać głowę „Mój drogi, nie zawracaj nam ko... chciał powiedzieć „kopyt," lecz wobec damy poprawił się i dodał: - nóg tą twoją nadzieją! prawda pani?" Sewer Wiek 1885. 259. cf. gitara, kontramarka

Korabnik - a. m. - cy - ków. mn. nieuż. człowiek korabny, umiejętny w sztuce żeglowania, żeglarz „Im głębiej w starożytność sięgniemy, tem częściej przypomina się ludna klasa korabników. Do późnych czasów mieli żeglarze polscy nad każdą niemal rzeką, osobną konfraternię wodną" K. Szajn. Jadw. i Jag. 1. 10. „Contulimus .. castores in fluvio Wizla .. salva tamen hereditate hominum nostrorum ibidem degencium, qui wlgariter Corabnicy nuncupatur." L. Rzyszcz. Codex diplom. 2. 57. Czy nie byli to cieśle budujący statki wodne? leżąca nad Wisłą pomiędzy Włocławkiem a Nieszawą wieś Korabniki, przytoczona przez wyd. kodeksu ib. prędzej mogła by być osiedloną przez tych ostatnich, niż przez żeglarzy.

274
356

<u>Koraliczek</u>-czka-m. zdrobn. posp. koral „Chodziłam koło rzeczki i zgubiłam koraliczki" O, Kolb. ~~Kuj~~ 2. 224.

<u>Koralik</u>-a. m. zdrb. koral „Oj ty moja dziewucho ty mój koraliku" O. Kol. 1. 359 zw l. mn. <u>korale</u>, <u>koraliki</u>, sznur albo t. zw. bicz korali na szyję „Bodajżeś ty kata zjadła z twoją urodą, koralikówo uczwierzała czyni się ułodą" ib. 358.

<u>Koran</u>-u. m. albo <u>Alkoran</u>-u. m. bez l. mn.
pismo święte muzułmanów „Księga święta muzułmanów, z arab. kur'an czytanie, od słowa kara czytać, tak się u nich zowie jak my mówimy Pismo, Biblia: wymawia się też z przedimkiem al-kur'an" A. Muchl. Źródłosł. 66.

276
357

Kórcipina - y. ż. gw. korcipka, kocierpka, smrodynia, czeremcha. Ziemia Krzyż. Ryki.

277
358

Korcować -ał -cuje st. cz. ndkn. gosp. wydawać korzec, mówi się o kopie t.j. 60 snopkach jakiegobądź zboża, gdy po wymłóceniu wydaje korzec ziarna „Grochy piękne, po 7 do 9 kop na morgu. Gdzieniegdzie korcują" G. nar. 1885. 199. 3.

278

359

Kordjaka - i. m. nieuż. u Ld. „kordjak,” śmiałek, junak, zawadjak. „Ten z szamerowaną júnaczek chodzi krysami gębą, ten kordjaka, rapirami szpikowany udziec, wlecze z smutną manierą” Wojsko serd. afekt. 192.

279

<u>Kordjalny</u>-a-e = serdeczny, z serca płynący

„Więc naprzód wysyłam komplement, a śmiały, a za nim w też pędy i afekt kordialny! ja prawię, a panna nie wstaje z siedzenia..." W. Pol 3.20.

280
360.

Kordonek-nku m. nki-ów gruba nitka jedwabna

281

Kórdupel-pla czy Kurdupel-pla m. ple nin. posp. malec, niedorostek, smarkacz, zasraniec

Korelacya -cyi. ż. stosunek pomiędzy osobami. „Bo w całej okolicy wywiódł wszystkie domy i wszystkie korelacye, całą parentelę" W. Pol. T. Pam. Wimn. 147.

283

361

<u>Korepetycja</u> - ji. ż. - cje - cyj. mn. z łac. pomaganie uczniowi w nauce, przysposabianie go do nauczenia się zadanej w szkole lekcji „Za korepetycję dostał wikt i mieszkanie" Tyg. Il. 2. 6. 101. „Przyuczałem się do biedy i pracy, korepetycjami zarabiając na utrzymanie" Z. Mił. Groch. wian. 8

<u>Korepetytor</u> - a. m. rzy/rowie/rów. mn. dający korepetycje, pomagający uczniowi w nauczeniu się lekcji „Poprzestawałem na skromnem stanowisku korepetytora" Z. Mił. Groch. wian. 13

<u>Korepetytować</u> st. cz. ndk. udzielać korepetycyj „Mój kolega chrapał w najlepsze, z głową pełną lekcyj, korepetytowanych przez jednego z profesorów." J. Kras. 32. 27.

Korespondencja – cyi. ż. wzajemna zamiana listów – korespondowanie – 2) listy „W kantorku pełno było prawnych papierów i korespondencyi." J. I. Kr. 72. 44.

Korkować – cz. ndk. zatykać korkami flaszki.

złożone: zakorkować cz. dok., zakorkowywać cz. częstotl. odkorkować cz. dok. odkorkowywać cz. częstotl. „osobistości zajmujące się rozmnożeniem potraw i odkorkowywaniem piwa bawarskiego" Kolce 1877. 219. „Butelki te szczelnie zakorkowywa się korkami napojonemi parafiną" Echo 1877. 1. 4. „Odkorkowując butelkę, szarpnął za silnie tribuszonem, i odbił spory kawałek szkła z butelkowej szyjki" Kur. Świąt. 1871. 67. 2. „Odkorkował wino i nalał w kieliszki" A. Wilcz. Wiek 1885. 231.

Korroborować cz. ndk. łac. stwierdzać urzędownie, legalizować „Król nakazał posługiwania się małą pieczęcią i zamiast niej prywatną swoją listy pomniejsze i urzędowe nawet akta korroborować kazał” PT. Krak. Zbiór 1886. 291.

Korolaria -ii. ż. prow. ukraiń. królewska uciecha? „Wiesz ty co to znaczy szanować takiego kota gracza? to kolowaria" Spuśc. 68 „Korolaria. wyraz czysto ukraiński znaczy: wieniec lub korona" ib. przyp. - K. Wł. Woj-

288
364

<u>Koromysło</u> - a. u. <u>sła</u> nm. prow.-rus. nosidło, są-
dy, do noszenia wiader z wodą, drewno wy-
w kształcie jarzma
robione na plecy, na końcach którego są
łańcuszki do zawieszenia wiader czyli ku-
bełków, w Sanoc. nosze albo jarzmo (jarzmo)
„Naścia zarzuciła koromysło na plecy,
pobrała wiadra..." J. I. Krasz. 17.90.

365 289

Korona -y. ż. znak najwyższej dostojności cesarskiej i królewskiej - fig. żart. „korona mi z głowy nie spadnie" nie stanie mi się ujma, nie ubliży mi to „korona mi z głowy nie spadnie, gdybym doń z grzeczną wizytą pojechał" J. I. Kr. Hot. wiek 1878. 23 „Cóżby mi się stało, gdybym jej słowa prawdy powiedział? korona z głowy nie spadnie jeśli się pośmieje ze mnie starego" J. I. Kr. 73. 88 - § chluba, uwieńczenie, coś najlepszego, najdostojniejszego „Ten ustęp jest koroną całego dzieła" „Żona uczciwa ozdoba mężowi... na niej rząd wszystek: swego męża ona, głowy korona" J. Kochan. 1. 2. „Za to tem poważniejsze były ich matrony, bo cnota jak u świętych, blask jak od korony." W. Pol II. 3. Gaw. win. 52 - § korona cierniowa Jezusowa, stąd „cierniowa korona", męczeńska korona" transl. męki, cierpienia „Chciałbym pomyśleć... że na twój siwy włos nie włoży

los korony cierniowej." J. I. Kr. 73. 206 „Być karczmarzem, kśmiczym, mieć zazdrosną żonę, to można męczennika zasłużyć koronę" Al. Fred. 2. 87 § „Cierniowa korona" pop. drzewo, Gleditschia triacantos. – § Aureola na wizerunkach świętych „Włos... od słońca blasku świecił się jak korona na świętych obrazku" Ad. Mick. 3. 7. „Promyki słoneczne, odbiły się na łożu chorego głowę, i ubrały mu złotem oblicze i skronie, że błyszczał jako święty w ognistej koronie" ib. 273. – § botan. „Korona część kwiatu najdelikatniejsza", „korona drzewa" cała masa gałęzi „Lipa, która koroną wspaniałą całej wsi dzieciom użyczała cienia" Ad. Mick. 3. 340 (x) § korona per excell. Polska korona, Mała i wielka polska - przysłowiowo „Świat i korona polska nie widziała" coś osobliwego. – § „Korona" crown, moneta angielska srebrna = 1 rs. 45,3 kop., po 5 i półkorony – § „Korona", koronka" w grze wista

karty wyborowe, same figury – Koronacya -yi. ż. obrządek uroczysty koronowania monarchy przysł. „Przez imaginacyę pojechał na koronacyę" gdy się komu coś przywidzi(*) Koroniarz -rza, Koroniarz -rza m. u Ld. Koronczyk, Koronik, mieszkaniec Korony oppos. W. ks. Litewskie dawniej, obecnie Kongresówki cf. Kongresowiak. „Nie zysk w karty koroniarzy, byle boń nasz zdrów" W. Pol 9. 83 „Chociaż od lat czterystu na Litwie osiedli, zachowali mazurską mowę i zwyczaje. Jeśli który z nich dziecku imię na chrzcie daje, zawsze zwykł na patrona brać Koronijarza, świętego Bartłomieja albo Matyasza" Ad. Mick. 3. 168. „Że to oczy nasze widzą! że znowu do nas ci Koronijarze zawitali!" ib. 285. „Koroniarz jest szalenie modny, ubiera się wykwintnie i słucha swojego krawca jak wyroczni" J. I. Kr. 18. 115 „Koroniarz w Galicyi. Powieść J. Lama." (2)

(*) „Był to wyskok jeden z wielu, a mężnym

tolerowany, który w ten niewinny sposób przez imaginacyę jeździł na koronacyę" P. J. Dyk. ost. Sejm. 1.77

(x) „Chata ścieniona lipy ogromnej koroną" Jul. Słow. 2.15.

(2) „Waleczni nasi Ukraińcy zginęli naj-pierwsi po dokonanych cudach odwagi. Oprócz tej straty i kilkunastu poległych z nas koroniarzy, pozostały hufiec wyrwał się na wolność wśród ogólnego popłochu" J. Gord. Kank. 161.

Koronny-na-ne &w. pop. mowie, wielki, niezwykły w znacz. ujemnem, na wielki kamień

„Ciekawem mówiono, że Łapczykiewicz jest „koronnym złodziejem," przyczem zwykle dodawano: ho! ho! mądry to szpak!" A. Dygas. Przeg. Tyg. 20. 347.

291
367

<u>Korowaj</u> - ja. m. je - óio. mn. prow. u Rusinów ciasto, bochen chleba wypiekany z cewermiczjami na uroczystości weselne „Miała iść za mąż, cieszyła się, śmiała, pan miarkę żyta dał jej na korowaj" Wł. Syrok. Gaw. 4. 54.

Korowód -u. m. dy-ów, ~~m.~~ orszak, tłum, gromada, ciąg, sunie się „ciągnął długim korowodem" „(Błysnęła lekko, łódź leciała na nią) za łodzią jasnosi szafirowym szlakiem, za tą jasnością rybek korowody, i wyrzucały się aż do niej z wody" Pol. Słow. 1. 209. „Korowody dziatwy szkolnej, śpiewającej God save the queen, rozpoczęły uroczystości" G. Lwow. 1887. 44. 4. „Projektuje się wiele urozmaicenia w zabawach, a mianowicie korowody z pochodniami, wyścigi łyżwowe z nagrodami" Wiek 1885. 278. 3. „Korowód oświetlonych różnobarwnemi światłami łodzi" ib. 1887. 142. 3. „Starsi poszli naprzód w tan z matronami, za nimi młodzi korowodem bez końca" Z. Kaczk. G. Lwow. 1887. 204. „Zapowiedziany był korowód ze światłami i koncert wszystkich stowarzyszeń śpiewackich" N. Ref. 88. 161. 2.

293

368

Korówka – i. ż. rzecz zrobiona z kory drzewa
„Dobył z szerokiej kieszeni tabakier-
kę korówkę." J. I. Kraszewski 72. 9.

294
370

Korpulencja -ji, ż. łac. wielka tusza, otyłość
„Widzi ciocia on gustuje w takiej korpulencji; żeby to i tu było, i tu było..” A. Wilcz. Fot. 1. 156.

Korpulentny -a -e z łac. otyły, mający dosyć tuszy. „~~Kręstowy~~ Koń ciężko mósł, bo pan Zagłoba był korpulentny” H. Sienk. Og. i mie. 2. 23 „Korpulentna postać właścicielki traktjerni” A. Wilcz. Echo 1878. 97. „Korpulentna baba zasłania mi całkowicie okno wagonu” W. Gom. Kobie 1878. 227

295
371

Korpusik -u. m. -ki -ów. mn. zdrb. korpus, drobne ciało, tułowek „Na krąglutkim korpusiku, podtrzymywanym przez dwie nóżki nieco krótkie, osadzona była głowa w kształcie makówki" J. I. Kraszewski. 46. 8.

Kort-u. m. ty-ów mn. materja wełniana z dodatkiem bawełny, przeważnie różnokolorowa, grubsza od sukna, używana na suknie głównie męzkie. „Zlecało z najgorszych fabryk krajowych korty, sprzedaje za najdoskonalsze angielskie materjały." Kur. świąt. 1872. 60.

Korytej-a. m. je-jów. mn. Koryfeusz-a-sze-ów. mn. grec. w staroż. przewodnik chóru na scenie. Obecnie: przewódca, głowa fig. znakomitości pod jakimkolwiek względem szczególniej w nauce lub sztuce. Koryfeuszka-i. ż. ki-szek. mn. „Mikołaj Rej, ów koryfej wszystkich żywych i umarłych birbantów." Adv. Krzyż. Daw. Pol. 1. 4. „Ta artystka jest jedną z koryfeuszek personalu żeńskiego naszej sceny." Wiek 1878. 201. Koryfejka-i. ż. ki-jek mn. urzęd. tytuł solistki w balecie. Warsz. „Jeden z najwszechstronniejszych koryfeuszów najskrajniejszej demokracji, przyswoił on sobie specjalność antireligijnego socjalisty." G. Lwow. 1886. 162. 4.

373 298

zdrb. Korytarzyk-a. m. ki-ków. mm.

Korytarz-a. m. rze-y. m. u Ld. kurytarz „Dłu-
gi korytarz… nim nas ront zacapi,
rozbiężym się." Ad. Mick. 2. 278 „Na ko-
rytarzu i schodach było już ciemno." J.
Zachar. Bus. lit. 5. 5 „Nagle coś skrzypnę-
ło na korytarzu." ib. „Tam na korytarzu,
państwo uważacie tego starego księdza?"
Ad. Mick. 3. 300. „Poszedł na wschody, azali
gdzie w korytarzu kogo znajomego nie
spotka." J. Kraw. Z 7 let. woj. 2. 144 „Ode drzwi
więźniowie coś postrzeli z korytarza" ib.
151. „Pobiegłem korytarzami, dla zbada-
nia miejsca" Td. 32. 27. „Usłyszawszy go
w korytarzu, pan August zwrócił oczy
ku drzwiom" B. Bol. Nad modr. Dun. 180.
„Przez długi korytarz skierowywała się
ku pokojom, położonym na rogu zamku"
J. Krasz. 1. 72. „Z korytarzyka spiesznie ten
wskazał im drzwiczki, przez które wejść
mieli" ib. 2. 179.

Koryto -a. r. ta - wyt. im. ż fig. „Pytanie, czy to stronnictwo w właściwe koryto zdoła ująć politykę państwa.”

Korzeniosłów - u. m. „Celniejsze pisma ministra Oświecenia Szyszkowa są: Etymologia czyli Korzeniosłów." Rozm. Warsz. Korresp. 1828 161.

Korzeń - nia. m. ♂ fig. „zapuścić korzenie" = utrwalić się, wejść w obyczaj „Ten wpływ zapuścił głęboko swe korzenie w zwyczaje i obyczaje narodu" Tyg. Il. 2. 15. 152.

301
37k

Korzystnie przyst. ś przen. pięknie, dobrze się wydający „Najkorzystniéj przedstawia się ta okolica z wysokiego brzegowiska zamkowego dziedzińca, u którego stóp San się zwinął wężem.” W. Pol 3. 96.

Kosarz - a. m. rze - y mn. prow. pewien rodzaj pająków „Wpadli na salaktę, jak pająki ścienne, nazwane kosarzami na muchy wpółsenne" Ad. Mick. 3. 217.

303
378

Koścień-nia. m. -nie mn. § szkielet, kościotrup „Dość zbadać koścień tego zwierzęcia, aby się przekonać, że ono jest tęgim podziemnym robotnikiem" prof. Dr. Wisłocki Kron. Rodz. I (1867.8) 127 fig. „Widmo sumienia, co jak nagi koścień duszy, wszędzie drogę mi zasiada" S. Gorzcz. Z. 222.

Kościenica -y. ż. ce mn. prow. pewien rodzaj jagody leśnej, czarnej „Na targach pojawiły się jagody, zwane kamionkami vel kościenicami, z których jak wiadomo przyrządzają się wyborne galarety, soki i konfitury" Echo 1877. 190. 5.

Kościotrup -a. m. py -ów. nm. szkielet, kości człowieka w całkowitości pozostałe „Kościotrupa odkopano na piaskowej górze... według zdania lekarza jest to szkielet mężczyzny" G. lwow. 1885. 147. 3.

Kościuszkowski-a-ie, należący do Kościuszki, właściwy temuż, współczesny, żyjący i działający za jego czasów lub pod jego komendą. „Dobrze mój Tadeuszu — bo tak nazywano młodzieńca, który nosił Kościuszkowskie miano." Ad. Mick. 3. 8 „Trzebaż pobudkę Kościuszkowską trąbić ci nad uchem" ib. 309 „Tyś to jesteś ów sławny rębacz Kościuszkowski." ib. 305.

<u>Kosiać</u> w jęz. dziec. klaskać rękami, kośkać

„kosiaj, dziecko, kosiaj”. „Kosi, kosi, kosi!” albo

też: „koci, koci, koci, pojedziem do cioci.”

308

381

Kosiorek - rka. m. gw. kawałek, skrawek, ziemi roli. „Na kosiorkach posiał grykę."
Ziemia Stężycka. Ryki.

309
382

Skośławić dkn.

Kośławić st. cz. ndkn. § fig. „Zatrzyma ambicja, skośławiony punkt honoru... wzdęły tę pierś." An. Wi. 1. 135. „Powyższe środki nie mogły być użyte bez skośławienia czystego pojęcia głównych zasad towarzystwa demokratycznego" Ruf. Piotr. 1. 196.

Kosmaty-a-e ż myśl. „kosmate pole," w zimie, nie gładkie, lecz mające pozostałą z jesieni sterczącą trawę, kępy i t.p. „W lutym zające leżą w kosmatem polu po łapkach" W. Pol 7. 246.

<u>Kosmetyk</u>-u. m. środek toaletowy do upiększenia płci „W jego pokoju na widoku stał przyrząd szrotek, flakonów, kosmetyków, proszków i płynów" J. I. Kr. 58, 43. „Świeżość skóry dawniej puszkiem młodości pokrytej, od kosmetyków cierpiała" Id. Hot. wiek 1878. 32 „Wąsy trochę szpakowate mimo kosmetyku co je czernił" Id. 72. 90. „Twa twarz kosmetykiem codzień smarowana" Mucha 1878. 32

Kosmopolita -y. m. ci -tów mn. z grec. obywatel całego świata, nie przywiązujący wagi do własnej ojczyzny. „Dla nadania sobie barwy kosmopolity, zrzekał się rządu, indywidualności swojej, samoistniejszego życia." J. I. Kras. 1. 86.

313

<u>Kosmopolityczny</u>-a-e od kosmopolityzmu, właściwy kosmopolicie, uważający cały świat za ojczyznę, wszechświatowy. „Powierzchowności jego uderzała charakterem germańskim, bo choć kosmopolityczny nabrał ogłady i zwiedził całą Europę, Niemcem pozostał.” J. I. Kras. 73. 61. – „Ożenił się z cudzoziemką i znikł z oczów rodziny i przyjaciół, tonąc w kosmopolitycznem towarzystwie stolicy” B. Bol. Pam. Pan. 258.

314
385

Kosmopolityzm – u. m. z grec. sposób myślenia obejmujący miłością całą ludzkość, nie pojedynczy naród, zatem wyłączający patryjotyzm. „W naszej dzisiejszej społeczności więcej jest naleciałości obcych, niż zabytków własnych... przeszliśmy się na pół rozpuścili w kosmopolityzmie." B. Dol. Hybr. 55.

315
386

<u>Kosodrzew-u</u>, <u>Kosodrzew'-ia</u>. m. <u>Kosodrzewina-y</u> ż. bot. sosna kartowata, Pinus mughus, rosnąca na górach w Karpatach, nie mająca prawie pnia, a gałęzie pędząca po ziemi. „Zamek leżał w takiej wysokości, że szczyty jego spoczywały już na tle ciemnej zieleni kosodrzewia" S. Goszcz. 1. 3. „Drożyną, wciąż między kosodrzewem i odłamami granitu biegnącą, spuszczamy się z góry na halę" Jul. Chodor. Tyg. powsz. 1882. 60. „Tuż nad brzegiem Czarnego Stawu wznosi się mała wysepka, gęsto porosła kosodrzewiną." ib.

316

Kosooki -a -ie z kosemi oczyma, zezowaty „Kosooka, ale na takie rzeczy ostrowidz” B. Bol. Dzien. Sev. 19 „Nie przymierzając, jak strach na ptaki... bo to i ruda, i kosooka..” S. Prusz. Zagr. wiej. 54.

317

387

Kosowica -y. ż. prow. kośba, czas kośby
„Był to czas żniwa i kosowicy" JT.
Kwarz. 17. 52.

Kostjum-u. m. my-ów. franc. strój teatralny lub fantazyjny, służący do przebrania się na bal maskowy, maskaradę i t.p. „W Bordeaux odbyła się niedawno wystawa historycznych kostjumów" G. War. 1877. 38 || pewien rodzaj sukien damskich, krótkich z tuniką || fig. „Surowa moralność jestto ciasny kostjum dla człowieka zaczynającego nabierać treści od zniewieściałości i bezczynności" Kur. Świąt. 1872. 53.

Kostjumier-a. m. rzy-rów. mn. franc. dostarczający kostjumów dla teatru lub na maskarady „Kostjumier teatru"

Kostjumowy-a-e od kostjumu i przebrania „Z czasów jeszcze saskich pozostała była moda zabawiania się i kosztownego i kłopotliwego w kostiumowe sceny" J. I. Kraszewski. Bis. lit. 3. 70.

Kostnica – y. ż. w Ld. kośnica, a kostnica przytoczona jako niewł.; dziś przeciwnie, „Zwłoki odwieziono do kostnicy głównego szpitala" G. lw. 1885. 147. 3.

320
390

Kostohryz -a. m. -zy -ów. mn. prow. rus. Łac. coryn-thus, niem. Krummschnebl, klęsk, ptak z ro-dzaju gilów, mający dziób zakrzywiony. „Na czereśniowe i wiśniowe sady spada całemi gromadami kostohryz i wybiera najdoj-rzalsze owoce" W. Pol 7. 274.

321
391

<u>Kostusia</u> - i. ż. posp. żart. śmierć „Co na tobą idzie? Jejmość Panna Kostusia, cudna dama, a jak jej na imię? śmierć." Wojsko sród. af. 145 „Przysiędzie się do tej gry Panna Kostusia śmierć, zada w ten, aż już cztek nie ten" ib. 309 „Dusił wilk owce - dusił razy kilka, przyszła Kostusia i udusi wilka" Harap 1878. 9.

<u>Kostulka</u> - i. ż. zdrb. imię kobiece Konstancja, Kostusia „Szepnęł do ucha Basi, uściskał Kostulkę" JU Niem. 2, 220.

322

a raczej dla lepszego brzmienia

Kostyczność -i. ż. przez zepsucie, właściwie Kaustyczność", z grec. Dowcip ostry, szyderczy, gryzący zaprawiony humorem. „Nie możesz się pozbyć kostyczności w najważniejszych momentach" J. I. Tez 2. 414. Kostyczny -a -e -ie.

właśc. kaustyczny

traktujący wszystko z kostycznością. „Opowiadał zabawnie i kostycznie, tak że potrafił nareszcie i pana Onufrego trochę rozchmurzyć." J. I. Kr. Hot. wiek. 1878. 12

323
392

Kosy-a-e (so przysł.) ξ ukośny, krzywy „Oczy miał odrobinę kose, uśmiech jakiś krzywy" B. Bol. Nad modr. Dun. 47 „Chociaż nie każ twarz okazywał łaskawą, inni nań koso patrzali" J. Kracz. Lub. 1. 112 „Przywidzi mu się, to że mu ktoś szkodzi, to że ktoś nań koso spojrzał" Id. 71. 44. „Kobiety usuwały się widocznie, świat patrzał nie mię koso" ib. 73. 144. „Był ze mną wprzódy dobrze i serdecznie, a teraz kuso (sic) na mnie patrzy, zimno wita i okazuje mi jakąś urazę." Id. 2. 33. 80 „Nie powiodło mu się zawiązać rozmowę i kuso (sic) nań patrzano, ale go to nie zraziło" B. Bol. Nad modr. Dun. 78 „Zamknięty sam w sobie — we własnych dumach — koso spoglądał na drugich" Jul. Turzyn. G. Lwow. 1887. 40.

Kosynjer-a. m. ry-ów. mn. człowiek z kosą, robotnik pracujący kosą „Pod włodarza rozkaz stawa długi szereg kosyniera" K. Brzoz. noc str. 91. § żołnierz z ruchawki uzbrojony w kosę

325
393

Kosz a, m. narzędzie z wici uplecione do chowania lub noszenia § „kosz wina" pewna ilość butelek wina „Tak więc gdzie miała zostać srodze krew przelana, kończy się na ostrygach i koszu szampana" Al. Fred. 1. 35.

§ „kosz redakcyjny" ~~do~~ „kosz do papierów" do którego wrzucają niepotrzebne papiery, zatem i liche piśmidła nie przydatne do druku „wszystkie jego utwory idą do kosza" (1)

Koszyk a. m. demin § „koszyk" odkosz, odprawa dana przez pannę starającemu się o nią kawalerowi (arbuz) „Żebyś mi do domu bez żony nie powracał, bo jak szósty koszyk do domu przywieziesz (a jużem ich pięć dostał) to ci każę wysypać pięćdziesiąt batów" S. Dobrzań. Księcio. 19.

Koszykowy-a-e od koszyka § Koszykowe-ego n. subst. nieprawy zysk kucharek robiących sprawunki do kuchni „Pominąwszy już tu kwestyę „koszykowego", od którego ochronić się można jedynie osobistem chodzeniem na targi" S. nar. 1880-260.2.

verte

(1) „wśród panującej obecnie manii wytwarzania stowarzyszeń, warto by może zawiązać jeszcze jedno kontrolujące projekta i wzmacniające je do... kowra" Wiek 1886. 119. 3. „Życiorys utonął w koszu redakcyjnym, jak utonęły całe dziesiątki innych moich elukubracyj." A. Rolle G. Lwow. 1886. 280. 2.

3. „Kosz, koszyk" przedział z tarcic dla jednej lub paru osób w łazienkach letnich na rzece „Zmienna temperatura wpłynęła ujemnie na interesa właścicieli kąpieli letnich na Wiśle. szczególniej stagnacja panuje w t. z. „koszykach" t. j. przedziałach damskich" Kur. Codz. 88. 191. 4.

Koszer - n. m. bez l. mn. mięso ~~bite przez~~ z bydlęcia zabitego przez żyda, które według przepisów okazało się bez wady i może służyć żydom do jedzenia; w ogóle wszystko co stosownie do przepisów religii jest przyrządzone „Mięso koszerne, i wszelki koszer nie bez zachodu i pewnych obrzędów otrzymywane, drożej się daleko płaci niż pospolite" J. I. Kras. 32. 71.

w Kujawach wymawiają Kászka

Kószka – i. ż. -szki – szek mn. ul słomiany w kształ-
cie kosza przewróconego „Dawniej nie-
wano pszczoły tylko w ulach prostych
i w koszkach" Ig. Łysk. Gosp. 161 „Pro-
stym ludziom przy zwyczajnych słomia-
nych koszkach trzymać się radzą." ib 162.

Zamyka się przez wszystkie [illegible] 1go wydania [illegible] 328

Z

Koszulina -y, ż. zdrobn. wyr. koszula, koszulka, licha koszula „Maciek jak stał, w koszulinie, bez czapki, bosy, pognał co najprędzej" I. I. Kr. 12. 96. „W koszulinie, zawsze bosy, przepasany wązką krajką" T. Lenar. Liszenka 38 „Bo każde chłopię ma włos białawy, jakby konopie, i koszuliną jeno odziane, a wszystkie równo krajką związane" S. Grusz. Zagr. wsi 87. „Jak zapamiętam, chodziłem bosaka, w szarej koszulinie, rzadko mając czem głowę zawinąć" I. I. Kr. 31. 78. (·)

Koszuleńka -i ż. = Koszulinka -i ż. zdrobn. głów. w pieśniach lud. „Puść że mnie do domu w jednej koszuleńce" O. Kolb. Lud 1. Pieśni 32.

Koszulka -i ż. — § kuch. „Jaja w koszulkach zowią się dla tego, że żółtko pokryte jest z lekka białkiem i przez takowe przegląda" Ćwierc. 365 ob. 43.

(·) „Ilekroć słońce jaśniej zaświeciło, zaraz

małe dzieci boso, w płóciennych ko-
szulinach, wybiegały na drogi." J. Rog.
wiek 1887. 4.

329

Kość-ści-ż. – § „kość z kości" prawy potomek rodu „A żerumy ze krwi jego, z jego kości kościę, starościńskim kielichem więc zdrowie starosty!" W. Pol. 3 Lam. winn. 89. „A kiedy nas Bóg chowa w braterskiéj równości, to niech go Pan Bóg strzeże, kto nie z naszej kości" ib. 133. „O! i niema rozkoszy i niema radości jak pomyśli, że człowiek koń" tej samej kości! i że to serce jego jest niby ogniwem łańcucha, co od Boga płynie w pokolenia" Id. 7. 4.

§ „chorować na młode kości" = na poród, na wydanie na świat młodych kości fig. zamiast dziecka.

§ w 6m przyp. l. mn. „kościami i kośćmi" – „Ryczą bestje apokaliptyczne na równinach kośćmi usłanych" B. Bol. Tut. 1. 6.

330

4

Kościół - a m. ś przysłów. „co po psie w kościele kiedy pacierza nie mówi" gdy się kto drze do miejsca, w którem nie potrafi się zachować. „wątpi kościół boży" powątpiewający o czem.

Kot-a. m. – § przysłow. „Rzuć kota z góry, kot na pazury" stosuje się do tych, co z każdego kłopotu się wywiną. „Ten jeszcze wielki miał przymiot, że się zbić nigdy nie dał z tonu, padał zawsze jak kot na cztery nogi" J. I. Kr. 72. 92. Kotek-tka. m. Koteczka, kotka i. ż. – pieszczotliwie od kom. „mój kotku" „moja koteczka."

§ fig. „przewrócić kota w worku" = zmienić zdanie o czem, przedstawić w odmiennym świetle wbrew temu co się utrzymywało.

<u>Koterja</u> -ji. ż. franc. pewna część towarzystwa wyosobniająca się, tworząca osobne kółko, wyznająca jedne mniemania. „Towarzystwo podzieliło się na koterje" „Hrabina przybyła do Wiesbaden nieznaną prawie nikomu... ale nazajutrz już miała dwór, przyjaciół, wielbicieli i koterję." Bol. Hybr. 90. „W Ciechocinku goście z pod „korony" tworzą koterję nie komunikującą się z ogółem" Echo 1878. 201.

<u>Koteryjność</u> -ści. ż. trzymanie się lub schlebianie pewnej koteryi „Pismo nasze za jedno z głównych zadań swoich położyło sobie wzajemnie porozumienie możliwem. Brzydzi się koteryjnością, pragnie jednak aby pewne pojęcia złączyły z sobą pewne grupy społeczne w jedno-jednomyślne koło" Z. Sara. Echo 1877. 26.2.

<u>Koteryjny</u> -a -e przesiąkły koteryjnością „Miał na widoku tylko pragnienie ogółu, a nie jakieś zaściankowe lub koteryjne względy." Kłosy 43. 254.

Kotiucha -y. m. -chy -ów. mn. prow. myśl. wilk
„Wilki rozdzielają się, mniejszy pochy-
tał górą, a drugi ogromny kotiucha
jarem pokopał" Spuśc. 72.

Kotkowy-a-e od kotka, do kotka należący, kotkowi właściwy „A kiedy kotkowym zwyczajem zawiedziem i zdradzim się wzajem, niech żadne się na to nie żali, bo myśmy oboje mrugali" Wł. Syrok. Śpiew. pol. 4. 45.

335
7

Kotletowy -a -e żart. nakształt kotletu, formy przypominającej kotlet „Miał bakenbardy piękne, rozłożyste, kotletowe, lordowskie" B. Bol. Wybr. 10.

336
8

Kotłować się s. zaim. ndk. wrzeć, gotować się jak w kotle „Takoż trafili na war najgoretszy i dyssydenckiej sprawy kotłowanie" W. Pol 1. pach. ketm. 120 „W Lublinie kędy się kotłowały trybunalskie sprawy" W. Pol 7. 11. ~~Ko~~ s. dok. zakotłować się

Kotłówka -i. ż. wódka prosta, z kotła, nieprzepalana „Ostry zapach prostej kotłówki rozszedł się po izdebce" J. I. Kr. Kłos. Wiek 1878. 5.

Kotłować s. cz. zakotłować – „Takeś mi głowę zakotłował, że już o tem zapomniałam" Felic. pogł. w Łyczyw. Echo 1877 n. 65 st. 2.

skotłować „Te kobiety czasem jak się uwezmą, to tak skotłują głowę człowiekowi..." A. Wilcz. Wiek 1880. 226. st. 1.

„I oto znowu Paryż kotłuje życiem na wskroś paryzkiem, jakie zresztą nigdzie indziej nie jest możliwem" G. nar. 1884. 120. 1.

„Wkrótce pomiędzy naszymi wtórnikami

malarstwa zakotłuje się i zawre, jak w mrowisku, gdy jednocześnie dwaj mistrze pędzla staną obok siebie na wystawie"
Kłosy 1886. 378.
„Myśli nie mógł zebrać, tak mu się wszystko w głowie mąciło, kotłowało, szumiało"
A. Wilcz. Wiek 1885. 231. „Naraz się pokazała się tak zwana kaszka od matni, a żywe kotłowanie się wody, występującej na zewnątrz lodu, dawało poznać, że tam ryb musi być pod dostatkiem" A. Wilcz. Wały rob. 167.

Kotuch-a. m. chyba mn. prow. kojec na drób, kurnik. „Czujne gęsi stado, darmo gęga o pomoc; zamiast Mantiusza, wpada w kotuch Konewka: jedne ptaki zdusza, a drugie żywcem wiąże do pasa kontusza" Ad. Mick. 3. 215.

338

9

Kotyljon-a. m. z franc. taniec, walc z figurami. Kotyljonowy-a-e, od kotyljona „Po kolacji nastąpił kotyljon. Przy odgłosie śliznego i harmonijnego walca Straussowskiego, młodzież rozdawała paniom bukiety, otrzymując w zamian różnokolorowe kokardki" G. lw. 1888. 21. 3.

339

10

Kowalczanka - i. ż. nki - nek nm. gm. córka kowala, kowalówna „Kowalczanka się od niej odwróciła" Sewer G. lwow. 1884. 161.

Kowalny -a -e mogący być kształtowanym przez kucie czyli klepanie. „Kość słoniowa przez wymoczenie w kwasie fosforowym staje się podobno kowalną." Wędr. 39. 207. dający się kuć, kować. „Metal magnezji jest srebrno biały, kowalny" Enc. Wsl. cf klepalny

Kowerta – y. ż. ty um. prow. Galic. koperta „List w żółtej kowercie" Rozs. Sanurz. 1886-2-2.

342

voss. Dzbanek
Kowsz -a . m. „Krzyczę wody, a ten pijak zaczerpnął mi kowszem z beczki i podaje" PJ. Kraz. 90. 87.]

343

12

Koza – y. ż. zy – kóz mn. ≈ posp. „Kozę doić" = odsiadywać kozę, areszt (?) ≈ przysł. „przyjdzie koza do woza" = będziesz potrzebował mojej pomocy, przyjdziesz na moje podwórko. Dodaje się: „koza powie: me! a ja powiem: nie." „Mówiłem: ej Dobrzyński! ej przyjdzie do woza koza… a co, Dobrzyński? widzisz: będzie koza!" Ad. Mick. 3. 222. „Jak się zakochał, jakby go kto ukropem podlał, latał do szalonego podobny. Stara tylko się śmiała. Przyszła koza do woza! mówiła – ale nic z tego nie będzie! nic!" J. I. Krasz. 46. 15. „Poczekaj bratku! przyjdzie czas, że sam będziesz prosić mnie o pomoc. Przyjdzie koza do woza, przyjdzie!" St. Grudz. Echo 1878. 254. „Przyszła koza do woza! – mruknął sam do siebie pod nosem, widząc pana Mikołaja wchodzącego do jego pokoju" M. Pawlik. (Marek Tolnir) Echo 1878. 18 „Co cię tu spro-

wadziło? – Bieda. – Aha! przyszła koza do woza!" B. Bol. Przed burzą 49 ‖ przysłowiowo „raz kozie śmierć" = niech się co chce dzieje ‖ przysł. „wilk syty i koza cała" = na obie strony dobrze. cf. u Ld. owca. „My powiemy, że my tu przyszli dla wizyty: a tak i kozy całe i wilk będzie syty." Ad. Mick. 3. 221. „Nie myśl żebym ci chciał dobrodziejstwo robić – będzie i wilk syty i koza cała" J. I. Krasz. 73. 118 „Panu się szkody nie zrobi, bo to z pańskiej kieszeni nie popłynie. Będzie wilk syty i koza cała." Id. Wiek 1878. 39. ‖ przysł. „Zna się, jak koza na pieprzu" = wcale się nie zna ‖ przysł. „Na pochyłe drzewo i kozy skaczą."

(1) „Dwaj z pomiędzy nich skazani zostali na miesiąc aresztu. Jeden, złożywszy kaucyę, zdołał odroczyć pierwej egzekucyę na swojej osobie; drugi, który nie był w stanie dać żądanej rękojmi już dziś kozę rozpoczął" Wiek 1887. 117. 3.

Kozaczek - czka. m. czki - ów mn. chłopak do usługi, pokojowiec ubrany z kozaczka. „Klasnął w ręce i kozaczek przybiegł" J. I. Krasz. 71. 23 „Dodano mi kozaczka do usług" ib. 44. „Był to dworski kozaczek, sierota do posług wzięty z Wołynia, którego dano Jasiowi za furmana i pokojowca razem" ib. 73. 103. ob. Kozak

Kozeta -y. ż. lm. -zet um. zdrb. Kozetka -i. ż. lm. -tek um. franc. mała kanapa, sofka na dwie osoby „Wolała leżeć na kozetce czytać coś albo drzemać" Js. Kras. Wiek 1878. 14 „Siedliśmy z Emilją na kozetce" B. Bol. Pam. Pan. 97. „Zastał u niej o wczesnej godzinie młodzieńczego kuzyna z którym siedziała na kozetce" Js. Nad niem. Dun. 195 „Mała kozetka, obok niej stoliczek do robót kobiecych" A. Wilcz. Fot. 1. 3. „W rogu salonu na kozetce siedziała Klaracia" Sewer Dług. 23. 42.

346

Kozica -y. ż. ce-zic-um-zool. gemza, antylopa skalna, zwierzę z rodzaju pośred. między jeleniem a kozą, żyjące w najwyż. górach; u nas w Tatrach „Może żadne inne góry nie były liczniej zamieszkane przez kozice, jak przepaściste i niedostępne turnie Tatr." M. Nowic. Kł. i Kw. 339. ǁ prow. kuj. kołek, pałica do wygarniania ziemi zbierającej się na lemieszu w czasie orania „Rataj, jak kanonier z lątem, sunie się z kozicą dumnie." K. Brzoz. Noc str. 92 ǁ kobza, instrument muzyczny drewniany o trzech albo jednej bardzo grubej strunie, używ. na Ukrainie; dudy „Kazał do siebie ze wsi przyprowadzić muzyce, przy której i basetla była i kozice" Ad. Mick. 3. 98 „każę przynieść kozicę, basetlę, dwie skrzypice" ib. 183. „Patrz stoi cymbalista, skrzypak i kozice, poczciwi muzykanci; już się skrzypak zżyma, a kobeźnik kłania się." ib. 317.

347
14

Kozieł, Kozioł -zła m. samiec kozy, cap. – § „kozły przewracać" padać na głowę cf Ld. koziołek – transl. dopuszczać się czynów niekonsekwentnych, niespodzianych, zmieniać przekonania „Ludzie uczciwi i poważni wiedzą co sądzić o tem piśmie, któremu wolno wywracać takie kozły" Czas 1877. 74. – § „kozła przewrócić" transl. upaść w jakiem przedsięwzięciu, stracić majątek, umrzeć. – § „Kozioł ofiarny." § „robić z kogo kozła i barana" = robić z kim co się podoba, mieć na kogo taki wpływ, że jest we wszystkiem posłuszny (nie ma własnej woli) „Stałeś się tyranem całego domu... I ze mnie zrobiłeś kozła i barana" Al. hr. Fr. Dzieła 9. 6. „Ależ pani robisz ze mnie i kozła i barana" J. Korzen. 9. 384.

Koziołek ob. Podkoziołek § koziołek, w pierw. bd. miewa znaczenie nieprzyzwoite „Koziołek in canticis significat pudenda" J. Lipiń. Zwycz. ludu w. pol. Zbiór wiad. antrop. 8. 66 „Dana,

dana, da golę cię, mam koziołek, ogolę cię.
Mam koziołek dubeltowy, co ogolę (sic. Ogoli?) panny, wdowy." ib. 67 (O. Kol. ib. daje przypisek: „odnosi się także może do kozika, noża składanego" prawdopodobnie; jednak, koziołek ma te znaczenie j. w.)

kozi-_ia_-_ie_ § posp. „kozie siano" rózga, pęk suchej brzeziny

348
15

Kozun-nia. m. wzgl. kozak „Czasami nas zerżli, lecz częściej tak było, że gracko się kurtą kozuniom skroiło" W. Bol 9. 109. „Nie jeden rozpowiadał naprzód, jak on tam kozuniów rąbać będzie" J. Dzierzk. 8. 19 „Hurra było tak silne, że się kozunie coftnąć musieli nazad do lasu" ib. 363. (·)

Kozak-a. m. – w przysłowie „wyskoczył jak kozak z maku" = wyrwał się jak Filip z konopi, ni w pięć ni w dziewięć, niestosownie „Otóż, Hrycku, wyskoczyłś niby ten kozak z maku!.. to takwo powiedzieć, ale..." J. J. Jez 1. 4. (1.)

(·) „Upatrzywszy sobie jednego kozunia, podjeżdżał go ciągle" Ex. Berz. Tydz. 7. 165.

(1) w „kozak" fig. mówiąc o dzieciach, podrostkach i kobietach, żywy, żwawy, nieuglaskany, gotów do dokazywania, dziki, rezolutny „Kobiety rezolutne tak zwane kozaki, które ~~[illegible]~~ sobie z niczego nic nie robią. Kozak-dziewczyna musi być zalotna i z męż-

„Odwiodłem pwintówkę, i oparłszy ją na piersi, czyhałem na kozunia" J. Gord. Kauk. 137.

czyżnami poufała. Kozak-mężatka zwykle jest przedmiotem nieustannego utrapienia dla męża" A. Wilcz. Dod. do Szczut. 1882. 203.
„Baba lat ze siedmdziesiąt mająca, kozak była urodą, siłą, zdrowiem i żywością" J. I. Krasz. Bies. lit. 11. 53. (2)

Kozaczysko-a. n. /im./ ska mn. zgrub. kozak, pouf. i z przyhylnością „Powiedział to czcześnik tak stanowczo, że kozaczysko ręce opuścił, i przez chwilę stał jak posąg nieruchomy." P. J. Dyk. Ost. sejm. 1. 121.

Kozakierja-ji. ż. postępowanie po kozacku, w mowie fig. „Proponowałbym zaprowadzenie dwóch kursów w instytucjach naukowych żeńskich: jeden dla flegmatycznego temperamentu dziewcząt, kurs racjonalnej naiwności, a drugi dla żywszego, postępowej kozakierji" A. Wilcz. Dod. do Szczut. 1882. 203.

Kozakowaty-a.-e mający w sobie coś kozackiego „Córka ładna dziewczynina, śmiała, rezolutna, kozakowatca, i po francusku mówi ślicznie." B. Bol. Pam. Pan. 24. (J. I. Krasz. 2. 33. 18.)

349 2. 16

(Kozuń) „Hurra powtórzyli nasi.. kozaki w nogi... strzelił za niemi, kulka świsnęła, kozunie jeszcze lepiéj... tak dalece, że jeden pikę swoją upuścił" A. br. Fr. Dz. 11. 74.

(2) „To kozak dziewczyna!" A. Wilcz. woły rob. 173

350

17

Koźlak-a i Koźlarek-rka m. prow. kuj. pewien gatunek grzyba jadalnego „Koźlak, jak przewrócone kubka dno wypukłe" Ad. Mick. 3. 71.

351
18

Kożuszek - szka m. szki - ów m. ż na śmietance, po ugotowaniu jej. „I sama lekko świeży nabiału kwiat garnie do każdej filiżanki w osobny garnuszek, aby każda z nich ubrać w osobny kożuszek" Ad. Mick. 3. 50. „Kawa to trunek smakoszów co kożuszki lubią." Jd. Krasz. 72. 152. „Przy ogniu, u kominka śmietanka się zbiera, i kożuszek garnuszki już pokrywa hojny." Jd. Mrówka 1869. 19. „Kawa doskonała, śmietanka z mojego gospodarstwa. Proszę pić ze smakiem i pochwalić kożuszek." J. Korzen. 11. 48

Kożuszyna - y m. ny - ów. mm. lichy kożuch „Na dworze wiatr ostry; mam pod habitem kożuszynę, a czuję go dobrze" Jd. Krasz. 95. 17 „Odziewał się każdy jak miał i jak chciał, ten w opończę, tamten w kożuszynę, inny w kaftan stary" Jd. Król. syn. 1. 176.

Kpiarz-a. m. rze mn. wydrwiwacz, kpiący ze wszystkiego „W szkołach jeszcze uchodził za dowcipnisia, kpiarza, jak to mówią, kutego na wszystkie cztery nogi." A. Wilcz. Wiek 1878. 280

Kpina-y. ż. ny mn. Kpinka-i. ż. ki. mn. głów. używ. w l. mn. „Kpiny, kpinki," żartowanie, drwienie, przedrwiwanie, szydzenie „Wykrzrał się kpinkami z najstarszniejszych nawet bąków" JI. Krasz. 72. 92 „Dnie, a z niemi druga młodość leciały jedne po drugich na kpinkach, zabawkach, igraszkach, rozmowie zawsze drwiącej i ostudzającej" ib. 153. ob. przekpki.

353
19

Krach - u. m. chy-ów mn. wyraz wzięty z niem. w znaczeniu upadku, pogromu, a zastosowany po raz pierwszy do katastrofy giełdowej w Wiedniu w 1873 roku „Właśnie ów sławny krach i jego następstwa ciężyły nad austryacką stolicą" B. Bol. Nad mod. Dun. 156 ob. Wied 1886. 172. Franja rysownika cf. Skrachować się.

„Krach-krach... coś niby wronie krakanie, słyszeć się dało pierwotnie w Wiedniu i powtarza się następnie to tu, to ówdzie. Usłyszeliśmy je w Paryżu nareszcie... Mówiono o katastrofie finansowej, wywołanej przez bankructwo banku „Union Générale." T. T. Jeż Now. 1882. 46. 1. „Dowozy pszenicy w ciągu tygodnia ubiegłego były znacznie mniejsze, w skutek czego usposobienie rynku było bardzo spokojne i ciszę tę przerwał dopiero krach w Chicago" Wiek 1887. 134. 2. „Ogródki skończą i tego roku „krachem," wyjadą w towarzystwie

komorników, ścigane przez wierzycieli, aby wrócić za rzeki mienzy... bez repertoaru"
G. lwow. 88, 168. 2 kejl.

354

Kraciasty-a-e sło przym. ż kolorowy w kraty „Mieszczki z głowami owiniętemi w kraciaste jaskrawe chusty" El. Orz. Kur. War. 1878. 254. „Zawinęwszy siebie i dziecko w kraciastą chustkę, chodziła kołysząc je" M. Bał. Pam. dziadż 9

Kradzca -y. m. -cy -ów mn. rzeczownik czasownika „kraść," używany tylko w wyrazie złożonym „świętokradzca." Podobnie jak niesłusznie wyrate z użycia „kradzieżca, kradzieżnik," mógłby bezpiecznie zastąpić źle określający rzecz wyraz „złodziej."

356

21

Kragel - gła. m. prow. z niem. na Szląsku: kołnierz. Bib. war. 1849. 3. 347.

357

22

Krajać st. cz. ndk. § Skrajać dk. w grze bilard. robić bilę nie uderzając ją swoją wprost, tylko z boku „Chciał pięknie skrajać matkę do środka, tymczasem sam się zgubił." Now. 1882. 66. Felj.
„Kraję czerwoną do rogu" (1)

Krajanka -i. ż. ki. nn. § w grze bilard. skrajanie bili. § plasterek, kawałek odkrojony czegobądź „Ustawiono naczynie z wodą, do której rzucano krajanki z cytryn i pomarańcz." Rolle G. lwow. 1886. 278.

(1) § „skrajać kogo" = oszukać „Pan myślisz, że ja pana skrajałem na tej sprzedaży. Jak Boga kocham, ani grosza nie dostałem więcej." W. Kosiakiewicz. Moja ciocia.

Krajobraz-u. m. -zy -ów. lm. widok jaki przed-
stawia oczom naszym natura. „Widok
wcale nie rozległy, ale oko spotyka się
z lasami, które przy wzgórzach i wo-
dzie już wdzięczny krajobraz stanowią."
J. I. Kras. 1.13 „Całe dnie spędzał w lesie,
wpatrując się w krajobraz, niebo i słoń-
ce" ib. 2.189 „Czem więcej narastają pącz-
ki przyszłego listowia i kwiatu, w tem
więcej odcieni i kolorów poczyna się zmie-
niać znany krajobraz na lesie, po łanach
i łąkach" W. Pol 7.257 „Po wyżęciu zboża,
złota ścierń połyskuje w rosie i cały kra-
jobraz się zmienia, bo bydło ciągnie przez
ściernie." ib. 282 „We wspomnieniach jak
odległy krajobraz zarysowały się jej lata
młodości i siły" B. Prus Kur. War. 1878. 242.
§ obraz przedstawiający widok okolicy, pej-
zaż, landszaft. „Malarz szukał widocznie

miejsca na krajobraz" J. I. Kraszewskiego. Na cm. na wsi. 87.

359
23

Kraków – a. m. ż warsz. sposób mówienia o kobiecie „pojechała do Krakowa" = odbyła połóg, miała dziecko „Czekała ją tak zwana podróż do Krakowa... podróż dla młodych mężatek tak upragniona, a tak straszna i trwogą przejmująca zarazem, z której się albo żywego gościńca, albo... i śmierć czasem przywozi." Jord. Tyg. powsz. 1884. 787. „Pani Mateuszowa po kuracji zaleconej przez doktora ma odbyć wycieczkę sanitarną w Karpaty, zwiedziwszy wpośród po drodze Kraków" Kur. Świąt. 1875. 30 „Będzie zbyt młodą, miała wielki czas jeszcze na podróż do Krakowa" ib. 1877. 47.

360
24

<u>Krakowiec</u> - wca - m. - <u>wcy</u> - wców. lic. niem. krakowiak, krakus. „Już ja na to użyłem pewnego sposobu, że tu żaden z krakowców nie pokaże oka" J. N. Kam. Krak. i Gór. 69.

Krakówka - i. ż. wki - wek prow. Podlasie - nazwa śliwki damasceny.

Krakowiaczek - czka m. zdrob. Krakowiak.

Krakus -a. m. sy -ów. nm. krakowiak 3) żołnierz z ~~[illegible]~~ lekkiej jazdy, utworzonej po raz pierwszy w ostatnich latach księstwa warszawskiego z rodowitych krakowiaków i nazwanej od krakowskiej chłopskiej sukmany służącej jej za mundur. W regularnem wojsku za królestwa kongres. nie było Krakusów i występują znowu w 1831 r.; stąd z pojęciem Krakusa połączonem jest pojęcie żołnierza powstańczego, narodowego. „O Krakusach dzieciom nucę, a powiastką w starych cucę staropolską krew" W. Pol 9. 4.

363
26

Krakuska - i. ż. ski - sek mn. czapka przez krakowiaków oraz krakusów w wojsku używana „Bartek w krakusce z pawiem piórem." K. Chłęd. Sylw. 3.

Kramarz -a. m. § żartobl. lud. Kuj. kierda, kiernoz „że skrzynkę (jakby z towarem) z tyłu za sobą nosi."

Kram -u. m. -my -ów mn. § bez l. mn. przen. kłopot, turbacja. „Wykonał czcionki stalowe w zamiarze wydrukowania niemi miniaturowej edycji Komedji Boskiej. Każdy atoli z zecerów wzięty do składania, musiał zaniechać ledwie zaczętej pracy. Większy jeszcze był kram z korektą. Korektorowie tracili wzrok lub nabawiali się niebezpiecznych zapaleń" Bibl. lit. 9. 352.

Kramarzyć się

365
28

<u>Krańcowość</u> -i, ż. ~~bez~~ ści lmn. posuwanie się do ostatnich granic w przekonaniach „Unikać będziemy wszelkiej bezcelowej polemiki i zarówno jednostronnej krańcowości." Ogn. dom. 1874. 1.

<u>Krańcowy</u> -a -e, skrajny, na samym krańcu znajdujący się; w znacz. moral. posuwający się w przekonaniach do ostateczności „Krańcowy demokrata."

Krankfoter - tra. m. try - ów mn. prow. Galic. „Jeden z krankfotrów opowiadał, że chory zleciał z łóżka i musiał go udusić; był to dozorca szpitala" G. nar. 1882. 288. 3. ?

367
29

Kraprot - u. m. ty - ów. mn. sukno czerwone farbowane korzeniem marzanny zwanej też krapem „Kraprot sukno czerwone, które trębacze dawnej kawalerji narodowej używali, jest to francuzkie garance." M. Czaj. Wernyh. 2. 294.

Kraprotowy - a - e z kraprotu „Nadciągnęła chorągiew kawalerji narodowej, na białych koniach, w kraprotowych kurtach srebrnym galonem naszamerowanych, w kraprotowych rajtuzach" M. Czaj. Wernyh. 2. 9.

Krasawica y. ż. ce mn. ross. piękność, kobieta piękna „Córa na Litwie możnego dziedzica, z cór nadniemeńskich pierwsza krasawica." Ad. Mick. 2. 18.

Krasować st. cz. ndk. prow. kwitnąć (cf. krzcieć) „Pod koniec maja na zielone święta zielone kłosie krasować poczęto; mży się jak fala polanka bogata, pył chleborodny jak dym nad nią lata” Wł. Syrok. Gaw. 21.

Kraszanka - i. ż. ki lm. prow. pisanka, ~~[illegible]~~ farbowane jaje wielkanocne „Farbowane jajka tak zwane kraszanki podczas świąt wielkanocnych." Ż. Pauli 31.

Krater -u. -ry mn. z grec. czeluść wulkanu, którędy też wybucha. „Podróżnik spotyka co krok otwarte paszcze kraterów, kipiące lawą wewnętrzną." Bluszcz 1886. 223. „Bigos jak kamfora ginie... tylko w czeluściach saganów, wre para, jak w kraterze zagasłych wulkanów" Ad. Mick. 3. 115. „Wojna domowa, niby przytłumiona, wrzała jednak jak wulkan podziemny, szukający odpowiedniego do wybuchu krateru" Tow. nauk. i liter. 14. 365.

Krawatka - i. ż. tki - tek nm. franc. krawat, wąski pasek materji, z kokardką, zastępujący dawniej używaną chustkę na szyję lub halsztuk „Na szyi jasno niebieska krawatka" J A Tr. 1.176 „Dawno mi białą kamizelkę i białą krawatkę" A. Wilcz. Fot. 1.175.

Krawcowa -ej. ż. we -ych lm. § trudniąca się krawiectwem. W Galicji mówią krawczyni -i. ż. nie -czyń lm. „Krawczyni uzdolniona w kroju i szyciu poszukuje zajęcia..." Dz. pol. 1888. 16. 2-ogłosz.

Krawiecczyzna – y. ż. ~~k~~ krawiectwo, rzemiosło krawieckie „Uzdolniona w kroju i szyciu, prowadziła krawiecczyznę przez kilka lat na swoją rękę" Dz. pol. 1888. 16. 2. Ogłosz.

375

31

Krąglutki-a-ie ze wszystkich stron okrągły

„Na krąglutkim korpusiku, osadzona była głowa w kształcie makówki"

J. I. Krasz. 46. 8.

376

Krągły-a-e okrągły „Był słusznego wzrostu, szerokich ramion, nie otyły ale w miarę krągły" J. I. Kracz. 31. 21. „Fryzura wysoka w kształt krągły ułożona" S. Krasz. pow. poet. 3. 13. „Dotknął jej piersi i uczuł, że ma pod ręką dwa krągłe i jędrne jabłuszka" Wł. Ord. Bokac. 2. 271.

Kreda -y. ż. zdrb. Kredka -i. ż. § tj. „kredka, z kredką żyć" = oszczędności, wyrachowanie „Kilka zamożniejszych rodzin pozpędza zimę w miastach, większości wszelako i to większości znaczna, nie opuszcza wioski i żyje, jak to mówią, z kredką w ręku" Wiek 1888. 7. 3.

378

32

Krechtać -tał -chce st. cz. ndkn. chrząkać, mówić niewyraźnie, chrząkając „krechcąc przed naprzeciwko podkomorzego" T. T. Zer. 2. 6. „Ehę.. ehę..- krechtał książę, szukając frazesu jakiegoś stosownego." ib. 12.

379
33

Kredytówka - i. ż. wki - wch. mn. handl. giełd. akcja kredytowa „Z wartości spekulacyjnych kredytówki austryjackie podskoczyły o 4 marki" Kur. Warsz. 1887. 325. Dod. por. 4.

Kremacja - ji. ż. palenie ciał ludzkich po śmierci

Kremacyjny - a - e, tyczący się kremacji; „Mają być wprowadzone w Indjach aparaty kremacyjne do palenia ciał umarłych" G. lwow. 1887. 266. 3.

Kreol-a. m. 1e-ów. mn. Kreolka-i. ż. 1ki-lek. mn. z hiszp. Criollo, indywiduum czystej krwi europejskiej zrodzone w Indjach zachodnich czyli pod niebem zwrotnikowem „Znalazł miłosne listy, jakie mu nie tylko piękne kreolki, lecz i najpiękniejsze białe panie obdarzały" Przew. nauk. i liter. 14. 471.

Kreować sł. cz. ndkn. Łac. tworzyć, robić kogo czem, mianować „ ~~wolno im było oddawać też grunta w wieczystą dzierżawę, podług praw feudalnych~~ „Stawały się powyższe towarzystwa właścicielami gruntów zdobytych i wolno im było oddawać też grunta w wieczysto, dzierżawę, podług praw feudalnych, nowo poprzez nie kreowanym baronom, hrabiom" Przew. nauk. i lit. 14. 168.

35 383

Krepina -y. ż. -ny mn. z franc. zwitek włosów sztucznych poplątanych, służący kobietom za podkładkę pod włosy, aby też wydawały się obfitszemi.

Kres -u -m. § absol. in plur. Kresy -ów, ogólnie: pogranicze kraju; ściślej tak zwano wschodnio-południową granicę Polski, a obecnie i zachodnią od Prus „Pogranicza od Tatarów i Wołoszczyzny, a później i od Kozaczyzny, strzegły nieliczne chorągwie w długiej linii rozciągnięte od Dniepru do Dniestru. Linie te nazywano Kresami" W. Pol 3. 95 „Od kresów dzielnego rycerza witano" ib. 48. § meton. służba wojskowa na tychże Kresach „Był to stary bywalec, z wielkim szramem na czole, to z Ukraińskich Kresów pamiątka" J. Dzierzk. 8. 18.

Krescytywa -y. ż. wy. nm. z łac. los, karjera, poprawa bytu „Około połowy 18 wieku Niemcy były krainą marzeń dla Włochów i Szwajcarów, którym się w domu siedzieć nie chciało, a woleli wzorem wielu szczęśliwych, po dworach książęcych i królewskich szukać tego co u nas zwano krescytywą.” J.I. Krasz. Z 7 let. wojny. 1. 3. „Jechał z pewnością otrzymania posady sekretarza i dalszej świetnej krescytywy.” ib. 2. 168 „Ta ranga otwierała wrota do dalszej krescytywy” B. Bol. Przed burzą 6.

Kreska – i. ż. ski – sek. m. ż kresy, kres, nieszczęście, przypadek; przysłowiowo: „przyszła kryska na Matyska.” = popadł w biedę, w nieszczęście „Dobrze mówisz, mój sąsiedzie, przyszła kryska na Matyska” Wł. Syrok. Gaw. 4. 64. ob. Matysek

387

37

Kreton -u, m. -ny -ów, m. franc. cretonne, perkal dychtowny różnobarwny, ~~uży-wany na pokrycie mebli oraz na kowu-le wszelkie kolorowe~~ „Sofa pokryta kwiecistym kretonem." A. Wilcz. Fot. 1. 31.

Kretonowy -a -e, z kretonu, „Łóżko osłonięte kretonową kotarą" Haj. Gaz. lwow. 1885. 244. 2.

Krętu wętu posp. wyrażenie na określenie ustawicznego ruchu, bieganiny, rzucania się „Pies... bawiąc go, to z boku harcuje, to się naprzód wysforuje, ogonem wciąż dla zachętu krętu-wętu." Ad. Mick. 1. 267. „Bartek rżnie na basicy, Kuba barcze na piszczałce, a Mateusz krętu wentu, udaje, się do kurentu" Kantycz. 2. 47.

38 389

Kretyn -a. m. -ni -ów um. nazwa mieszkańców krajów górzystych (w Alpach) odznaczających się narostem gardłem i upośledzonych na umyśle ǂ przen. idjota, człowiek ograniczony w ostatnim stopniu „Więc człowiek, który genjuszem swoim opanował glob ziemski, tak samo staje się karmią dla robactwa, jak najnędzniejszy kretyn, którego marny byt od początku do końca życia zawsze w powijakach bezmyślnego niemowlęctwa?" Dz. pol. 1887. 304. 1.

390

39

Krewka - i. ż. krew, zdrobnienie napotykane w pieśniach ludowych „Co za krewka pod stołem przysypana popiołem?" O. Kol. 1. 21.

Krewniaczka - i. ż. -czki - czek lm. posp. krewna „Chciałby żeby nikt nie widział, że przychodzi do swej krewniaczki, która służy" A. Wilcz. Fot. 1. 32. „Mało to każden magnatus ma dalekich krewnych i krewniaczek między szlachtą, które to krewniaczki później za swych zamniejszych dworzan wydaje." H. Sienk. Og. i mie. 3. 270.

392
41

<u>Krezus</u> -a. m. imię włas. w starożyt. król Lidji słynny z bogactw. ‖ -sy -sów mn. przen. człowiek bardzo bogaty, bogacz, miljoner. „Biedna i niepozorna figura, a siedzi na pieniądzach! to Krezus, panie, bogacz!" J. I. Krasz. 13. 31. „Obiegała wieść, że ten starzec, który odartą landarą zajechał, był Krezusem." Id. Wiek 1878. 53. „Te skórzane buty zabłocone chodzą po złocie... to krezus" B. Bol. Dzien. Sev. 41. „Kto nie słyszał o Herzu, kapitaliście i wielkim kupcu, którego w tamtej okolicy powszechnie krezusem zwano?" L. Kun. Tyg. Il. 2. 1. 171. „Chcąc pan hrabia pożyczyć, a grubo, postanowił przedewszystkiem ugłaskać krezusa." Mucha 1871. 7

<u>Krezusik</u> -a. m. -ki -ów zdrob. krezus, żart. bogacz na małą skalę. „Krezusik świeży, cały w złocie" Stef. z Opat. Ruch lit. 1877. 34. „Jordan Hruszka, Krezus <u>in spe</u>, bo ciągle o zbogaceniu mówił tylko, a tymczasem dosyć ubogi chłopak." J. I. Krasz. 58. 76.

42 393

Kroć § klnąc, używa się w formie „kroćset" albo absol. „kroć" z dodatkiem djabła lub innego wyrazu albo imienia np. „A, do kroćset Maików!" albo „kroć djabłów zjadłeś!" „Cóż tam ten pan? – a bierze się do kroćset djabłów zaraz do obrachunków" J. I. Krasz. 75. 73.

§ Samo „kroć" z dodatkiem liczby, gdy mowa o pieniądzach, kapitałach, znaczy tyleż razy sto tysięcy np. „sześćkroć" = 600,000 „Wieś sama była warta trzykroć, a gdzież reszta?" B. Prus Kur. War. 1878. 243. „Jest ciepła Litwinka... odbiera dwakroć sukcesyi po ciotce" A. Wilcz. G. pol. 1877. 185 „Stary skwera do sjwizny głupie pięćkroć gotowizny pod podwaką marnie dusił" Mucha 1871. 9. Dod. „Pan August ma ledwie dwakroć majątku, a ty będziesz miała milion" J. Korzen. 1. 18.

394

43

Krociowy-a-e posiadający krocie, bogaty

„Pan Teodor mógł i powinien się był ożenić, wedle nich, z panną kroćiową."

J. I. Kras. 29. 12.

395
44

<u>Kroić</u> st. cz. ndkn. – na co, mieć zamiary, chętkę na co, zakrawać np. „Nie przystępuje do ugody, bo kroi na grubsze zyski" „Aha! ~~ta~~ na to państwo kroicie!.. ho! ho! z tego nic nie będzie!" 77. Kraw. 72. 46.

396

45

Kroknąć - nę - nie st. cz. dkn. prow. lud. krak., postawić krok, dać krok, postąpić krokiem „Jak taki wielkon (wielkolud) legnął, to załegł pół mili, a jak kroknął, to ćwierć mili" Karol Mátyás. wieś Zabrzeże, pow. Nowotarski G. kr. 88.145.1.

397 46

Królewski -a -e § wspaniały, uderzający wyrazem majestatu „Każdy na nię zwracał wejrzenie, dziwiąc się skromnemu ubraniu przy królewskiej twarzy." J.I. Kras. 46. 63.

Królewskość -i. ż. godność, dostojność, majestat królewski „wydał pamflet zwracający się przeciw królewskości, Rządom, Izbom parlamentarnym, zgoła przeciw wszystkiemu, co jeszcze ma powagę w świecie" Dz. pol. 1886. 184. 3.

Królować cz. ndkn. § fig. odznaczać się, przewyższać rozmiarami, ogromem, stać na wydatnem miejscu „Na środku dziedzińca staroświecki jeszcze króluje piętrowy sernik." J.I. Kras. 71. 63. „Pomiędzy chwastami królował bodiak o zawoju czerwonym" T.T. Jeż Bibl. lit. 3. 68 „Były tam jeszcze pod oknami dwa stoliki, równie zapapierzone jak królujące na środku biurko" Kaj. G. Lwow. 1887. 111.

verte

Król -a. m. § przysł. „król jedzie, królowa pogania" = po królewsku, przepysznie, znakomicie „A jak ona gra, król jedzie królowa pogania… zakochasz się z pewnością." Wł. Zag. Wiek 1888. 28. (zapytać się Zag. czy to nie jest przypadkiem tytuł jakiej komedji?) § „tam, gdzie król piechotą chodzi" = na potrzebę, do wychodka, z czego zrobiono dziwny synonim: „Jak pan będzie chciał iść do króla-szchta do mnie usługująca mi stróżka krakowianka to tu jest kluczyk i konwerka do tego mieszkania" 131. § pierwotn. tylko w 5 przyp. „mój królu", królu, dobrodzieju zrób mi to cię proszę."

398

Kronprync – a. m. wyraz niemiecki Kronprinz, używany niekiedy gdy mowa o następcy tronu dawniej pruskiego a dziś niemieckiego. „Wstępujący dziś na tron młody kronprync Wilhelm pod imieniem cesarza Wilhelma II” Wiek 88, 133. 2.

croupière

Kropierz -a. m. rze nm. z franc. kapa na konia zbrojnego, przez rycerza dosiadanego, niegdyś używana „Jechał w zbroi na rosłym koniu, okrytym od głowy aż do ziemi fałdzistą, pstrobarwną deką czyli kropierzem" K. Szajn. Jad. i Jag. 1. 215 „cf. Długosz Hist. 10. 260. Gercken Cod. dipl. brandenb. 4. 411." ib. 377 „Żelaza nie dźwigali nazbyt ciężkiego, ale mieli się czem okryć i z czem potykać. Miecze ostre, oszczepy twarde, małe tarcze kute, hełmy żelazne; u starszyzny i na kropierzach koniów nie zbywało a na piersiach blach wielkich mieli dosyć" J. I. Kras. Król. Syn. 3. 211.

400
48

Kropka -i. ż. -pki -pek mn. § fig. „stawiać kropki nad i" = wyraźnie co wypowiadać, bez omówień i krępowania się jakiemiś bądź względami „Szekspir żadnej kropki nad i nie opuszcza i jest nieraz do zbytku otwartym" G. lwow. 1885. 63. 4. § „znaleźć się w kropce" żart. zamiast: znaleźć się w punkcie t. j. dobrze, stosownie, odpowiednio, jak należało „Najbardziej w kropce znalazło się trzecie stowarzyszenie, młodzieży handlowej, które widząc, że we Lwowie zapowiadają „słotę i zimno" drapnęło w niedzielę do Stryja" G. nar. 1885. 119. 3. „Choć podobno nie tęgiej był głowy, lecz umiał wszędzie znajdować się w kropce" Kur. Świąt. 1879. 46. 3. § lud używa pospolicie „kropka" zam. kropla „Jno parę kropek tego leku wziął na cukier, i zara mu pomogło".

801
49

<u>Kropla</u> – i. ż. § w l. mn. „Krople" żart. zam. wódka, wódeczka „mieć flaszeczkę zawsze napełnioną kroplami pociechy, są to rzeczy arcy dobre.." A. kr. Fr. Dzieła 11. 6.

e

Kroplêć st. cz. ndkn. Skroplêć dkn. zamieniać się w krople, spadać w kroplach „w klepsydrze ziarnko za ziarnkiem upada, w życiu ludzkości łza za łzą kropleje" M. Pawlik. Pam. Pień. 2.

kroplić = zamieniać w krople, st. czynne.

403
51

Kropnąć n. cz. dkn. § posp. wypić gracko „Kropnij węgrzyna jedną i drugą lampę." Au. Wi. 5. 207.

52

Krótkowidztwo – a. n. bez l. mn. Krótkowidność wzwz. dźi, krótki wzrok ‖ fig. w znacz. moral. trudności pojmowania tego, co nam nie podpada bezpośrednio pod oczy „Nasza wieś, nasza parafia, przed oczyma jedynie nam stojąca, wyrabia w nas krótkowidztwo, małowidztwo, niskowidztwo" M. Tyg. Ilustr. ~~II~~ 22. 387.

405
53

Krowiarnia – i. ż. nie nm. obora, stajnia dla krów „Mignął się blask latarni; to kłusznica wracała z krowiarni" Tyg. Il. 1. 41.

406
54

Krowiczka - i. ż. krówczka, krówka - zdrobnienie napotykane w pieśniach lud. „Podajże mi chłopcze żółte rękawiczki a pójdę ja pójdę wydoję krowiczki" O. Kol. 1. 114.

Krowięty - ego m. „tak się nazywa w języku zakulisowym chórzysta i w ogóle aktor podrzędny" W. Kościelewski. Moja ciocia. „Jako aktor - ostatni krowięty, który do niczego w teatrze nie dojdzie" ib. „Stracę i karjera zrobiły klapę. Czeka mnie smutny los zwyczajnego krowiętego." ib.

407
55

Krowina -y. ż. my. mn. zdrb. mała, licha krowa „Niech mię w. pan zaratuje, inaczej to ja się nigdy na krowinę nie wspomogę" A. Wilcz. Fot. 1. 97. „W sieni pozostawiła uwiązaną krowinę swoją, jedyną drobnej jej dziatwy karmicielkę" Jul. Turczyń. G. lwow. 1887. 40.

56 408

Kruchy -a -e § fig. niepewny, delikatny, chorowity, mówiąc o człow. § kiepski, lichy, trudny, wątpliwy „Ze złym człowiekiem i nam sprawa krucha." Wł. Syrok. Gaw. 4. 32.

409 57

Krucica -y. ż. ce nn. – chociaż właściwiej, jak u Ld. krócica, krótki pistolet kieszonkowy „W tem ksiądz dostał z rękawa krucicę: pal Tadeuszku! krzyknął" Ad. Mick. 3. 227 „W olstrach krucice, a strzelba w wytoku" W. Pol 7. 210 „I palnął dwa razy przez okno z krucicy" ib. 9. 111.

<u>Krupa</u> -y. ż. <u>krupy</u> - krup mn. ż przysłowiowo: „psy w krupach" = szkoda, niebezpieczeństwo „Otóż to gadu! gadu! a psy w krupach!.. gotowi podać kawę, i kawa ostygnie" J.I. Krasz. 2.184. „U nas się wszystko zbywa żarcikami, przywara i lekkomyślność trawią nas i pożerają, o patryjotyzmie deklamuje się wiele, a po staropolsku mówiąc, tymczasem - psy w krupach!" B. Bol. Nad mod. Dum. 106.

411
60

Krupiarnia - i. ż. nie um. młyn urządzony do wyrabiania krup „Na grobli szumi przepyszny murowany młyn i krupiarnia."
JI. Krak. 74. 34.

412
61

Krupić się st. zaim. ndkn. = posp. prow. kłócić się, kramarzyć się, swarzyć jak krupna baba, przekupka. „Nie krup się z nim, bo nie masz o co."

413

62

Krupjer-a. m. rzy-rów. um. z fran. pomocnik bankiera w publicznych domach gry hazardownej „Wchodzę do sali… właśnie gra miała się otwierać – przy rouge et noire siedzi Gucio i sprawuje funkcje krupjera" B. Bol. Pam. Pan. 255 „Krupjer wprawia w ruch nie tylko walce rulety, ale jeszcze palcem podrzuca kulkę, żeby biegła po tarczy" J. z S. Dobierz. Echo 1877 93. 3. Fel.

Krupjerować st. cz. ndkn. pełnić funkcje krupjera.

414
63

Krwawić st. cz. ndkn. Zakrwawić dkn. § fig. „serce krwawić” = krwawy ból sercu nadawać. „Ale czyliż to tobie karać mnie przystało? krwawić serce, że ciebie swojem bóstwem miało?” A. kr. Fr. 2. 57. § fig. nadawać barwę krwawą, rumienić. „Słońce spuszczało się już ku ziemi, kraśną swą tarczą krwawiąc na zachodzie widnokrąg.” Jord. Tyg. Il. 2. 13. 11. § -się st. zaim. fig. „A oko słońca weszło. Jeszcze nieco senne... siedmią barw błyszczy razem: szafirowe razem, razem krwawi się w rubin i żółknie topazem.” Ad. Mick. 3. 280.

415
68

Krwawica -y. ż. mienie, własną krwawą pracą nabyte. „Zmarł bezpotomnie i familia nie wiem czy kiedy wydźwignęła jego krwawicę" J.I.Krasz. 2. 229. „Wszyscy dziś tracą, albo to ja nie miałabym prawa mojej krwawicy przeznaczać?" Id. wiek 1878. 25. „Gdyby starsi chłopcy moi żyli, ludziom dojrzałym zostawiłbym krwawicę ojców swoich i swoją" El. Orz. Kur. War. 1878. 255. O! gdyby ojciec-garncarz przewidzieć mógł te świetne metamorfozy, w jakich krwawica jego i ojców jego światu objawić się miała!" ~~El.~~ ib.

Krwawnikowy -a -e z krwawniku wyrobiony „~~pierścień~~ sygnet krwawnikowy" ‖ koloru krwawniku, czerwony „Wnet z szumem trysnęły trzy strugi, jeden biały jak srebro, krwawnikowy drugi, trzeci żółty. Ad. Mick. 3. 188.

Krwiożerczy -a -e żądny krwi, srogi, okrutny „Woził z sobą parę pistoletów w szkatule.. mimo to krwiożerczym nie był" B. Prus To i owo. 21.

Kryca – r. ż. prow. Sanoc. stal gorsza, używana np. do motyk zwycz. i t.p.

Krajchać cz. ndkn. prow. kuj. w. pol. tłuc, rozbijać, rozdrabniać, rozkruszać np. bryły zeschniętej ziemi, gliny, „kartofle krajchane" t. j. roztarte, tłuczone pokrajchać dkn.

420

67

Krypka -i. ż. pki - pek mn. zdrb. mała krypa, łódka „Ej gdybym tylko miał za co sprawić sobie krypkę tobym przewoził na Saską Kępę." A. Wiśn. Nad Wisłą 59.

Kryptogamy-ów w l. mn. bot. z grec. skryto-płciowe, mówiąc o roślinach. „On był na świecie, jako grzyby kryptogamy: więdniał i schnął od słońca..." Ad. Mick. 2. 284.

922
69

Krysasty -a -e prow. mający wielkie krysy, o kapeluszu „Zdjął swój krysasty kapelusz z głowy" Wal. Łoz. Czar. Madw. 104.

Krysy-ów. l.mn. prow. skrzydła u kapelusza, kania „Ogromny kapelusz słomiany z nadzwyczaj szerokiemi krysami." J. Dzierżk. 8.9. „Twarz górala okrywają do połowy szerokie krysy kapelusza" Wal. Łoz. Czar. Matw. 8

424
71

Kryształić się st. zaim. nd. Skryształić się dkn. krystalizować się, zamieniać się w kryształy, z stanu ciekłego przechodzić w stały „Miłość to ból, z łez skryształowanych dla ziemi sól" J. B. Zales. 4. 11.

Kryształek – łka m. zdrb. kształt jaki przybierają cząstki pewnych cieczy marznące lub roztopionych substancyj ~~[illegible]~~ stygnące, zanim ~~zamienią~~ ułożą się w ciało stałe „Mróz dochodził do dwudziestu kilku stopni, w powietrzu połyskiwały od słońca kryształki zmarzłej pary" M. Bał. pam. dziady 95.

425

Kryterjum n. nieodm. κριτήριον gr. dowód przekonywający, sprawdzian, środek do rozpoznania, sprawdzenia. W filozofji: zasada, na podstawie której możemy się przekonać o prawdziwości twierdzenia. „Żeby tylko to, co wie, było wszystko prawdziwe? – To też na każdą relacyę ma się stosowne kryterja. – I kryteryja czasem mogą omylić.” Z. Kaczk. 4. 277. „Zdawałoby się .. że .. niema już innego dla sztuki kryteryum, tylko kalembury..” Wł. Bogusł. Tyg. powsz. 1882. 74. „Starożytność rodu nie zawsze w Polsce daje kryteryum do rozróżnienia arystokracyi historycznej od ogółu szlachty, ale je daje zawsze fakt wielkiej historycznej postaci, co wyszła z domu.” L. Dębic. G. lwow. 1887. 63.

426

72

<u>Krytycyzm</u> - u. m. zapatrywanie się na co krytyczne, rozwaga w wydawaniu sądu „Takie gorące porywy nie liczą z krytycyzmem historycznym, ale najzupełniej przystoją dla narodu co żyje, więc kocha i nienawidzi gwałtownie" W. Malecz. Tyg. Il. 3.6. 343.

73 427

Kryzys z. nieodm. bez l. mn. grec. chwila krytyczna, przesilenie, chwila rozstrzygająca w chorobie, naprężonem położeniu jednostek lub społeczeństw „Polska przebywała właśnie kryzys, który się od 1764 roku do ostatnich lat XVIII wieku nieprzerwanie ciągnie" J. I. Kracz. 101. 56 „Przeżył żywotem czynnym najważniejszą może chwilę w bycie narodu, kryzys, który stanowiła o przyszłości, przesilenie ostateczne" ib. 2. 202 „Ojciec po przebyciu kryzys, przyszedł do zdrowia" B. Dol. Nad uwdr. Dun. 235 „Widok ojca zamiast uspokojenia (wywołał przynieść) kryzys gwałtowny." Id. Przed burzą 40 „Spodziewana kryzys nie rozwinęła się szczęśliwie, doktor oznajmił, że familii dać potrzeba znać o niebezpieczeństwie" J. I. Kracz. Wiek 1878. 64. „Tego samego dnia, kiedy ciebie mieliśmy już za straconego i ona była prawie konająca. Ale dla nego obojga was przyszła jednocześnie szczęśliwa kryzys" H. Sienk. G. pol. 1876. 30 „Jeszcze parę go-

dziś po kryzys, każde poruszenie może wrócić stan niebezpieczny" J. A. Mien. Tyg. Il. 1. 87.

74 428

Krz.. u ludu brzmienie powsz. zam. chrz.. np. krzciny, krześniak, krzest i t.p.

429
75

Krzcieć , krztą v. krzcą
H. n. ndk. zakrzcieć *dkn. prow. lud.* kwitnąć „U mojej matki zakwitają dwa różowe (t. j. różane) kwiatki a obydwa w środku krzcą" Pułtuskie O. Kol. 1. 108, „Nie wszystkie sady krztą co się rozwijają, nie każdy ksiądz pary odda co się zalecają" Ib. ib. 140, „U naszej matki zakrzciały tam dwa różane kwiatki" Ib. ib. 1. 100
cf. Rozkrzcieć.

480
76

Krzeseteńko - a. n. krzesełko; zdrobnienie napotykane w pieśniach ludowych „I usiadł ci w krzeseteńku i zaśpiewał dzieciąteńku." O. Kol. 1. 212.

431

77

co przym.

Krzyczący-a-e, mówiąc o wzynkach, niezwykły, ogromny w znacz. ujemnem, wołający o pomstę „Wyrządzono mu krzyczącą niesprawiedliwość" § o kolorach: jaskrawy, nieharmonijny „Kobiety z arystokracji mało używają krzyczących kolorów." Kur. War. 1878. 173. „Ubrany z szykiem, choć nieco krzycząco." A. Wilcz. Fot. 1. 150.

78 432

Krzykun - a. m. ny - ów. mn. prow. - Galic. krzykacz, krzykała „Z podziwem patrzyli na krzykuna, wołającego na wysokie podatki" Br. Zamor. G. wiej: 1885. 3. 1.

<u>Krzykwa</u> -y. ż. albo <u>Przykwa</u> -y. ż. prow. Kraj. przykry czas, szkaradna pogoda „Taka przykwa dziś na dworze, a on jedzie."

434

80

Krzysia - i. ż. zdrob. imię żeń. Krystyna „Ożenił się z cichą i skromną Krzysią." J. I. Krasz. 73. 222. „Witajcie mi Krzysie i Anulki." W. Pol 7. 37.

435
81

Krzyżactwo – a. n. bez l. mn. zbiorowo Krzyżacy, tłum Krzyżaków „Krzyżactwo zewsząd kole, strzela, siecze." Ad. Mick. 2. 32.

436
82

Krzyżówka - i. ż. -wki - wek mn. mięso bydlęce z krzyża ‖ polska nazwa niemieckiej gazety pruskiej Kreuz-Zeitung „Istotnie „Kreuz-Ztg" w obszernym artykule wstępnym mówiła o tej ewentualności... Powoływała się w tej mierze „Krzyżówka" na słowa Bismarcka.." Wiek 1887. 233. 2.

Krzyżowiec - wca. m. -wcy mn. uczestnik wojen krzyżowych, krucjat „Iwanhoe czyli powrót krzyżowca, romans Walter Scotta tłomaczenie F. S. Dmochowskiego" ‖ -wce mn. franc. croiseur, nazwa pewnego rodzaju okrętów mniejszych wojennych lub korsarskich „Ogromne okręty wojenne.. stanowią pływający arsenał (wojenny) Nieco mniejsze pod względem rozmiarów krzyżowce stalowe przedstawiają podstawę bojową." Wiek 88. 130. 2.

83 437

<u>Krzyżowy</u>-a-e § fig. „Droga krzyżowa" = droga cierpień, ~~prób~~, przejść nieszczęśliwych, prób dotkliwych „Chwała bądź Panu, chwała w tych co mogą cierpliwie w życiu iść krzyżową drogą" L. Siem. pieś. nab. nab. 15.

84 438

Ksawery-ego. m. imię męskie, używ. zam. Franciszek Ksawery „Na czele rodziny stał pan Ksawery, szałaputa i hulaka" T.T. Kraw. 31. 127. „Drżący pan Ksawery szedł za ojcem." Id. Z 7 let. wsi. 2.184.

439

85

Książątko – a. n. Ątka – tek mn. zdrb. dziecko książęce albo też pouf. z lekceważ. lichy książę „Zdaje mu się, że jest hrabczukiem albo książątkiem" J Lam Gł. do port. 1. 28.

Książczyna - y, ż. ny mn. zdrb. licha książeczka „Raz wpadła mu do ręki maleńka książczyna, tomik prac autora „Listów do..” F. Korub. Now. 1878. 52 „Po przeczytaniu książczyny, kilka nocy spędził bezsennie” ib.

441
86

Książczysko -a. n. ska -óio nn. zgrub. wzgardl. zła, licha, lada jaka książka „Żeby te książczyska raz wraz dusić, to tam z tego nigdy nic dobrego być nie może" J. I. Kraszewski. Tyg. Il. 2. 16. 201.

Książkowy-a-e. od książek „Nasi synowie i wnuki mają od starych więcej książkowej nauki" Ad. Mick. 3. 14 „Więcej niż z książkowej nauki zyskała Antosia z towarzystwa swej nauczycielki" St. Grudz. Echo 1878. 269.

<u>Książę</u> – księcia m. ; mówiąc do księcia lub o księciu, gdy się chce okazać uszanowanie, dodaje się do tytułu wyraz „pan" t.j. mówi się „książę pan." „Pijmy jego zdrowie! a w też pędy i drugie – więc matki ojczyzny! więc dalej – księcia Pana!" W. Pol 3. 146 „Książę pan się śmieje, a ja dalibóg wkrótke, wkrótce oszaleję." A. hr. Fr. 1. 8 „Ah! ta wspaniałość duszy jest mi nader znana, i tylkom dla rozrywki mówił księcia Pana" ib. 12

Książęcy -a -e ʒ wspaniały, okazały, pański; świetny, księżna odpowiedziała: „O to wieczór mieliśmy! Powiadam ci, delicye! Naprzód kolacya książęca." J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 19.

Księdzowa - ej. ż. we - ych. mn. żona księdza grec. obrządku czyli unickiego, przyzwoiciej niż popadja Księdzówna - ej. ż. wny - wien mn. córka księdza unickiego, popadjanka „Zamiast księdzówien i ekonomówien...” JJ. Kracz.

<u>Księdzowski</u> -a -ie księdzowy, księży, do księdza należący, księdza się tyczący. „Tłum szlachty go otaczał, i nosy ku księdzowskiej chylił tabakierze" Ad. Mick. 3. 97. „To nie królewska rzecz, to księdzowska... — E! kiedy księdzowska rzecz, to ją księdzu można było powiedzieć." J. I. Krasz. Br. Zmartw. 1. 40

91 447

Księstewko — a. n., wka — wek. zdrb. z lekceważ. malenkie księstwo, państewko. „Wielkie lasy, grunta, fermy należące do Chantilly, czynią z niego rodzaj udzielnego księstewka" Kłosy 43. 271. „I przyjęliśmy z frenetycznym wrzaskiem, gdy nas obdarzył księstewkiem Warszawskiem." Djabeł 1880. 18. 1.

448

92

Księżna -y i ej. ż. 3 mówiąc z uszanowaniem. Dodaje się do tytułu wyraz „Pani" t.j. mówi się „Księżna Pani". „Wchodzę.. wszystko się wzrusza... wszyscy stoją w rzędzie, Księżna Pani przychodzi! mocny szmer powstaje.." A. br. Fr. 1. 54.

Księżulek-lka, Księżulko-a, Księżulo-a, Księżunio-a. m. owie lm. zdrb. i pieszcz. Ksiądz „Księżulek niskiego był wzrostu, szczupły i zasuszony" K. Chłęd. Sylw. 2. „Z okazji chrzcin i ślubów w kolatorskiej rodzinie, księżulek zawsze miewał mowę" ib. 5 „Gdy kolator dowiedział się, że księżulko obrażony, przeprosił staruszka" ib. 6 „Wyraziła życzenie wyspowiadania się przed nim. Księżulo okazał wszelką ku temu gotowość." W. Ord. Dokw. 1. 204. „W miasteczku był ksiądz staruszek, dobry mój przyjaciel. Do niego tedy jak w dym. – Księżuniu dobrodzieju, ratuj!" St. Grudz. Echo 1878. 246. „Strój księżunia, duża aksamitna czapka, znanym był powszechnie." K. Chłęd. Sylw. 2 „Księżunio z dobrodusznym uśmiechem żegnał zgromadzonych" ib. 4.

Księży-a-e ż. „księża gospodyni" żartobl. dziesiątka w kartach.

451

95

Księżyc-a. m. § „na księżycu" = w krainie urojonym, właśc. nigdzie „Gdzież te jego dobra? – na księżycu." Bl. „Zaczął marzyć o nagle spadającym mu z księżyca opiekunie" F. Kozub. Now. 1878. 52.

452
96

Księżyna -y. m. ny -ów. mn. Księżysko -a. m. i n. ska -ów. mn. pouf. z polit. i przychyl. biedny, poczciwy ksiądz „On nas wszystkich zawstydził; oj, dzielny księżyna!" Ad. Mick. 3. 113. „Jeśli od niego wyszła ta cała nowina, to kto wie w jakim celu: bo to bies księżyna!" ib. 175. „Nie dał nam czasu księżyna więcej mówić" J. I. Krasz. 71. 26 „Zajął stołek naprzeciw zgarbionego księżyny" Id. Br. Zmartw. 1. 113 „Skulony księżyna, był jedynym na dworze królewskim, co pisać i czytać umiał" ib. 124. „Poczciwy księżysko, nie tylko że się zgodził, ale jeszcze pochwalił mnie za moją gorliwość" H. Sienk. G. pol. 1876. 2.

453

97

Ksyku! a ksyku! prow. kuj. głos na prosięta, odganiając je.

Kształt - u. m. cz. w l. mn. Kształty, posp. w znacz. powierzchownych, zewnętrznych wdzięków szczególniej u kobiet, całokształtu figury, kibici; przepiękna oprócz tego twarzy. „Wzrost więcej niż średni nadawał jej postawę majestatyczną, a rozwinięte w całej pełni kształty, imponowały okazałością" M. Bał. pam. dziady 22.

455

99

<u>Kto</u>-kogo. zaim. § lud zwykle wymawia <u>chto</u>-
a u Mazurów w ks. Łowickiem <u>tko</u> §
w 4 przyp. <u>kogo</u>? posp. lud. zam. co? § w pow.
nowotarskim lud mówi <u>wto</u> „Wto nie pości
w suche dni..." wieś Zabrzeż pow. nowotarski
Karol Mátyás G. lw. 88. 145. 1

Którędy przysł. ʒ u Ludu powsz. którędyk „A którędyk ty Jasiu jedzieva? jadę drogami, którędyk jadę furmani" O. Kol. 4. 14.

457
101

Któren

Którny. a. e zaim. prow. kuj. który „ Poszedł do tego miasta którne mu wskazał" O. Koll. Kuj. 1. 115 „ Bierze tę bułkę chleba którną dostał, i naprowadził sobie ślubkę" ib. 116 „ A zabrano furmanowi konie, nie wie chtórną drożką bieżyć po nie" ib. 2. 17 „ Już mnie bierze Jasio miły, którnemu ja przy ołtarzu rączkę podała" ib. 19

Który-a-e ż gdy mowa o jednej z dwóch lub więcej osób różnej płci, używa się rodzaju nijackiego: „ Oboje z uśmiechem przyjmowali przyjacielskie przestrogi... wiedzieli że są zbyt przyzwoici, aby się które z nich na skandal i kompromitację narażało." J. I. Kras. 73. 59. cf. Jedno, Drugie, Żadne

458

102

Ku przyim. ob. Pu

__Kubcio__ -a. m. __Kubuś__ -a. m. zdrob. imię męskie Kuba, Jakób „Kubciu — Jakubie. 'wstydź się!' — krzyknęła stara." J.I. Krasz. 34. 57 „Kubcio zanosił się od śmiechu" A. Wilcz. Wiek 1879. 10 „Gdzież Kubcio roboty ukończył?" Au. Wi. 5. 184 „Prezentuję panu mojego syna Kubusia" ib.

460
107

Kuc-a. m. ce-ów. mn. i zdrb. Kucyk-a. m. ki-ów. mn.

kucy
koń małego wzrostu, karłowaty „Mile wspomina, jak go raz pierwszy sadzał na siwkę, jak kucykowi zaplatał grzywkę — co to uciechy!" S. Smrz. Zagr. więź. 53

Kucka-i. ż. cki-cek. mn. mała klaczka karłowata, kuca

„Ojciec jechał na tureckim, białym jak mleko rzłapałku... mój brat na kasztanowatym, a ja na srokowatym kucu" A. Kr. Fr. Dziela 11.180. „Mój kucyk stawał ciągle, spuszczał łeb, naraz zaczął nogą grzebać" ib. 181.

461
105

Kucbajowy-a-e z kucbai „Surdut nowy, kucbajowy, wiatrem podszywany." O. Kol. 4. 11

462
106

Kucharz -a. m. rze -ów m. z przyst. „Gdzie kucharzów sześć, tam niema co jeść."

463
107

<u>Kuchenrejter</u>-a. m. <u>ry</u>-ów. mn. pistolet z słynnej fabryki puszkarza Kuchenrejtera, którego wyroby głośne były z celności „Najpostrzeżniejszy z portugałków, którego dla jego sprawności i trafności zwano „Kuchenrejterem w księgach" B. Bol. Prudburza 46.

464
108

Kuflodój -a. m. -je -ów. mn. posp. kuflarz, suszykufel, pijanica „Wymyśla nam od kuflodojów" B. Prus To i owo 22.

465

109

Kuks-a. m. ksy-ów. mn. Kuksaniec-ńca. m. ńce-ów. mn. sztuchaniec „Pomścił się za odbieranie od pani kuksańce" J. I. Kraw. 72. 99.

Kuku nieodm. — ξ w jęz. dziecin. ból „gdzie masz kuku?" „Na żelaznym bruku w krzyżu bywa kuku." Kur. Świąt. 1878. 43.

Kukułczyn -na -ne przym. kukułczy, od kukułki

„Chcesz żeby my chodowali cudze, kukułczyne dzieci? J.I. Krasz. 70. 44.

468

111

Kula -i. ż. ξ przednia części siodła wygięta do góry. „Szlachta tylko wierzchem jeździ tamtą stroną, i często się potrzeba trzymać jeszcze kuli" W. Pol. 3. 122 ξ myśl. „kulą" przystiokowo = prosto, bez zbaczania rozsypywania się, rozlatywania, kupą, mówiąc o naboju śrótu „Jak zwierz szedł? czy kulą? czy wolno? czy cięto?" W. Pol. 7. 185.

469
112

Kulawiec - wca. m. wcy - ów. mn. człowiek kulawy, chromy, kulas „Gdzieżeś to pani słyszała, aby sześćdziesięcioletni kulawiec bawił dwudziestoletniego trzpiota?".
B. Bol. Hybr. 23.

470

Kulawka — i. ż. ż kielich do wina, jakim spijano wiwaty, niemający podstawy czyli że go nie można było postawić tylko położyć, musiał przeto być wypróżniony. „Potem nastąpiły tańce i niekiedy kulawka z przyśpiewką." An. Wi. I. 148.

113 471

Kulbaka – i. ż. ℥ metou. fig. konna jazda „Go-
tów na kulbakę mimo dwóch siekie-
rek" JT. Kwar. 100. 19 gotów dosiąść
konia

472
114

Kulczyć się st. zaim. ndkn. prow. Galic. pękać i ~~[illegible]~~ puszczać kiełkować kły, mówiąc o nasieniu rzuconem w ziemię „W maju brzost, osika i wierzba rodzi już dojrzałe owoce i puchy, które na namuły spadając, do razu się kulczą” W. Pol. 7. 263.

473
115

<u>Kulec</u>-lca m. up. „...W miejscu, gdzie kulec był upięty sieci, obyczajem myśliwskim podano śniadanie." W. Pol 7. 20.

<u>Kulek</u>-lka. m. prow. koziołek „zdjęty z głowy kapelusik rzuciła na krzesło, na którem on, parę razy kulka przewróciwszy, znieruchomiał." El. Orz. Kraj 1882. 25.6.

<u>Kulik</u>-a. m. § prow. w Chełmskiem: szynka (Łowcza)

475
117

Kulinarny -a -e łac. culinarius, tyczący się kuchni, sztuki kucharskiej. „Kuchenka jest tylko przedłużeniem gościnnego pokoju, więc musiał- bym być świadkiem kulinarnych operacyj." K. Chłęd. 9. lu. 1888. 5

476
118

Kulisa – y. ż. sy. lis. mn. franc. teatr. wązka ściana malowana, wysuwalna, z jakich składają się dekoracje boczne na scenie; odstępy pomiędzy niemi dozwalają swobodnego przechodzenia występującym aktorom „Spostrzegłszy Zuzannę wychodzącą z bocznej kulisy, zbliża się ku niej" M. Bał. Który 12. 215 ‖ meton. „kulisy" w l. m. miejsce gdzie się znajdują kulisy fig. „za kulisami" = po za sceną, w życiu prywatnem „W tych stroikach, poczynała komedję, nie dozwalającą poznać w aktorach, ile nędzy cierpią za kulisami." J. I. Krasz. 72. 107. ‖ porp. fig. „Miłość dla żony nie przeszkadzała mu do małych intryżek za kulisami" B. Bol. Nad modr. Dun. 58.

Kulminacyj~~ny~~a -i z łac. w astron. górowanie gwiazd, chwila przejścia ciała niebieskiego przez południk danego miejsca.

Kulminacyjny -a -e — punkt nazywa się w balistyce ten punkt drogi wyrzuconego pocisku (paraboli), w którym tenże pocisk znajduje się w najwyższem wzniesieniu po nad poziom, przechodzący przez punkt wyrzucenia § przen. górujący, znajdujący się w najwyższym punkcie, wzniesiony możliwie najwyżej. „Był to punkt kulminacyjny jego rewolucji wewnętrznej" Z. Kaczk. 5. 48.

478
120

Kulowaty -a -e prow. przypominający kształtem kul słoniny, grubo okrągły. „Była żywego temperamentu, mimo swej otyłej, kulowatej, ale za to bardzo małej figurki" J Dziennik. 5. 36

479

121

Kulpat-a. m. ci-tów um. praw. podsądny, obwiniony „Zasada postępowania liberalnego sądownictwa opiera się na warunku, iż oskarżony lub obwiniony wnosi przed sędziów ustnie swą obronę... I cóż kulpatowi z tego... Wszak jego język niezrozumiały ni sądowi ni prokuratorowi"
Jasień. 9. nav. 1880. 33. 2.

Kult – u. m. z łac. cześć jaką oddaje się Bogu przez obrzędy religijne. „Dziekan kapelanów kościoła św. Genowefy, odprawił ostatnią Mszę św. w tym gmachu, tylokrotnie odbieranym i przywracanym kultowi religijnemu” Wiek 1885. 117. 2. ‖ cześć, uczczenie, ubóstwienie „W takiejto czci zostaje pamięć po Kościuszce za granicą. Taki kult otacza resztki jego ziemskie” F. Rydel. Kośc. 8. „Przy swojej liliowej prostocie nie byłaby zapewne dorozumiała się najjaskrawiej występujących zalotów, cóż dopiero takiego tajonego kultu” Haj. G. Lwow. 1887. 127. 2.

481

123

cultura

Kultura - y. ż. bez l. mn. łac. stan oświaty, wykształcenie umysłowe i obyczajowe. „Krzyczała młodzież, że przeszkadza kulturze, że tamuje progressy, że zdradza!" Ad. Mick. 3. 17. „Traktat jego mógłby i po dziś dzień być czytany, nawet przez przodujące w kulturze narody" A. Prochas. G. lwow. 1887. 6. 1.

§ „Kulturtreger" wyraz niem. Culturträger dosłow. niosący kulturę, utarł się jako urzędowy synonim niemca. „Za niemców w ogólności, t. j. za kulturträgerów, uważa innych nasz kraj za obcy i przebywających w nim czasowo, dla eksploatacyi, urząd (zechu) zajmować się ani może, ani powinien." Wiek 1885. 270. 3.

„Przywięzywał on wielką wagę do filologii starożytnej, jako głównej podstawy tej kultury klasycznej, której był wyznawcą i miłośnikiem" L. Dębic. akad. wil. 11.

verte

(·) uprawa gruntu, pola, ogrodów, łąk, lasu,
i kultura, jaką dawniej gdzieniegdzie dało się
spostrzegać w ogrodach obywateli Dolska,
niszczała coraz bardziej" Ks. Fabiszyń. Rys hist.
m. Dolska 194.

Kulturalny -a -e tyczący się kultury, uprawy ziemi „Powinni zwracać większą uwagę na rozmaitość stosunków kulturalnych w poszczególnych prowincyach" G. nar. 1885. 126. 3.

<u>Kultywator</u>. ~~a m. -rzy -rów mn. franc. culti-vateur, ten co uprawia ziemię, rolnik, gospodarz, agronom; wyraz nieużyw. i niepotrz.~~ „Zajmować się uprawą trzciny, kawy i tytoniu, zdala od wszelkich intryg i politycznych knowań, jak pierwszy lepszy kultywator, dbający jedynie o dochody z swej posiadłości" Przew. nauk. i liter. 14. 655.

Wyraz niepotrzebny, z francuz. <u>cultivateur</u>, zamiast: uprawiacz gruntów, rolnik, gospodarz, agronom.

Spotkaliśmy także u ś.p. Kraszewskiego słowo tej samej wartości: <u>Kultywować</u> (franc. <u>cultiver</u>) wzięte w miejsce: uprawiać, pielęgnować, mieć w zachowaniu, utrzymywać. „Że tę znajomość ku

<u>Kultywować</u> ст. cz. ndkn. franc. uprawiać, pielęgnować, mieć w zachowaniu, utrzymywać „Że tę znajomość kultywować należy, to pewna" B. Bol. Dzien. Sev. 130.

Kumkać cz. cont. wydawać głos, mówiąc o żabach. „Przysłuchuję się, aż tu wyraźnie żaby kumkają" J. I. Kras. 90. 87. „Przeprowadzało nas senne grzechotanie i kumkanie żab" H. Sien. S. pol. 1876. 6. cf. Dumkać

486
125

Kundel - dla - m - dle - ów - ȝ posp. człowiek podły, nic-
wart „Patrz! będzie mi rozkazywać –
a do budy kundle! a do budy! słyszysz!"
J. J. Kras. 72. 131. „Wierzę, kundle." An. Wi.
1. 168 „Czemuś ty, kundle, czapki nie zdją-
łeś?" M. Gawal. Bluzn. 22. 323.

487
126

Kundman-a. m. ny-ów. niem. ten co zawsze bierze u kogo towary. „Toż to dopiero wino w handlu tej firmy zdrożeje, ażeby na kundmanach odzyskać straty" Wiek 1882. 233. 3. „Lady otworzyła pod firmą „Madame Lievre" wielki magazyn mód, gdzie sama przyjmuje i obsługuje kundmanów" Wiek 1885. 259. 4. () lub w jakiبędź inny sposób stale korzysta z jakiegoś przedsiębiorstwa i t. p. „Dama ta, za pomocą ogłoszeń o bogatych pannach, wdowach i rozwódkach przyjęła kundmanów, wyłudzając od nich znaczne sumy za pośrednictwo swe w tej sprawie" G. lwow. 1887. 86. 2.

488
127

Kundysik – a. m. zdrob. ~~ku~~ mały kundys, kundelek „Kundysik, co legał gdzieś w grubie" W. Pol. 7. 205.

489
128

Kunktacja -ji. ż. łac. [kunktowanie] przewłoka, odwłoka, działanie powolne z zbytecznym roznyslem „Jego kunktacja z nami dałaby się łatwo policzyć na karb delikatności" Z. Kaczk. 4. 246

Kunktator -a. m. rzadkie mn. człowiek działający z przesadnym roznyslem, odwłóczący z dnia na dzień [dojutrek] „Złożyli godność dyktatorską w ręce Kwintusa Fabiusza Maksyma, starego, doświadczonego i ogłędnego męża, któremu później nadano przydomek Kunktatora t. j. zwlekającego, z powodu wielkiej jego przezorności i rozwagi" Dzieje powsz. Schlossera 3. 267. „Jakkolwiek tyś kunktator, wolałbym, żeby była za ciebie poszła." J. Korzen. 9. 371.

Kunktatorski -a -ie od kunktowania, zwlekający, odkładający do jutra „Z całym twoim kunktatorskim rozumem kapitalne głupstwo zrobiłeś" J. Korzen. 9. 372. „Coś się twoja kunktatorska flegma zupełnie odpadła" ib. 376.

verte

Kunktatorstwo - a. n. $\overset{\text{odkładanie}}{\text{kunktowanie}}$, zwłóczenie, działanie za pomocą zwłóczenia
„Musiałoby ustąpić kunktatorstwo wiecznie przed zdolnym i pełnym wiary w oręż i zwycięstwo wodzem" Zbiór pam. do powst. 55. „Coś się twoja kunktatorska flegma zupełnie odpadła. – A dajże mi pokój z tem kunktatorstwem" J. Korzen. 9. 376. (·)

Kunktować cz. ndkn. łac. zwlekać, odkładać do jutra „Nie starał się ani o nią, ani o córkę... ale kunktował" D. Bol. Hybr. 93. „Gdyby jakim cudem Cecylia została wolną, nie dałbym za to i trzech groszy, żebyś znowu zaczął rozbierać, kunktować.." J. Korzen. 9. 388.

(·) „Od roku nie mógł się zdecydować: czy atak przypuścić do matki czy też córunię wziąć szturmem. Przyodział się w kunktatorstwo" H. Zarzec. G. nar. 1884. 209. „Taki cel można osiągnąć nie kunktatorstwem, ale stanowczością i energją" Dz. pol. 1887. 328. 2

Kupa -y. ż. § „Wziąć się w kupę" = usadzić się na co, zebrać wszystkie siły żeby czegoś dokonać „Kto inny, przy silnej woli, mógłby i potrafił jak to mówią, wziąć się w kupę i żyć z swoich 3,000 franków. Ale nie mógł się zdobyć na to, przywykły od dzieciństwa do wygód..." Wiek 89. 187. 2.

491
130

Kupiciel -a. m. le-li unu. prow. Galic. ten który kupuje co, nabywca

492

Kuplerstwo - a. n. „Nie wiem jak wam tu
misja pójdzie z młodzieżą - odezwał się
książę. - Młodzi pójdą tam, gdzie będzie
płeć piękna - odparł Hilary niezamięsza-
ny. - Księżna w niewinności swojej nie
zrozumiała tego nabożnego kuplerstwa"
Elp. Mło. i Sta. 2. 86.

Kuplet – r. m. ty. -tów. - rm. franc. zwrotka śpiewana, śpiewka, piosnka „Gdy sobie podpił, francuskie kuplety śpiewał z bulwarowych café-chantant" M. Gaw. Rom. i pow. 8. 387.

494

131

Kupon -u. m. ny mn. zdrb. Kuponek -nka, Kuponik -a. m. franc. część papieru kredytowego na odbiór procentu od tegoż, do odcinania w właściwym terminie „Za moje kupony jakie papiery radzisz mi kupić? Priorytety jakie? co?" A. Kr. Fr. Dzieła 10. 125 „Wierz mi, kuponek, kuponek, to arkan swobody i nieomylnego dochodu" ib. 130.

<u>Kuracjusz</u> - a. m. <u>sze</u> - ów. mn. żartobl. chory będący na kuracji, szczególniej w zakładach kąpielowych. „Codzień więcej osób powraca do Warszawy z letnich siedzib, koleje żelazne zwożą też <u>kuracjuszów</u> ze wszystkich krajowych i zagranicznych zakładów leczniczych" Echo 1877. 198. 4. „Na drugi sezon zjeżdża do tych kąpieli mnóstwo kuracjuszów" Kur. War. 1878. 158. „Dotychczas znajduje się bardzo mała ilość kuracjuszów, co przypisać należy chłodom i deszczom" Wiek 1887. 128. 3 „~~Kuracjuszów przyjezd~~ „Słońce jak się schowało przed paru dniami, tak nie pokazuje się wcale.. Kuracjuszów przyjeżdża do Ciechocinka w dalszym ciągu nie wiele" Kur. War. 88. 197. 1.

496
133

Kuracyjny-a-e od kuracji, służący do kuracji, posiadający przymioty lecznicze „winogrona kuracyjne.” || tyczący się kuracji, mający z nią związek. „Rozrywała swe kuracyjne nudy lekturą.” B. Bol. Dzień. Sev. 10.

137 497

Kurak-a. m. Kuraszek-szka. m. prow. W. pol. młody kogut, kurczak. „Dziad mu dał za to kuraszka i powiada: jak tylko powiesz Kuraszku wstrząśnij się! to on się wstrzępnie i dużo pieniędzy wyleci z niego" O. Kolb. Kuj. 1. 112. — § ob. n.

Kura. y. ż. — § „bazgrać jak kura" = pisać brzydko, gryzmolić „Pisał jak to powiadają, jak kura" Tyg. Il. 2. 2. 77. „Człowiek tego przeczytać nie może, bo i kura tak nie nabazgrze, jak ich podpisy" F. Skarb. p. Star. 18 (1)

Kurak ob. w. — § „kuraka mieć na oczach" kurza ślepota, kurzoślep, kurzy patrz. § Kuraszek. posp. W. pol. człowiek wstydliwy i małego ułopia

Kurzoślep. u. m. prow. W. pol. kurza ślepota, kurzy patrz 2 p. kurzego patrzu

Kurzajka. i. ż Kurza dupa. § prow. W. pol. brodawka trafiająca się na rękach.

Verte

pula z fr. la poule

(1) – § kura, kurka w grze preferansa, dopisywanie płatek na korzyść pierwszego wygrywającego „chociebyście ostryg nie jedli wcale, i w preferansa nie grali z kurą, nie podpiszycie się na rewersie” Kur. Świąt. 1875. 1. 2.

498

<u>Kurantowy</u>-a-e od kuranta, grający kuranta, z kurantami „Stały wsparte o filary dwa kurantowe w szafach zamknięte zegary." Ad. Mick. 3. 140.

135 499

Kurczątczko -a n. -czka -czek nm. zdrobnienie napotykane w pieśniach lud. „Kokoszeczkę nasadzę, kurczątczka rozprzedam” O. Kol. 1. 192.

500

136

<u>Kurdesz</u> -a. m. <u>-sze</u> -ów. nm. wyraz prawdopod. pochodzenia turec. który dał nazwę ulubionej niegdyś piosnce znanej w całej Polsce, śpiewanej przy kieliszkach, gdy już była dobra ochota. Wyraz ten powtarzał się po każdej strofie, np. „Skoro się przytknie ręka do butelki, znika natychmiast smutek serca wszelki: wołajmyż tedy dzwoniąc kieliszkami, kurdesz, kurdesz nad kurdeszami.” W. Pol 3. 176 „W pieśni litewskiej czasu uczt przedtem używanej: kurdesz nad kurdeszami, zapewne to co kardasz brat, towarzysz, z tureckiego kardasz” A. Mickl. Źródłosł. 72. „Kardasz u Potoc. z tureckiego <u>kardasz</u> brat i używa się w znaczeniu towarzysza, skrócony z <u>karyn-dasz</u> mający wspólny żywot od wyrazu turec. <u>kara</u> żywot, brzuch, i perskiego <u>dasz</u> zamiast <u>daszte</u> mający.” ib. 67. „Kurdysz, u Czerzeńców znany ele-

gaut. " Pamiętnik (z Kaukazu ?) dodatek do Wędrowca No 1040 str. 45.

137
501

Kurek -rka. m. rki-ów m. ż prow. pewien gatunek grzyba jadalnego „Z pomiędzy grzybami prawemi, pomiędzy kurkami, rydzami są gatunki trujące" Niedz. 2. 205.

<u>Kurjerek</u> -rka m. <u>rki</u> -ów. mn. powszechnie przyjęta zdrobniała nazwa pisma brukowego ~~warszawskiego~~ „kurjer warszawski" który zyskał skutkiem swojej popularności; w potocz. mowie zastąpiła zupełnie urzędowy tytuł „Ktoś tam powiedział i bardzo słusznie, że pojęcie Warszawy bez kurjerka niepodobna" Jl. Krasz. 33. 12. „Ze łzami w oczach czytam te starego przeszłorocznego kurjerka warszawskiego... a! nieoceniony kurjerek! co za styl! jaka rozmaitość przedmiotów! ile dowcipu w zagadkach!" ib. 13. 29. „Nie czytywał nigdy nic, oprócz Kurjerka Dmuszewskiego" B. Bol. Przed burzą 5. „A poczciwy kurjerek, nakształt dojnej krówki, co kwartał oszczędzony przysparza gotówki" Wiersz F. S. Dmoch. do L. Dmusz. Który 12. 376. „Był to stary kawaler, amator partji wista, kanarków i kurjerka" Jl. Krasz. 72. 139. „Panie naczelniku, wołają na pocztmajstra, daj gazetę, choćby Kurjerka" B. Prus To i owo. 25. § — albo „kurant" prow. Maz. przypowiast-

ka dowcipna. Zie. czers. Zbiór wiadom. antrop. 8. 251. „Różne kurjerki, takie baśniaki, takie kuranty." ib. 294. „Taki kurjerek o złym chłopie, co baby chłopom gadają." ib 295.

Kurjer-a m. rzy-rów nm. goniec § ry-ów nm. pismo brukowe popularne w Warszawie „Na czwartej stronnicy Kurjerów bardzo często figurowało jej imię z wyszczególnieniem ilości darów złożonych na ołtarzu miłosierdzia" Kl. Jun. Anan. 1887. 47.

Kurja – ji. ż. rje-ryj. um. łac. jurydyka, dwór, dominium „W sali obrad Rady powiatowej, zebrali się wyborcy z kurji większych posiadłości okręgu wyborczego.." G. lwow. 1885. 125. 3.

504

139

Kurjerka – i. ż. w Król. kareta pocztowa, daw. dyliżans, w Galic. szybkowóz. „Czy dużo osób w kurjerce? zapytałem wchodząc na stację pocztową" Wiel. Tyg. Il. 2.6.112. „Dziwna rzecz, że jej w domu niema! przecież dałem znać, że przyjeżdżam kurjerką" K. Zal. art. 264.12. „Przybywającej kurjerką pasażerowie muszą czekać w Piotrkowie (na pociąg drogi żel.) pięć godzin" Kur. Warsz. 75.207.1.

505

140

Kurjerski-a-ie, od kurjera, gońca, do kurjera należący ż pospieszny „jazda kurjerska"

Kurjerkowy-a-e od kurjerka t.j. kurjera warszawskiego np. „wiadomości kurjerkowa" ż od kurjerki „Rozkład miły(!) jazdy kurjerkowej na miłym(!) trakcie piotrkowsko-kieleckim jest nadzwyczaj dziwacznym" Kur. war. 75. 207. 1.

506
141

Kurniawa - y. ż. wy um. prow. rus. kurzawa śnieżna, zadymka „Straszna kurniawa dęła trzy niedziele, zawiało drogi i płoty i dachy." W. Pol 1. 7. (pach. hetm.)

507
142

Kurny-a-e prow. dymny „kurna chata" w której dym nie odchodzi kominem lecz rozchodzi się po izbie „Lud tutejszy od wieków kurną chatę zamieszkiwał niemal razem z bydlęciem" Zb. Krak. 13. 132. rus. kurerz, kurzeń. „W ogóle są chałupy i zagrody tutejsze (w Radomskiem) biedniejsze od krakowskich. Chaty atoli dymne czyli kurne (bez kominów) dawniej niemal powszechne, coraz bardziej ustępują z widowni." O. Kol. 20. 58 „Izba kurna czyli piekarnia (bez komina dym odprowadzającego)" ib. 59 ~~ob. Biały~~ oppos. biała izba czyli świetlica t. j. z kominem

508
143

<u>Kurpik</u>-a. m. <u>ki</u>-ów ~ zdrob. kurp; chodaczek, obuwie łyczane „Wziąłeś mnie od matki w czerwonych trzewikach, teraz mnie odsyłasz w lipowych kurpikach" O. Kol. 1. 29.

508
144

Kurs -u. m. § „puścić coś w kurs" dla obiegu np. nowinę, plotkę i t.p. „Dla skrócenia czasu, puszczał raz po raz w kurs kieliszek." T.T. Jeż 1. 188. § bieg, przechadzka, wyścig, gonitwa „Zrobiłem dziś tęgi kurs: przeszło milę drogi." Bl. „Tak, prawda, nogę mi wybił. – Jakto z konia? – Na kursach raz mi się trafiło." A. Fr. 1. 76. przejażdżka najętym powozem, posyłka (.)

Kursista -y. m. uczeń, słuchacz pewnego kursu, ~~Uległ karze~~ używa się tylko w złożeniu „Uległ karze, będąc piątokursistą, prawie w przededniu składania egzaminu" Dr. A. J. Gaz. Lwow. 1885. 124. 2.

(.) „Port-au-Prince posiada dorożki wcale porządne – ~~tę to~~ kurs kosztuje franka" Blusz. 23. 238

145 [570]

Kursal - u. m. le - ów. mn. niem. Cursaal, sala do wspólnego zbierania się w zakładach kuracyjnych, budynek umyślnie na ten cel przeznaczony. „Na ławce przed Kursaalem siedzę właśnie w cieniu kasztanów." B. Bol. Wybr. 4.

<u>Kursować</u> st. cz. ndk. § odbywać kurs, bieg stały pomiędzy oznaczonemi punktami, mówiąc o pociągach drogi żel., powozach publicznych statkach pasażerskich i t.p. „pociągi kurjerskie kursują tylko w lecie." § obiegać, ~~krążyć~~, rozszerzać się, krążyć z rąk do rąk, z ust do ust „Utwory te krążyły w odpisach, powtarzano je z pamięci; pomiędzy innemi kursował szczególnie poemacik jeden..." T. T. Jeż. 2. 18.

147 512

Kurtuazja – ji. z franc. uprzedzająca grzeczność w obejściu, u Ld. kortezja „Wojewodzina zaledwie mały krok naprzeciw małżonka uczyniła, a ten z kurtuazją rękę małżonki ucałował” S. J. Bykow. Ost. Sejm. 1. 79. „Odpowiedział najspokojniej, z pewną nawet kurtuazją.” Dz. A. J. Gaz. lw. 1885. 124. 2.

513

148

Kurtyzanka - i. ż. Kurtyzantka - i. ż. ki - nek i ntek lm. franc. courtisane, dawniej kortezanka, kobieta nierządem się bawiąca, nierządnica „Helenizm wprowadził zepsucie, a kurtyzantki greckie przybyłe do Włoch starały się je rozszerzać" G. lwow. 1886. 165. 3.

514
179

Kurwa -y. ż. § prow. Kuj. miejsce gołe na zagonie, nie zasiane przez pomyłkę „bo rozsiewaniu zboża, gdy się w niem znajdzie kurwa, jest to prognostykiem, że któraś z dziewek we wsi skurwi się w tym roku” Wsp. Sł. U rusinów w Sanockiem w podobnym przypadku gazda umrze albo gazdynia

Kurwignat -a. m. ty -ów. mn. posp. kurwisko, kurwiszcze.

<u>Kurwa</u> -y. ż. § lud. krz. zagon niedosiany przez pomyłkę pośród zboża, dla tego się tak nazywa, że jeżeli się przypadkiem zagon ominie i nie dosieje, to musi się która z dziewcząt we wsi skurwić w tym roku" Bl. krz. „Kurwę zrobić" = niedosiać zagona, pominąć kęs gr. Uwaga: Gdzie indziej jak np. w Galicji a mian. w Sanockiem, podobne niedosianie jest przepowiednią, że gospodarz umrze w tym roku § <u>Kurwignat</u> -a. m. wyraz obelżywy na kobietę bawiącą się nierządem, „Ty kurwignacie!" Bl.

Kurzawka r. ż. z górn. woda podziemna zalewająca kopalnie „Kopalnia nie zawaliła się, ale wybuchła w niej tak zwana przez górników „kurzawka" która zalała szyby z niesłychaną szybkością" Wiek 1880. 225.

„Kopalnię węgla zalała tak zwana „kurzawka," a śledztwo wykryto, że gdyby panowie inżynierowie nie zanadto ufali ścianie odgradzającej wielki dół utworzony po dokonanym „rabunku" a następnie napełniony wodą – od kopalni eksploatowanej – toby nieszczęścia nie było." Bies. lit. 10. 307. ob. Echo 1880. 225 i 226.

Kurzeń-ia-nie nm. prow. rus. kureń, kurna chata, „Kurzeniami nazywają poziome chaty kozackie i strażnicze szałasy, z których dym, nie mając oddzielnego dla siebie otworu, wychodzi całą powierzchnią słomą krytego dachu" S. Gosz. 2. 115 „Wszędzie po lasach od Świty aż do Morzen, były kurzenia hajdamackie" ib.

153 518

Kurzyć się sob. zaim. ndku. ≈ „aż się kurzy" fig. na określenie wielkiego ruchu, pośpiechu i t. p. „Tak dobrze przedemną zmykał, że aż się za nim kurzyło" J. Kilin. Pam. 24. „Pójdziem do powstania aż się będzie kurzyć" Śpiew. pol. 5. 113.

519
159

Kurzyna-y. ż. ❡ mięso kurze, z kury „Dziewka kury rzezała bo się gości spodziewała. Daj bratowa kurzyny." O. Kol. 1. 23

Kusić -ił -i st. cz. ndkn. Skusić dkn. ob. Wykusić

Kuso adv. adj. kusy § niedostatecznie, skąpo, skromnie „Z kuso obliczonym budżetem puszczał się do kąpiel" J. Lam G. kowo. 1886. 175. 5. (1)

Kusy-a-e § „Taki dobry kusy, jak ten co ogona nie ma" przysł. = wart jeden drugiego, wart Pac pałaca" § „kusa rada" źle, kiepsko, trudna rada, ciężki termin „Co tu poradzić? kusa rada" Ad. Mick. p. Tward. „Ha! kusa rada, czterech chorągiewek niepyszny składa" S. Grusz. Zagr. wiej. 8 (2) § subst. kusy-ego przyp. zając.

(1) § niebezpiecznie, ciasno, pod strachem „Kampanię rosyjską odbyłem jako piechur — a w przejściu przez tę djabłą, bagnistą Berezynę — nie tyle piechota ucierpiała, jak konnica: na to w rejteradzie było kuso." — ale W. Gorzał. Wspom. 1. 75.

(2) „Poskrobali się w głowę, ale kusa była rada" J. Dzierzk. 2. 311.

522
157

Kusość – i. ż. bez l. mn. brak, ułomność, skutkiem któ-
rego ktoś lub coś jest kusem. „Ogon
też znacznie chartom pomaga do
pędu, a pan kusość uważasz za do-
wód dobroci?" Ad. Mick. 3. 26.

523
158

Kuśtykać, Kusztykać st. cz. contin. kuleć, upadać na nogę, chromać, chodzić kulejąc „Od drwoonnicy, utykając na jedną nogę nadbiegł Szymon. — Jak się masz dziadzie — rzekł pan Onufry. — Bóg zapłać panu, kuśtykam jak mogę Pana Boga chwaląc" Kl. Jun. Wiek 1886. 61. 2. cf. Sztykutać.

524
159

Kurz-u-m. — § stawka w grze „Postawił kilka dukatów na kartę i wygrał. Szło mu zrazu nadzwyczaj szczęśliwie, i to go tak ośmieliło, iż podwajał kursze" J. I. Krasz. Cześn. 59 „W trzech kurzach przegrał 30,000 rubli" Kur. Świąt. 1876. 17. 1. „W klubach codzień gierka na kurz dość gruby" Wiek 1882. 287. 2 § fig. „Zachorował na uczciwość... musiał zrobić jakiś gruby kurz i zrywa z przeszłością" W. Marr. Mąż i żony 277.

„Od czasu do czasu w wista lub preferansa chcąc tanim kurzem, wygrywał coś na pewno" Jerzy Myr. Wiek 1883. 20. 1 „Tem bardziej teraz pokochał pieniądze, łatwo i w wielkich kurzach nagle wpływające; a on grał szczęśliwie, zimno, i zawsze prawie wygrywał" J. Korzen. 1. 3.

Kusze 3 os. czasu teraź. od kusać czy kuszeć? rusyc. np. „Do pławienia stada Hetman kusze, kiedy te górskie przybierały wody, bo znać chciał zdatne źrebce do przygody..." W. Pol 1. pach. hetm. 56.

526
161

Kursztyk - a. m. dzban? „Pili wszyscy wzwo-
wzajem kursztyki za zdrowie gości." H. Sienk.
Og. i mie. 1. 107 „Miodu dolewano ciągle
do kursztyków" ib. 108 „Pacholik wnet
podał trzy kursztyki kurzczańskiego
miodu." ib. 3. 365.

527
162

Kuta -y. ż. Ły mn. prow. opończa z kapturem, habit zakonny. „O. Bernardyn w kucie zakonnej po wierzchu, a w kurcie powstańczej pod spodem... nałożył kaptur na głowę i zakasawszy kutę zakonną kołysał się idąc..." Br. Zamor. Ogn. dom. 3. 418 cf okutać, zakutać

528
163

Kutja - ji. ż. prow. u rusinów potrawa na wilję Boż. narodz. pszenica gotowana, z makiem i miodem „Umarła biedaczka... zaszkodziła jej kutja na wigilję Bożego narodzenia” T. T. Jeż Gz. Tyg. 1866. 316.

529

167

Kuty -a -e ξ fig. przebiegły, chytry, mądry, nie dający się oszukać; „kuty na cztery nogi" = wszystko rozumie, da sobie radę, nie potknie się. „Punkt honoru ma w tem by nadzwyczaj okazał się przebiegłym i kutym" B. Bol. Nad modr. Dun. 131. „W interesach, to bestya kuta na cztery nogi; targuje się ze mną, jak handeles przy każdym punkcie naszej umowy" M. Gawal. Kłuwa 23. 277. „Kobieta wypraktykowana na wszystko – na cztery nogi kuta, do pracowito, do gospodarstwa, do dzieci chowania jedyna. Wszystko działo pod nią w całym domu" Kl. Jun. Wiel 1887. 217.

Kuzyn -a. m. -nowie lm. zdrb. Kuzynek -nka. m. -nkowie lm. franc. powinowaty, daleki krewny „Emilia nazywa mnie kuzynem, chociaż nie wiem jaki stopień pokrewieństwa łączyć nas może" B. Bol. Pam. Pan. 19 „Wpadł do mnie zrana, obcesowo, od razu do gęby... braciszku, kuzynku, kochany Adasiu" ib. 38. „Otóż ciekawa jestem co kuzynek myśli" A. Wilcz. G. pol. 1877. 185 „Hrabia Oleś był jej bliskim krewnym a dalekim kuzynem hrabiny" Sewer. Bluz. 23. 41.

531

165

<u>Kuzynowski</u> -a -ie od kuzynostwa, właściwy kuzynom „Między nią a Emilią zawiązał się jakiś szczególny kuzynowski stosunek." B. Bol. Pam. Pan. 49 „Zmiłuj się marszałku! bez ceremonij, po kuzynowsku." J. I. Krasz. 32. 56.

Kuzynowstwo - a. n. -twa mn. powinowactwo, dalsze pokrewieństwo. „Mimo kuzynowstwa kochał się trochę we mnie" J. I. Krasz. Wiek 1878. 63.

Kwadrans - a. m. se - ów. mn. § lud powsz. wymawia kwadranc „Nieszczęśliwe były godziny kwadrance com się zakochała w chłopasiu sobace" O. Kol. 1. 428.

534
167

Kwakierski -a -ie, od kwakrów, właściwy kwakrom, fig. pełen prostoty i surowości obyczajów „Uczesana była gładko, ubrana z kwakierską, niepozbawioną przecież wdzięku prostotą” Kaj. G. Lwow. 1887. 116.

Kwalifikacya -yi. ż. cye-cyj. lm. Łac. prawo do czego przez odpowiednie uzdolnienie, posiadanie tytułu do żądania. „Zna lata służby każdego, rangę, kwalifikacyę i wie z góry, kogo potwierdzą a kogo nie." Jł. Krasz. 19. 84. „Na radcę sądowego trzeba mieć więcej kwalifikacyj a zwłaszcza większe zdolności." Wiek 1887. 107. 3. Żel. „Należała do tych powierzchowności, które albo nie robią żadnego wrażenia, albo jednają sobie od razu wielką, spokojną sympatyę. Na bohaterkę miłosnych, gwałtownych zachwytów nie było w niej żadnych kwalifikacyj." Haj. G. Lwow. 1887. 116.

Kwalifikować się -ał -kuje cz. zaim. ndkn. z łac. qualis i facere, - do czego, mieć kwalifikację, nadawać się, przydawać się / być przydatnym do czego „Na konserwę nie kupował wina, musi być lekkie i nie kwalifikujące się do lochu tylko do brzucha." J. I. Krasz. Tyg. powsz. 1882. 131.

Kwalifikować cz. cz. ndkn. Wykwalifikować, Zakwalifikować dkn. „Jakiem prawem wyrządzać taki despekt ludziom, których raz już urząd stanowych na majstrów wykwalifikował?" Wiek 1887. 229. 4.

Kwantum. nieodm. n. z łac. pewna ilość czego

„Usposobienie na targu było słabe, ponieważ lepsze gatunki prawie zupełnie były wyprzedane, pozostałe kwantum składało się przeważnie z gorszych i średnich gatunków wełny" Wiek 88. 130. 3.

Kwartał-u. m. Ty-óo. ur. § cyrkuł w mieście, dzielnica „Gdzie jest kwartał arystokratyczny i pałace? nie mogę zgadnąć." B. Bol. Pam. Pam. 10.

Kwarta-y. ż. § daw. pewna miara gruntu „Z ról miejskich, których jest kwart 54, z każdej kwarty na rok płacą dworowi po gr. 14" Opis 1793 r. ks. Fabrycy. Rys. hist. m. Dolska 192(¹) § sekwens kartowy w grze pikiety; kwart-major, sekwens czterech kart poczynający się od asa.

(¹) „Każdemu obywatelowi wolno chować owiec 15 najmniej na kwartę roli, gdyby zaś więcej miał nad 15, powinien od sztuki płacić dworowi po gr. 12" ib.

170 539

<u>Kwartecista</u> - y. m. <u>ści</u> - stów mn. muzyk należący do kwartetu „Jako dobry kwartecista nie starał się odegrywać pierwszej roli, ani świetnić kosztem swoich współtowarzyszy." J. I. Kras. Sta Warr. 3.73.

<u>Kwartet</u> - u. m. <u>ty</u> - ów. mn. muzyka na cztery instrumenta lub na cztery głosy „Mieliśmy właśnie odegrać dziś kwartet znakomitego naszego kompozytora" J. I. Kras. Sta Warr. 3.73

Kwasek-sku m. rz. ż w Samoc. nieznana rzeczowin

172 541

Kwast - u. m. sty. ću. urn. kutas „Rączki parasolki zdobią czarne jedwabne kwasty." Bluszcz. 1883. Dod. 64.

173 542

Kwaterka -i. ż. z meton. zam. kwaterka lub jakakolwiek miarka wódki, ogólniej: pijaństwo, picie wódki, oddawanie się pijatyce „Cóż czyni nasz chłopek przywiedziony do niedostatku? Topi troski w kwaterce." O. Kolb. Maz. 4. 72 z Pam. rel. moral. (1855) tom 29 str. 200.

543

Kwerces - u. m. skwerces, ambaras, kłopot, turbacja „Ostrzegliśmy o fortelach, strzeż się; potem próżny kwerces" Ad. Mick. 1. 50

<u>Kwiaciarka</u> -i. ż. <u>rki</u> -rek. mn. robiąca kwiaty sztuczne „Na czwartem piętrze mieszkały praczki, hafciarki i kwiaciarki" J. Zachar. Dies. lit. 5. 4. § sprzedająca kwiaty

545
174

Kwiaciasty -a -e w kwiaty pomalowany, mający deseń w kwiaty (o materyach) „Sofa pokryta kwiaciastym kretonem" A. Wilm. Fot. 1. 31.

546

175

Kwiatek - tka m. ≈ posp. tłuszcz przy mięsie wołowem gotowanem „Była i sztuka mięsa z kwiatkiem i flaki z imbierem." Jz. Krasz. Szta War. 1. 57.

Kwintesencja -ji. ż. -cje mn. z łac. quinta essentia treść, wyskok, to co jest w czemś najsubtelniejszego, ukrytego w głębi „Próbował wydobyć z niego kwintesencję wrażeń jakich doznał" J. I. Krasz. Wiek 1879. 5 „Karmię go samą kwintesencją mądrości" J. I. Krasz. 72. 145. „Statystykę wczorajszego wieczoru, a mianowicie bilans wpływów i rozchodów, stanowiących kwintesencję zabiegów organizatorów zabawy, podamy później" Wiek 1888. 129. 3.

548

Kwintet - u. m. ty-ów. mn. mnż. Kompozycja muzyczna na pięć instrumentów. „Wieczorem siada grać kwintet Schumana." J. I. Kras. Wiek 1878. 59.